

**WHITE
BOOK
BIJELA
KNJIGA
2015**

WHITE BOOK – BIJELA KNJIGA 2015

FIC – UDRUŽENJE STRANIH INVESTITORA

Zagreb, 2015

IMPRESSUM

Title - Naslov: FIC White Book – Bijela knjiga 2015

Chief editor - Glavni urednik: Prof.Dr.sc. Ante Babić

Authors - Autori: Prof.Dr.sc. Ante Babić, with contributions of FIC members

Copyright © FIC Croatia

All rights reserved. Sva prava pridržana. Nije dopušteno niti jedan dio ove knjige reproducirati ili distribuirati u bilo kojem obliku ili pohraniti u bazi podataka bez prethodnog pismenog odobrenja autora i nakladnika.

Third edition – Treće izdanje

Zagreb, 2015.

Art & design: TF Marketing

Publisher-Nakladnik: Udruga stranih investitora FIC, Gajeva 38, 10000 Zagreb

Za nakladnika: Prof.Dr.sc. Ante Babić

ISSN 1849-1952

Contents

Preface.....	5
EXECUTIVE SUMMARY	7
1. Investment Outlook	12
1.1. Introduction.....	12
1.2. World Trends	12
1.3. Regional trends	14
1.4. Studies.....	15
1.5. FDI in Croatia	16
2. Macroeconomic overview	21
2.1. Real sector.....	21
2.2. Monetary sector.....	23
2.3. Fiscal sector	25
2.4. External sector.....	26
2.5. EU issues.....	27
3. Issues related to the investment and business climate in Croatia.....	29
3.1. Cost of Doing Business	29
3.2. WEF – Global Competitiveness ranking	32
4. FIC recommendations	34
4.1. Legal uncertainty.....	36
4.2. Tax compliance	36
4.3. Para-fiscal charges	38
4.4. Public administration and Judicial drag	38
4.5. Labor issues	39
5. Croatian sectoral profiles and recommendations	41
5.1. Agriculture, Wood, Fisheries, Food processing and tobacco (A, C10, C11 i C12)	41
5.2. Mining, Oil refining, Energy (B, C19, D)	41
5.3. Non-metal materials, Construction, Realestate (C23, F, L).....	42
5.4. Other manufacturing (C minus C10, C11, C12, C19 and C23).....	42
5.5. Retail (G)	42
5.6. Tourism (I).....	43
5.7. Transport (H)	43
5.8. ICT (J).....	44
5.9. Financial services (K)	44
5.10. Professional, personal and other services (M, N).....	45
Predgovor	46
SAŽETAK	48
1. Pregled investicija	53
1.1. Uvod.....	53
1.2. Investicije u svijetu	53
1.3. Regionalni trendovi.....	55
1.4. Studije	56
1.5. FDI u Hrvatskoj	58
2. Makroekonomski pregled.....	62
2.1. Realni sektor	62
2.2. Monetarni sektor	65

2.3. Fiskalni sektor	66
2.4. Vanjski sektor	67
2.5. EU pitanja	69
3. Izazovi kod investicija i poslovne klime u Hrvatskoj	71
3.1. Trošak poslovanja – Cost of Doing Business	71
3.2. Rang globalne konkurentnosti – WEF	74
4. FIC prijedlozi	77
4.1. Pravna nesigurnost	79
4.2. Porezne obveze	79
4.3. Parafiskalni nameti	81
4.4. Javna uprava i pravosuđe	82
4.5. Pitanja rada	83
5. Sektorski profili i preporuke	85
5.1. Poljoprivreda, Šumarstvo, Ribarstvo, prehrambena i duhanska industrija(A, C10, C11 i C12)	85
5.2. Rudarstvo, prerada nafte, Energija (B, C19, D)	85
5.3. Nemetali, Građevinarstvo, Nekretnine (C23, F, L)	86
5.4. Ostala prerađivačka industrija (C minus C10, C11, C12, C19 and C23)	86
5.5. Trgovina (G)	86
5.6. Turizam (I)	87
5.7. Transport (H)	87
5.8. ICT (J)	88
5.9. Financijske usluge (K)	88
5.10. Profesionalne, osobne i ostale usluge (M, N)	89
Literature - Literatura:	90
GLOSSARY – RJEČNIK	91
FIC MEMBERS 2015 – ČLANOVI FICa 2015	93

Preface

Foreign Investors Council in Croatia – FIC was founded in January 2012, by eleven companies with the intention to start a constructive dialogue with the Government and other stakeholders in Croatia on how to improve the unfavorable business climate in Croatia, which adversely affects both domestic and foreign companies. While there are other organizations that are advocating the same or similar approach as FIC, we believe that international companies that do business in Croatia, with their views from abroad can contribute positively to the policy debate with the aim of achieving faster and more sustainable economic growth.

After increasing its activity and publishing the first White Book in November 2013, FIC was recognized by international organizations (like European Commission) and media as important policy advising forum. Several foreign companies joined and FIC now consists of more than 20 foreign owned companies operating in Croatia, and most of them are top 100 Croatian companies.

Members of the Annual Meeting unanimously elected Mr. Mladen Fogec as president, Mr. Zoltan Aldott and Mr. Zoran Maksić as vice-presidents, and Mr. Trpimir Renić and Mr. Tom Fučkar to be members of the FIC Executive Board for the next term (two years). At the beginning of 2015, Mr. Malin Holmberg was unanimously elected as member of the Executive Board on FIC Annual Assembly.

On operational level FIC continued to work through its major modi operandi. First, there is our flagship report – The White Book on business and investment climate and obstacles to investment in Croatia, of which second edition you are having in front of you right now. Second, as recognized policy advocacy forum, FIC is participating in various Government initiatives (like changing of Labor law) and committees, voicing out the views of foreign owned companies (members and non-members alike). Third, FIC is lobbying in the Government fora, agencies and committees on the behalf of its members and other foreign owned companies on issues concerning investment and business climate – we were lobbying to introduce more pro-business in recent changes of Labor law. Fourth, FIC is doing Regulatory Impact Assessment of measures proposed by national and local governments – from rebalancing of the budget, increasing the concession fee for the telecoms, impact of changes in energy sector policies, and proposed changes in Labor law (all versions), and we influenced international organizations (like World Bank and European Commission) and media by publishing those opinions. As the fifth modus we interestingly found consultations with European Commission – we found out that European Commission is interested in talking to us on various aspects of Croatian business and investment climate, and we succeeded to influence the Country Specific Recommendations that European Commission issued in June 2014 about necessary reforms – especially recommendation number 3 (on Labor law), number 5 (on business climate) and number 7 (on judiciary).

First White Book on foreign investment in Croatia and their impact on the economy and the society published in November 2013 was the first document of its kind, and gave an overview of the situation in connection with foreign investments as well as FIC recommendations to encourage changes in the Croatian business environment. We made roundtable end of May about “half-time” review of business climate since the first issued White Book 2013. At that point of time there were only negative changes in business climate as Labor law was delayed, several decisions have been made by the Government which indicated the preference of state-owned companies compared to privately owned ones, there were several changes in budget that inflicted changes in business and investment climate for sectors and whole economy like increasing of VAT for tourism industry, increasing concession fee for the

telecoms, changes in gas business and energy market, introducing quota of invalid employees and other changes coming from extended deficit of the national budget. By the time of second edition of White Book 2014, there was deterioration in all major areas of concern, except a positive moment in Labor law being passed which introduced the steps toward more flexible labor rules. That is why we were able to reduce number of recommendations on Labor issues, but we were forced to increase recommendations on Tax compliance to improve the business and investment climate.

After publication of our second White Book in October of 2014, unfortunately, we are witnessing further deterioration of business and investment climate on all five areas. Changes of legislation are continuing, new taxes and new ways of tax calculation are introduced (corporate and personal taxes alike), reduction of some non-tax levies with introduction of new levies (e.g. new obligation to licence companies for fire protection), worsening of situation in judiciary, as well as worsening of the situation in Labor law (e.g. new certification of employees for fire protection). Also there are more anecdotes of more frequent and stringent inspections (tax, customs and labor) and problems in public procurement (less focus on price, more focus on „subjective appearance“).

In Country Specific Recommendations by European Commission for Croatia published earlier this month, we see many of our recommendations included, especially recommendations 1 (on government deficit), recommendation 3 (on wages), and 5 (on parafiscal charges).

EXECUTIVE SUMMARY

ES1. To pick up with rest of EU countries, and to move forward in its path to development, Croatia should use financing through FDI to catch up – studies show that the 1% increase in FDI increases total investment of 0.5-1.3%, and GDP growth to 0.5-1.0%.

ES2. Global foreign direct investment (FDI) inflows fell by 16 per cent to \$1.23 trillion in 2014, mostly because of the fragility of the global economy, policy uncertainty for investors and elevated geopolitical risks. New investments were also offset by some large divestments. Inward FDI flows to developing economies reached their highest level at \$681 billion with a 2 per cent rise. Developing economies thus extended their lead in global inflows. UNCTAD projects global FDI inflows to grow by 11 per cent to \$1.4 trillion in 2015. Expectations are for further rises to \$1.5 trillion in 2016 and to \$1.7 trillion in 2017.

ES3. FDI in Croatia came in waves. Limited amounts of foreign investment materialized during the first half of 1990s in the days of first stage of privatization and war – only companies from the neighboring countries like Germany, Austria and Italy connected their subsidiaries of subcontractors in that process. Second phase was 1997-2002 when mass voucher privatization was combined with couple of big projects like big banks (Zagrebačka, Privredna), Telecom and first part of INA. Then there were “roaring” 2004-2009 when there were also couple of big projects like second phases of INA and Telecom coupled with interest of portfolio investors, as well as from companies that wanted to do business in Croatia and in neighboring countries.

ES4. Reinvested earnings and flows to-and-from parent companies make each 20% of total FDI inflows in Croatia. One could reason that FDI companies that came are reinvesting in the company they bought (acquired) in order to develop it, using connections with parent company for credit lines for working capital of the acquired company.

ES5. The role of FDI in a host country’s growth and development has been confirmed by several empirical studies - which is also confirmed for FDI companies in Croatia. All the groups of the acquired FDI companies show a faster growth in revenues and capital than the group of other domestic companies. A part of the observed companies has undergone a period of decelerated growth in revenues and capital reduction due to restructuring losses, which is followed by a rise in revenues and capital. Productivity also grew faster. The same holds true for the newly-established FDI companies. A major portion of FDI companies’ retained profit is reinvested (approximately two thirds), which thus confirms the on-going interest of investors in operation of a company in which investment has been made.

ES.6. There is more than 1.500 foreign owned companies in Croatia. Their significance in Croatian economy is summarized by the following table (as shares of total in the economy):

	1998	2000	2002	2007	2012	2014
Capital	9,5	12,5	15	29	41,6	45
Revenues	10,4	12,5	15,7	30	45,3	50
Exports	17,7	17,3	23,7	30	55	55
Employment	7,7	7,9	9,3	13	20	25
Investment	18,6	25,9	16,1	29,2	39	45

ES.7. FDI companies started to represent a significant part of Croatian economy, be it through capital, total revenues, exports, employment or investment. From the end of 1990s when it represented 10% of total capital, 10% of total revenues, 18% of exports, almost 8% of total employment and more than 20% of total investment in the economy, they ended the period with 45% of total capital, 50% of total revenues, 55% of exports, 45% of total investment and remarkable 25% of total employment.

ES.8. In the prolonged recession FDI companies even improved their relative performance because they stayed connected to global financial, trade and business links through their parent networks. Also, if FDI companies that are already here are consulted and persuaded to increase their operations in Croatia it would be the easiest and quickest way to increase FDI in a country.

ES.9. Studies show that FDI flows move, on average, to stable exchange rate environments, countries with low sovereign risk, and countries with high GDP per capita income. In addition, agglomeration of FDI seems to be an important determinant of current FDI flows. There is no support in the data for trade openness to be neither a significant nor a robust explanatory variable of current FDI flows.

ES.10. Among the economic policies of Croatian Government, macroeconomic stability was among the highest regarded ones, ever since the hyperinflation of beginning of 1990s and successfully implemented Anti-inflationary program of 1993-94. Macroeconomic stabilization remains to be the mantra of each Croatian Government which is good for investments.

ES.11. During the period 2000-2013, GDP has grown until the recession hit hard and revealed the structural flaws of Croatian economy and the fact that no serious structural reforms were undertaken since 2002, when Pension reform started and was stopped in 2004, right after transition costs of the reform were borne. Social sector reform, Health sector reform, Public administration reform, Public companies reform, Reform of State aid and subsidies and other reforms were blueprinted with cooperation of World Bank and other international institutions as early as 2000, but were never implemented in its fullest.

ES.12. It seems GDP will be back to growing path through EU enlargement push, EU funds, and some reforms only in 2015. The growth in GDP will come from professional services, other (personal) services, transport and tourism. Restructuring in the manufacturing and rising of its competitiveness could also influence GDP growth.

ES.13. Monetary policy has been expansionary in the periods 1994-1998, 2000-2003, and 2005-2008, with contractions in 1999, 2004, and latest period 2009-2014. The result is interest rates that are higher than in EU, but also for other reasons - high ratio of obligatory reserves that banks have to keep in Central bank; loss of investment grade in 2013 and thus high country risk; as well as huge involvement of Government and public companies in the debt market, and simple crowding-out of private sector by public sector.

ES.14. Inflation has been single-digit and really never a problem since the Antiinflationary program of 1993-94. Due to Hyper-inflation period of early 1990s, inflation has been a major concern for the Croatian National Bank and this will be the case in the coming years.

ES.15. Major concern in the macroeconomics of Croatia is Fiscal policy. Croatia has had a general government deficit for more than a decade. Chronic deficit have accumulated government debt, surpassing the Maastricht limit at 60% of GDP. Because of that, Croatia entered Excessive Deficit Procedure in 2014.

ES.16. Although there has been stability all along in the exchange rate of Kuna towards euro, it is showing the signs of weakening. Debt cycle is in the repayment phase, and FDI's have declined more than enough to offset the repayment needs, like they did for more than a decade. Kuna/dollar exchange rate is following euro-dollar exchange rate movements.

ES.17. Government should focus on cost of doing business and how to improve the business climate. According to Cost of doing business ranking by World Bank, Croatia is among the worst of EU countries in overall ranking. It is better (upper half or average among the EU countries) in starting business, getting electricity, getting credit, paying taxes, and enforcing contracts, but worse (worst of 28 countries) in dealing with construction permits, registering property, protecting investors, trading across borders and resolving insolvency.

ES.18. Despite the fact that the government clearly declared its commitment towards attracting foreign investments to the benefit of the Croatian economy, there are still general concerns related to the operation of the Croatian regulatory system that might block FDI to Croatia in the long-term; therefore reconciliation/amendment is of high necessity. In that respect, FIC identified unpredictable and unstable regulatory framework, lack of transparency of administrative procedures, insufficient institutional capacity on a national and local level and corruption, as key obstacles for foreign investment in Croatia.

ES.19. According to surveys of export and foreign invest sector, we can summarize the toughest problems in the business climate in Croatia in the following categories:

1. Legal uncertainty – changes in legal environment, changing the rules, inappropriate implementation of EU rules
2. Tax compliance – changes in tax code, uneven treatment between different Tax Authorities branches
3. Para-fiscal charges – number of extra charges that have to be paid without clear association with business
4. Public administration and judicial drag – length of judicial procedures, sometimes completely different treatment from national levels
5. Labor issues – rigid and inadequate labor law

We are presenting the most pressing issues by foreign investment companies in Croatia in those five areas in turn.

ES.20. FIC recommendations in: Legal uncertainty

1. Extensive Regulatory Impact Assessment on each new legislation or by-law
2. Extend capacity for the Regulatory Impact Assessment
3. Regulatory Impact Assessment on legislation deemed as “problematic” by business associations
4. Refrain from implementing regulatory changes “backwards” (with retroactive effect)
5. Allow enough time before implementation and to comply with new legislation or by-laws

ES.21. FIC recommendations in: Tax compliance

6. Establish an organized way (e.g. a forum or a committee) with business associations where the companies would communicate inconsistencies between different level regulations (e.g. corporate income tax by-law prescribes broader restrictions than the corporate income tax law) to the authorities so that these inconsistencies can be removed as soon as possible.
7. All tax allowances (like personal allowance in PIT) should be reviewed and adjusted on an annual basis.
8. Introduce/enforce detailed requirement to issue an official opinion within a certain timeframe (e.g. 30-60 days). Establish a process a company can count on – where sending a request for opinion ensures getting a timely answer. Promote a special body (Central Office) within the Tax Authorities that can issue binding opinions. Provide education and communication on binding official opinions throughout Tax Authorities network.
9. Tax dispute procedures should be resolved faster on all levels (the tax authority, the second degree body and further appeal courts). The administrative bodies should adhere to existing deadlines.
10. Increase capacity of the large taxpayers’ office within Tax Authority. The tax authorities should work towards gaining more industry knowledge (e.g. oil&gas industry,

pharmaceuticals, telecommunications or tourism), by cooperation with large taxpayers across different industries through large taxpayers office.

- 11.** Broaden the network of existing agreements on avoidance of double taxation especially with important/large economies that are possible investors (e.g. with USA, Turkey).
- 12.** Due to relocation of foreign individuals to work to Croatia, there are certain necessary expenses which should not be taxable (e.g. relocation and accommodation costs). Personal Income Tax Law should be amended to allow tax-free payments of daily allowances, travel and accommodation cost during assignment in headquarters or different branch outside Croatia.
- 13.** Prolong the deadline for submission of personal income tax returns for persons realizing income from abroad.
- 14.** Initiate changes to simplify the rules prescribing conditions for submission of personal income tax returns.
- 15.** Prescribe the “Advance Pricing Agreements”, i.e. possibility to agree with the tax authority regarding the transfer prices in transactions between related parties in order to avoid uncertainties in applying transfer prices.
- 16.** Prescribe market interest rate for loans provided between related parties instead of use of discount rate prescribed by Croatian National Bank.
- 17.** Introduce simplified registration of the permanent establishment of a foreign entrepreneur in Croatia for purposes of payment of corporate income tax (e.g. for one-off projects lasting a short period of time, e.g. one year) without need to establish a branch office.
- 18.** Introduce “bad debt relief”, i.e. possibility to decrease the VAT liability for uncollectable receivables in order to avoid cost of VAT for the taxpayers.

ES.22. FIC recommendations in: Para-fiscal charges

- 19.** Establish a permanent body (forum or committee) consisting of business associations, Government ministries and agencies, that will work on abolishing and reduction of para-fiscal duties and ensure its permanent session until all para-fiscal charges are gone.
- 20.** Send legislation and by-laws that introduced para-fiscal charges to Regulatory Impact Assessment.

ES.23. FIC recommendations in: Public administration and Judicial drag

- 21.** Increase administrative capacities hiring additional employees in several key areas (land registers, administrative and municipal courts). Work on rationalization of the network of courts and prosecutors' offices. Improve judicial and administrative infrastructure. Maintain the continuous reduction in the number of cases and the positive trend of resolving more cases than they are receiving in one year. Improve the quality of expertise of judges and court advisors. Physical marking of old cases as a priority, establishing the obligation for judges to submit monthly reports on the activities undertaken in order to solve old cases (control inflow of cases of one type, etc). Provide systematic acceleration processes and ultimately optimal utilization of human resources.
- 22.** Establish a system of tracking cases from national to regional level.
- 23.** Public administration reform towards more business-like and client-oriented work,
- 24.** Restructuring of regional and local authorities (consolidation of atomized and unsustainable administrative units).
- 25.** Establish a body or a forum for communication of problems within business and investment will be communicated with communities, municipalities, and counties and Ministries and agencies on national level.

ES.24. FIC recommendations in: Labor issues

- 26.** In some countries there is no obligation to state the correct name and job descriptions, essential professions and qualifications - this concept would allow flexible relocation of workers within business units according to the company's needs.
- 27.** The existing provisions for warning before firing are very stiff and often require that the employers issue written warnings - in practice situations are more complicated than that and

yet are not enough for an irregular cancellation of agreement. Also there is no time dimension for such a warning. It is not clear for how long a warning is valid and the law does not even prescribe whether the employer can refer to the same issue after several years.

- 28.** The institution 'cancellation with an offer of a new contract' in practice serves no purpose because the conditions that are prescribed for it are the same notice requirements as for cancellation of an agreement and the employer acting pursuant to these provisions in the legislation (even for organizational reasons) will hardly offer the same conditions to all other employees.
- 29.** The 'business conditional cancellation of work agreement' remains incomplete in the law.
- 30.** Lower taxes, contributions and surcharges further – looking at the neighboring countries, the gross cost of employees are quite high therefore the net receivable is not satisfactory.
- 31.** Abolish unnecessary legally required training of authorized employers who already have passed relevant exams which includes training in the field of occupational safety.
- 32.** Allow the possibility of transfer of certificates of competency of the authorized employer companies to another company – as it pertains to the same provisions of law.
- 33.** Abolish unnecessary further medical examination for the people who have a valid medical certificate when changing jobs.
- 34.** Abolish unnecessary retraining for jobs for computer skills when switching to another organization.
- 35.** Abolish unnecessary training of first aid for persons who possess a driver's license or other documents for which the holder had to pass first aid training.
- 36.** Recognize of certificates from students and scholars who have obtained them in school / college for practical work with an employer.
- 37.** Introduce the possibility of correspondence training of workers for work safety (the theoretical part).
- 38.** Abolish the obligation to establish internal Rules of Occupational Safety and Fire Protection because in practice they only transcribe the provisions from the respective law.

ES 25. Major potential according to data analysis and expectations of firms in the various sectors of Croatian economy is in Energy sector; Tourism; ICT; and Professional, personal and other services. Moderate prospects are expected in Agriculture, Fisheries, Forestry, Food processing and Tobacco; Other manufacturing (with some of the manufacturing industry subsectors that have been protected for a number of years before accession like Clothing, footwear and leather industry; Wood industry; Manufacture of basic metals; Shipbuilding; we expect restructuring to continue in following year-and-half); Retail; and Financial services. Decline and restructuring is expected to continue in Non-metals, Construction and Real-estate; and Transport.

1. Investment Outlook

1.1. Introduction

Croatia has been growing and developing on a paradigm of internal market growth, fueled by foreign savings. The recession has ended after its seventh year, but debt is already high by many standards, and Croatia lost investment grading from major investment grading houses like S&P, DnB, Fitch and Moody's in 2013. It is high time to change paradigm of growth and development to "open growth" focusing on: exports, SME development, investment (FDI) and regional development.

Foreign Direct Investment (FDI) and international trade serve as the twin engines of world prosperity. Nominal world GDP has trebled since 1980, merchandise trade has expanded by a factor of six and the stock of FDI has expanded by a factor of 20.

As Croatia is a middle income country graduating toward high-income country (by World Bank standards) it needs to grow and develop. Since its own accumulation of national savings is not enough to finance investment, it should turn to international savings, of which Foreign Direct Investment (FDI) is the best from in comparison to availability and limitations of Portfolio and Other investment - regular foreign debt.

Besides representing a fresh inflow of capital, FDI are not counted in external debt, and usually bring transfer of technology, knowledge transfer and increase productivity and efficiency. Studies that compared FDI-to-GDP, FDI-to-foreign debt and the growth rate of GDP between the countries of Latin America and the Asian "tiger" economies, show that the Asian tigers were more open and had a greater inflow of foreign investments, thereby increasing the FDI-to-GDP ratio, FDI-to-foreign debt, and because of that, it seems, had more growth and more jobs. According to those studies, 1% increase in FDI increases total investment of 0.5-1.3%, and GDP growth to 0.5-1.0%.

1.2. World Trends

Global foreign direct investment (FDI) inflows fell by 16 per cent to \$1.23 trillion in 2014, mostly because of the fragility of the global economy, policy uncertainty for investors and elevated geopolitical risks. New investments were also offset by some large divestments. Inward FDI flows to developing economies reached their highest level at \$681 billion with a 2 per cent rise. Developing economies thus extended their lead in global inflows. China became the world's largest recipient of FDI. Among the top 10 FDI recipients in the world, 5 are developing economies. The low level of flows to developed countries persisted in 2014, despite a revival in cross-border mergers and acquisitions (M&As), declining by 28 per cent to \$499 billion. They were significantly affected by a single large-scale divestment from the United States. Investments by developing-country multinational enterprises (MNEs) also reached a record level: developing Asia now invests abroad more than any other region. Nine of the 20 largest investor countries were from developing or transition economies. These MNEs continued to acquire developed-country foreign affiliates in the developing world. Most regional groupings and initiatives experienced a fall in inflows in 2014. The groups of countries negotiating the Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) and Trans-Pacific Partnership (TPP) saw their combined share of global FDI inflows decline.

A century ago, the typical transnational (or multinational) enterprise was based on natural resources. After World War II, manufacturing FDI came to the fore. In the 2000s, services took off. From 2005 to 2007, FDI flows into natural resources accounted for 8% of the total, while manufacturing accounted for 41% and services for 50%. Between 2008 and 2011, average FDI flows constituted 12% for natural resources, 44% for manufacturing and 44% for services. Alongside this compositional shift, the ratio of FDI to world GDP rose from 8% in 1990 to 29% in 2011. By sector, the shift towards

services FDI has continued over the past 10 years in response to increasing liberalization in the sector, the increasing tradability of services and the growth of global value chains in which services play an important role. In 2012, services accounted for 63 per cent of global FDI stock, more than twice the share of manufacturing. The primary sector represented less than 10 per cent of the total.

Cross-border M&As in 2014 rebounded strongly to \$399 billion. The number of MNE deals with values larger than \$1 billion increased to 223 – the highest number since 2008 – from 168 in 2013. At the same time, MNEs made divestments equivalent to half of the value of acquisitions.

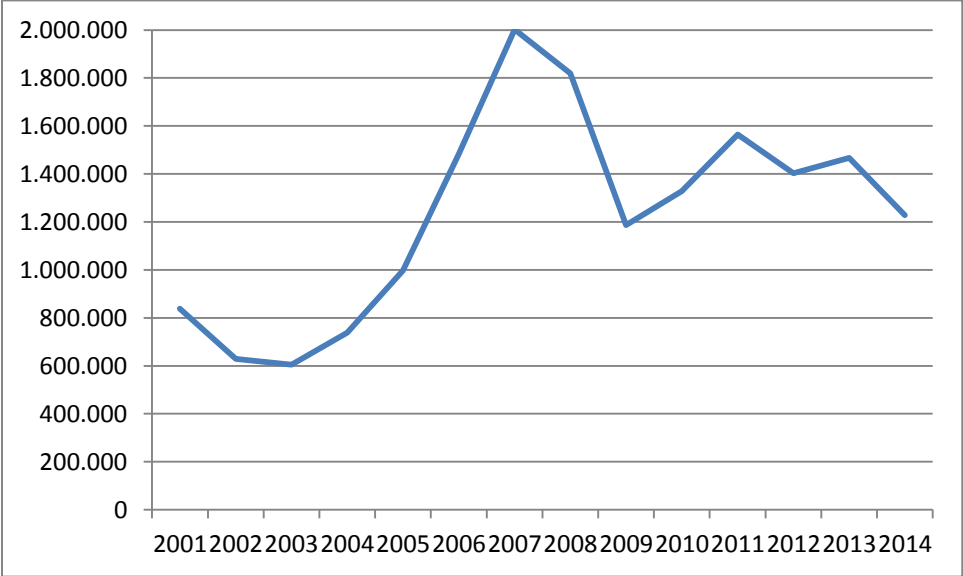
Announced greenfield investment declined by 2 per cent to \$696 billion. Developing countries continued to attract two thirds of announced greenfield investment. Greenfield investment by both developed- and developing-country MNEs remained unchanged.

FDI by special investors varied. The significance of private equity funds in the global M&A market, with \$200 billion in acquisitions in 2014, was reflected mainly in transactions involving large companies. Sovereign wealth funds (like Qatar or Norway), which invested \$16 billion in FDI in 2014, are increasingly targeting infrastructure internationally. State-owned MNEs’ international expansion has decelerated; in particular, their cross-border M&As declined by 39 per cent to \$69 billion.

International production by MNEs is expanding. International production rose in 2014, generating value added of approximately \$7.9 trillion. The sales and assets of MNEs’ foreign affiliates grew faster than their domestic counterparts. Foreign affiliates of MNEs employed about 75 million people.

UNCTAD projects global FDI inflows to grow by 11 per cent to \$1.4 trillion in 2015. Expectations are for further rises to \$1.5 trillion in 2016 and to \$1.7 trillion in 2017. Both UNCTAD’s FDI forecast model and its business survey of large MNEs signal a rise of FDI flows in the coming years. Trends in cross-border M&As also point to a return to growth in 2015. However, a number of economic and political risks, including ongoing uncertainties in the Eurozone, potential spillovers from conflicts, and persistent vulnerabilities in emerging economies, may disrupt the projected recovery.

Figure 1.2.1. Global FDI trends, millions of US dollars

Source: UNCTAD, World Investment Report 2015

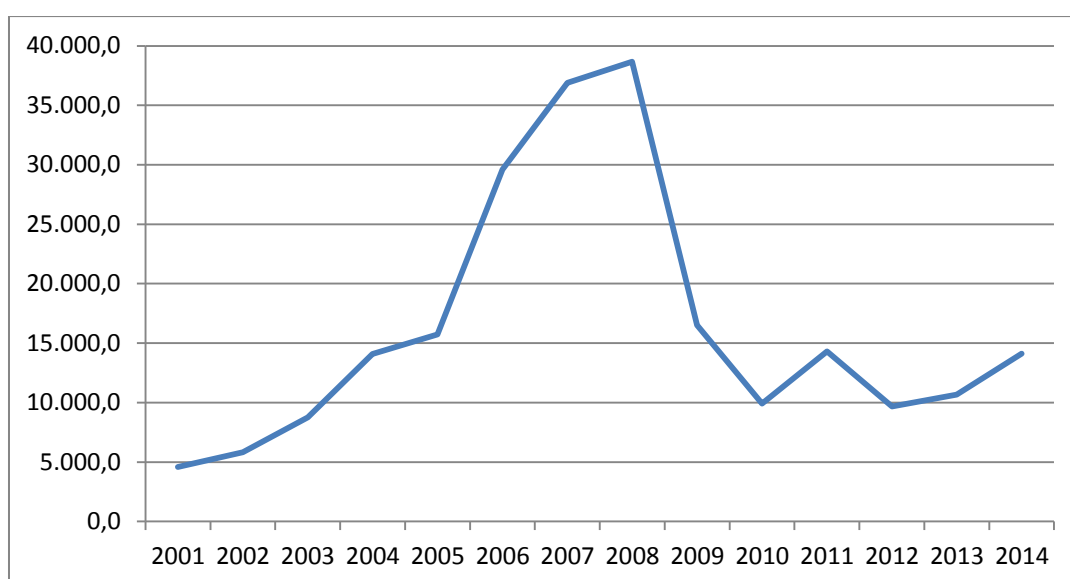
1.3. Regional trends

Relatively low labor costs, easy access to European markets and the privatization of the remaining State-owned enterprises gave a boost to FDI flows. Croatia and Albania were the largest recipients of FDI flows in the subregion. This positive trend was reversed in 2009, with FDI inflows falling sharply by 35 per cent in 2009 and 46 per cent in 2010. During this period, many projects were cancelled or postponed. Croatia – the country hit most seriously – saw FDI flows fall from \$6 billion in 2008 to \$432 million in 2010. TNCs from Austria and the Netherlands, deterred by economic developments and turmoil in sovereign debt markets, moved resources out of Croatia, withdrawing loans from their affiliates in order to strengthen their balance sheets at home. FDI flows also declined significantly in the Former Yugoslav Republic of Macedonia. In contrast, Albania bucked the trend, mainly because of its investor-friendly business environment and opportunities opened up by the privatization of State-owned enterprises.

The fragility of FDI flows to South-East Europe is related partly to the large share of inward FDI from the EU, where economic woes have particularly negative knock-on effects for FDI in the subregion. Non-EU large global investors such as the United States, Japan and China are not significant investors in the subregion. The industry composition of inflows to South-East Europe has also worked against it in the current crisis; investment has not been diversified and is concentrated mainly in industries such as finance and retail.

In South- East Europe, FDI is expected to rise – especially in pipeline projects in the energy sector. In Serbia, the South Stream project, valued at about €2 billion, is designed to transport natural gas from the Russian Federation to Europe. In Albania, the Trans-Adriatic pipeline will generate one of that country's largest FDI projects, with important benefits for a number of industries, including manufacturing, utilities and transport. The pipeline will enhance Europe's energy security and diversity by providing a new source of gas.

Figure 1.3.1. FDI trends in South-East Europe, millions of US dollars

Source: UNCTAD, World Investment Report 2015

1.4. Studies

The role of FDI in a host country's growth and development has been confirmed by several empirical studies, especially in developing economies. In the last twenty years, foreign direct investment inflows had an important role in productivity growth, production, employment and exports of the Central European transition economies.

Apart from representing a stable and long-term source of capital, foreign direct investments serve as a channel for transferring contemporary technology and managerial and organizational knowledge. In addition, by means of foreign direct investment, domestic economy is integrated into international capital and trade flows.

Positive effects of foreign direct investments are not exclusively a result of greenfield investments. Cross-border mergers and acquisitions (M&A) that include subsequent investments in new technologies and business reorganization may have equally favorable effect in the long run, especially in transition economies with outdated production capacities. The role of foreign direct investments as a channel of technology and managerial and organizational knowledge spillover is particularly stressed in the recent literature, as well as their indirect impact on competition, productivity and investment activity of other companies (spillover effect). These effects are more significant for the transfer of technology and productivity on the overall economy than formal arrangements of technology transfers.

The experience in the Central European transition economies shows that movements in revenues (production/sale), employment and capital of these companies should form the J-curve – decline in the initial period after the acquisition, followed by a gradual recovery and reaching of increasingly higher levels relative to the period prior to the acquisition.

In the Central European transition economies, foreign direct investments have had an important role in domestic industry restructuring - they have increased productivity and made the key sectors of the economy more competitive for exports. A successful restructuring of the economy results in increased labor productivity, which is true of Hungary that first started to receive foreign direct investments – only in the 1992-1997 period labor productivity more than doubled, and profitability tripled in Hungary. Similar thing happened in the Czech Republic and Poland, but these countries started to receive larger amounts of foreign direct investments only at a later stage.

Even after that period, FDI companies had an extremely important role in the economy of these countries, In addition to a large share in capital, sale and exports, it should be noted that in all the observed countries the share in these indicators is considerably larger than the share in employment, which indicates a higher level of productivity of FDI companies relative to the rest of the economy.

As Škudar (2004) shows, similar results can be found for FDI companies in Croatia. All the groups of the acquired FDI companies show a faster growth in revenues and capital than the group of other domestic manufacturing companies. A part of the observed companies has undergone a period of decelerated growth in revenues and capital reduction due to restructuring losses, which is followed by a rise in revenues and capital. Productivity also grew faster. The same holds true for the newly-established companies. A major portion of FDI companies' retained profit is reinvested (approximately two thirds), which thus confirms the on-going interest of investors in operation of a company in which investment has been made.

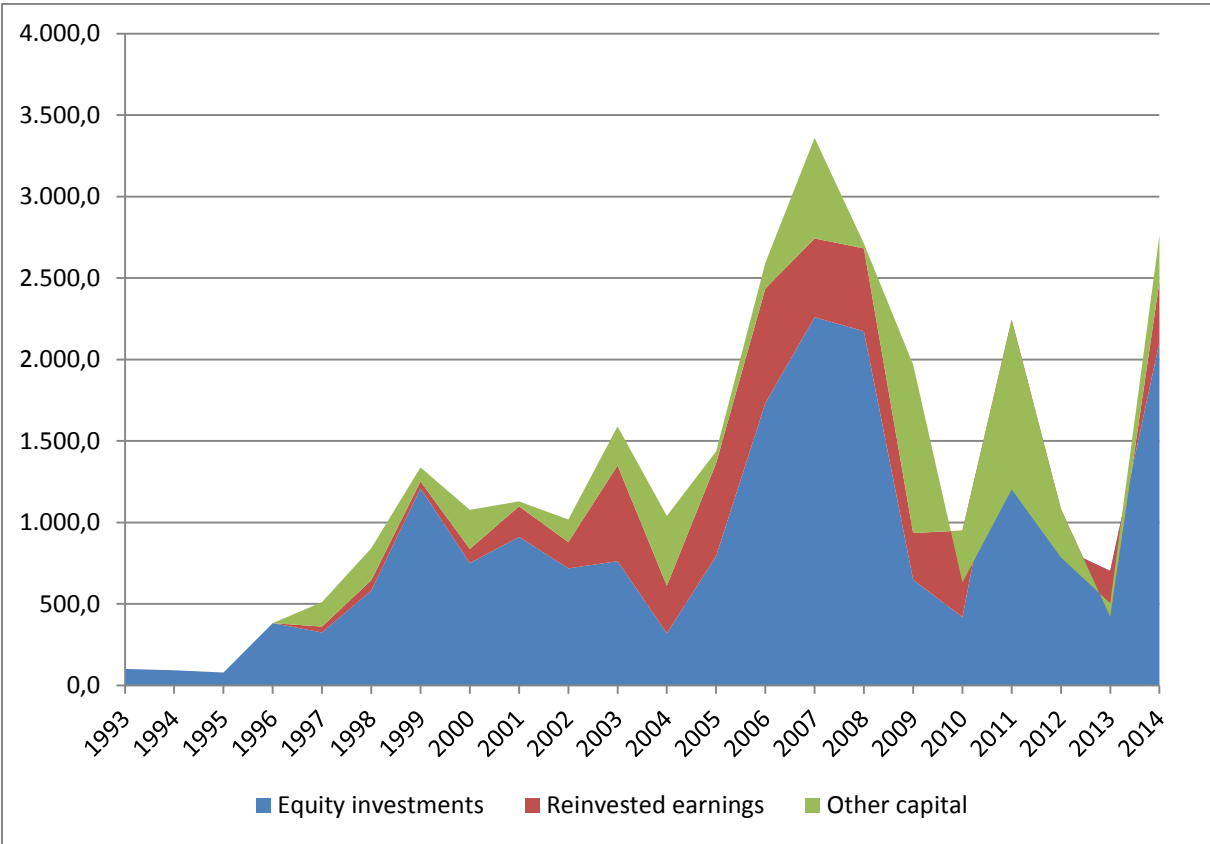
Studies show that FDI flows move, on average, to stable exchange rate environments, countries with low sovereign risk, and countries with high GDP per capita income. In addition, agglomeration of FDI seems to be an important determinant of current FDI flows. There is no support in the data for trade openness to be neither a significant nor a robust explanatory variable of current FDI flows.

1.5. FDI in Croatia

FDI in Croatia came in waves. Limited amounts of foreign investment materialized during the first half of 1990s in the days of first stage of privatization and war – only companies from the neighboring countries like Germany, Austria and Italy connected their subsidiaries of subcontractors in that process. Second phase was 1997-2002 when mass voucher privatization was combined with couple of big projects like big banks (Zagrebačka, Privredna), Telecom and first part of INA. Then there were “roaring” 2004-2009 when there were also couple of big projects like second phases of INA and Telecom coupled with interest of portfolio investors, as well as from companies that wanted to do business in Croatia and in neighboring countries.

Alongside the inflows, you can see that reinvested earnings and flows to-and-from parent companies make each 20% of total FDI inflows in Croatia. One could reason that FDI companies that came are reinvesting in the company they bought (acquired) in order to develop it, using connections with parent company for credit lines for working capital of the acquired company.

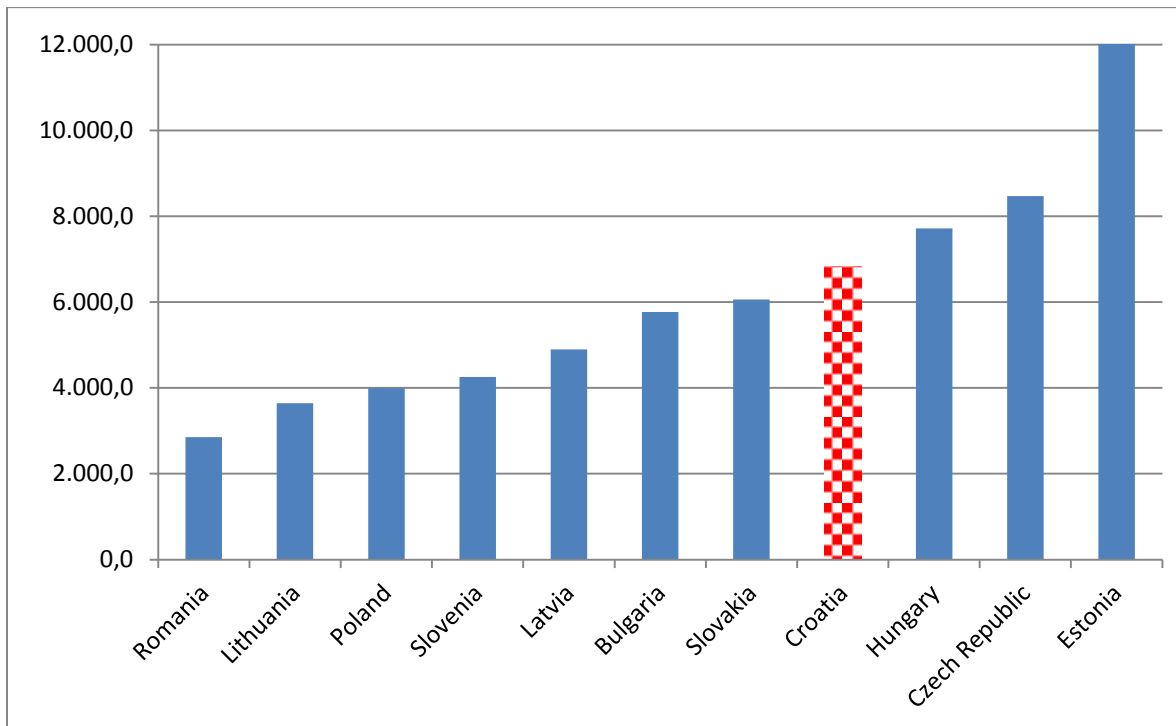
Figure 1.5.1. FDI in Croatia by years 1993-2014, millions of EUR

Source: CNB.

During the 1993-2014 period, Croatia accumulated 29.4 billion of euros in FDI. By accumulated FDI per capita, Croatia stands fourth, behind Estonia, Czech Republic, Hungary, and ahead of Slovakia.

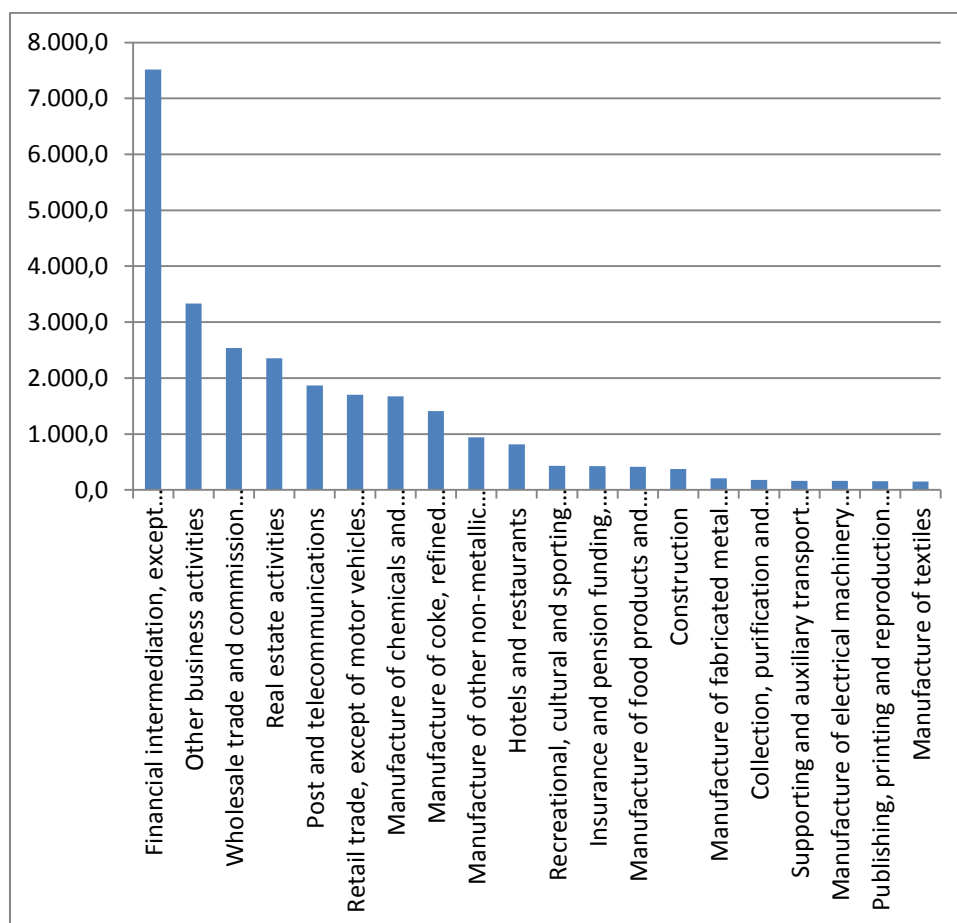
Figure 1.5.2. FDI in CEE compared, cumulative FDI, euros per capita

Source: UNCTAD.

Contrary to popular argument, the biggest FDI deals account less than half of total FDI inflows - Telecom that still has dominant position in both fixed and cellular networks, biggest banks that combined have more than 55% of the banking market and Croatian Oil Company - INA that at that point had dominant position in derivatives retail. Beside real-estate that is third industry and accumulated 1.8 billion euro during the period, second industry is retail trade that built a number of shopping malls throughout Croatia and saved may Croatians trouble of travelling abroad to shop. Apart from that there are number of industries like Manufacture of chemicals and pharmaceuticals, Manufacture of non-metallic minerals and cement, Hotels and restaurants, Manufacture of food and beverages, Construction and Manufacture of fabricated metal products, that Croatia has comparative advantage and has increased its exports in those areas.

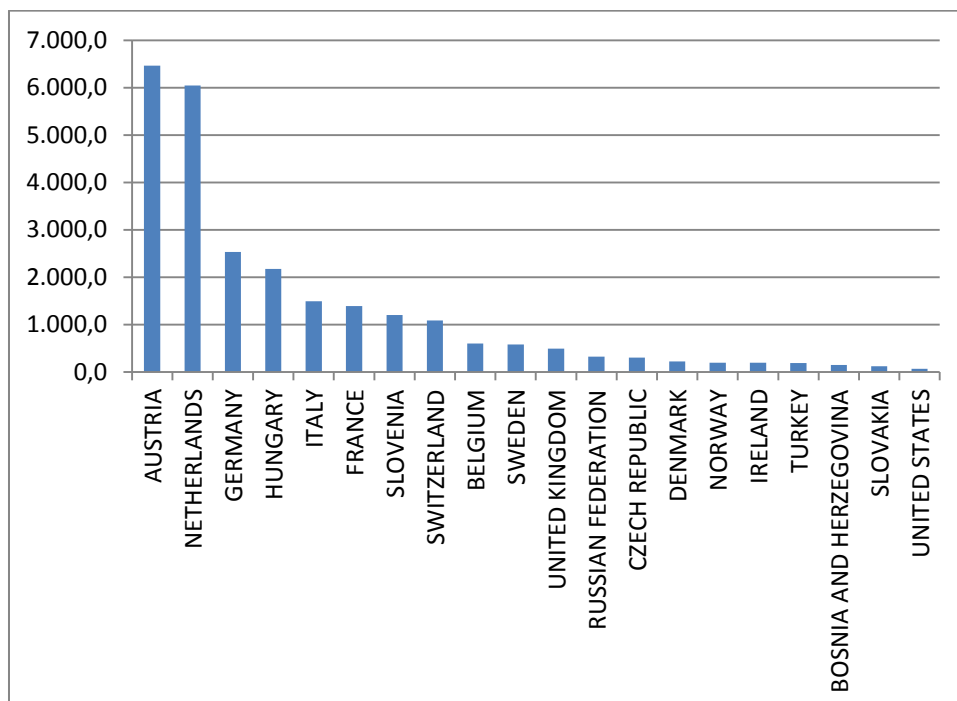
Figure 1.5.3. FDI in Croatia by industry 1993-2014, top 20 industries, millions of EUR

Source: CNB.

Foreign investors came predominantly from neighboring countries, and countries that traditionally do business with Croatia, like Austria (invested 6.5 billion euro), Germany (invested 2.5 billion euro), Hungary (invested more than 2 billion euro), Italy (invested almost 1.5 billion euro), and Slovenia (invested more than 1 billion euro). But there is Netherlands with 6 billion euro of FDI, France with over 1,3 billion euro of FDI, Sweden, Belgium and Switzerland (each with around half billion euro in FDI), that are not in top 10 countries Croatia trades with and can be considered not so familiar with Croatian market.

Figure 1.5.4. FDI in Croatia by country origin of investor 1993-2013, top 20 countries, millions of EUR

Source: CNB.

FDI companies started to represent a significant part of Croatian economy, be it through capital, total revenues, exports, employment or investment. From the end of 1990s when it represented 10% of total capital, 10% of total revenues, 18% of exports, almost 8% of total employment and more than 20% of total investment in the economy, they ended the period with 45% of total capital, 50% of total revenues, 55% of exports, 45% of total investment and remarkable 25% of total employment.

In the prolonged recession FDI companies even improved their relative performance because they stayed connected to world financial, trade and business links through their parent networks.

Also, if FDI companies that are already here are consulted and persuaded to increase their operations in Croatia it would be the easiest and quickest way to increase FDI in a country.

Table 1.5.1. Significance of FDI in Croatian economy, shares of total in the economy

	1998	2000	2002	2007	2012	2014
Capital	9,5	12,5	15	29	41,6	45
Revenues	10,4	12,5	15,7	30	45,3	50
Exports	17,7	17,3	23,7	30	55	55
Employment	7,7	7,9	9,3	13	20	25
Investment	18,6	25,9	16,1	29,2	39	45

Source: Škudar (2004) for data 1998-2002, FINA, CSB. CID calculations for later years. We used FINA database in calculation and aggregated results from companies that have 10% and more foreign ownership (FDI companies) versus the rest of active companies with more than 1 employed (total in economy).

2. Macroeconomic overview

Among the economic policies of Croatian Government, macroeconomic stability was the highest regarded one, ever since the hyperinflation of beginning of 1990s and successfully implemented Anti-inflationary program of 1993-94. Macroeconomic stabilization remains to be the mantra of each Croatian Government since which is good for investments.

2.1. Real sector

During the period 2000-2008, GDP has grown until the recession hit hard and revealed the structural flaws of Croatian economy and the fact that no serious structural reforms were undertaken since 2002, when Pension reform started and was stopped in 2004, right after transition costs of the reform were borne. Social sector reform, Health sector reform, Public administration reform, Public companies reform, Reform of State aid and subsidies and other reforms were blueprinted with cooperation of World Bank and other international institutions as early as 2000, but were never implemented in its fullest. That is the reason why Croatia had seven years of recession and is only in beginning of 2015. shown positive quarterly growth.

Table 2.1.1. GDP growth, South-East Europe

GDP, real, growth rate (%)	2005.	2006.	2007.	2008	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.p	2016.f
Albania	5,76%	5,43%	5,90%	7,54%	3,32%	3,50%	3,00%	0,50%	1,70%	2,10%	2,50%	3,00%
Bosnia and Herzegovina	3,87%	5,97%	6,19%	5,71%	-2,95%	0,70%	1,30%	-0,70%	0,50%	1,00%	2,00%	2,00%
Bulgaria	6,36%	6,51%	6,45%	6,19%	-5,48%	0,39%	1,67%	1,00%	0,50%	1,50%	2,30%	2,30%
Croatia	4,28%	4,94%	5,06%	2,17%	-6,90%	-2,30%	-0,04%	-2,00%	-1,00%	-0,50%	0,50%	1,50%
Greece	2,28%	4,61%	3,03%	-0,14%	-3,26%	-4,90%	-7,10%	-6,50%	-4,50%	0,00%	-2,00%	0,00%
Kosovo	3,84%	3,42%	6,26%	6,91%	2,90%	3,90%	5,00%	2,10%	2,60%	3,00%	3,00%	4,00%
Macedonia	4,35%	5,00%	6,15%	5,00%	-0,90%	1,80%	3,00%	1,00%	2,50%	3,70%	1,00%	2,00%
Moldova	7,47%	4,79%	3,00%	7,80%	-6,00%	7,09%	6,41%	3,00%	4,00%	2,00%	3,50%	4,00%
Montenegro	4,20%	8,60%	10,70%	6,90%	-5,70%	2,50%	2,45%	-2,00%	3,00%	2,00%	3,00%	3,00%
Romania	4,15%	7,88%	6,32%	7,35%	-6,58%	-1,65%	2,45%	0,90%	3,40%	3,00%	2,70%	2,50%
Serbia	5,40%	3,60%	5,40%	3,80%	-3,50%	1,01%	1,60%	-1,70%	2,50%	-2,00%	0,00%	1,50%
Slovenia	4,01%	5,85%	6,87%	3,59%	-8,01%	1,38%	0,60%	-2,60%	-1,00%	1,50%	2,00%	2,00%
Turkey	8,40%	6,89%	4,67%	0,66%	-4,83%	9,20%	8,46%	3,00%	3,80%	3,00%	3,00%	3,50%
SEE, weighted average	5,96%	6,26%	4,84%	2,21%	-4,78%	3,22%	3,18%	0,09%	1,48%	1,90%	1,66%	2,38%
SEE, simple average	4,95%	5,65%	5,85%	4,88%	-3,68%	1,74%	2,22%	-0,31%	1,38%	1,56%	1,81%	2,41%

Source: IMF, National banks and Ministries of finance, CID calculations and projections.

Unemployment is closely connected to economic activity in the real sector. Croatia is closing 20% unemployment rate, measured with ILO standardized measure, which is more lenient. Official rate is well over 20%, of which almost half is youth unemployment.

The composition of Croatian GDP is more like America and big markets in the sense that personal consumption makes about 60% of GDP, exports of goods and services make only about 40% of GDP, and exports and imports combined (a common measure of the openness of the economy) add up to only 90% of GDP. Compared to those numbers Central European economies have opened more already in the second part of 1990s surpassing 100% of GDP (measured by combined share of exports and imports in GDP).

In the seven years of prolonged recession (the longest recession in the world in the period 2008-2015), exports of goods and services are the component that had a negative growth only in 2009 and 2012. Imports growth followed closely the final GDP growth and consumption growth. Personal consumption of households has been a stable source of growth of GDP, until recently, and lowering of disposable personal income of which salaries and pensions are dominant part, due to austerity measures in both government and private sector along with layoffs due to long awaited restructuring, will be a weak foundation for real growth of personal consumption and thus for real GDP growth. Government consumption has had consolidation phases at the beginning of 2000s and during the recent recession. Investments have declined in real terms (except for 2000 following the 1999 bombardment of Serbia by NATO forces over Kosovo that had impact on whole economic activity in Croatia) only in the recession, and as we showed for FDI it only happened in 2010 when only 317.8 million euro of FDI entered Croatia – FDI should be the main pillar of changed paradigm of

sustainable development of Croatia in years to come, especially looking at exports and employment performance of FDIs in Croatia, and having in mind that public investment could take more time to happen in times when there are austerity measures in the fiscal policy.

Table 2.1.2. Croatian real GDP growth by final consumption components, y-o-y

	<i>Final consumption</i>		<i>Gross investment</i>	<i>Exports</i>	<i>Imports</i>	<i>GDP (at market prices)</i>
	<i>Households</i>	<i>Government</i>				
2000.	3,2	-3,4	-3,1	18,5	7,0	3,8
2001.	4,1	-4,2	6,0	10,1	11,8	3,4
2002.	8,0	5,9	14,1	4,7	18,2	5,2
2003.	3,9	2,1	23,5	10,8	11,7	5,6
2004.	4,0	3,2	5,4	6,0	5,2	4,1
2005.	3,9	3,1	3,9	4,6	5,2	4,2
2006.	3,3	5,2	10,1	5,6	8,3	4,8
2007.	6,3	6,5	7,2	3,4	6,1	5,2
2008.	1,3	-0,7	9,2	0,8	4,0	2,1
2009.	-7,4	2,1	-14,4	-14,1	-20,4	-7,4
2010.	-1,5	-1,6	-15,2	6,2	-2,5	-1,7
2011.	0,3	-0,3	-2,7	2,2	2,5	-0,3
2012.	-3,0	-1,0	-3,3	-0,1	-3,0	-2,2
2013.	-1,8	0,3	1,4	3,1	3,1	-1,1
2014.	-0,7	-1,9	-3,6	7,3	4,3	-0,4

Source: Croatian Statistics Office.

If look at the sectoral picture of composition of real GDP (or more precisely real Gross Value Added), classified by International Standard Industry Classification, we can see that:

- Agriculture, fisheries and forestry has a share that is declining slowly from 6% towards 4.5% of GDP.
- Manufacturing, mining and quarrying, energy supply has declined from 22% to almost 19%, of which manufacturing from 18% to 15%. This is due to restructuring in the sector, but the energy supply part could increase the result for the whole group.
- Construction has made the peak in period 2005-2008 (due to large construction and highway projects) making 8% of total real GVA, and has declined back below 6%, the level equal to the one at the beginning of period.
- Trade and transport is a diverse combination, and has had a stable share around 21% of GVA with trade declining at the end of period, and transport picking up in the end of period which should continue in the future.
- ICT has been extracted as a separate industry with barely 4% share in the beginning of the period, but growing its share steadily passing 5.4%.
- Finance industry has grown its share steadily from little above 6% to 7.4%.
- Real estate activities exchange positions with construction. In the heyday of construction, real GVA share of real estate faltered to 9% of GDP, but increased back to above 10% as construction subsided.
- Professional services have been advancing from share of 6.1% to 7.1%.
- Other services (personal services) advanced from share of only 2.2% to 2.6%.
- Public administration declined in the beginning of the period from almost 19% towards 13% of GDP due to austerity measures, but in the end of the periods increased its share towards 16% despite austerity measures due to recession and declining of other industries.

Financial sector is the only industry that declined in real terms only in last three years. Real estate declined in 2001 and again in 2013 and 2014. Professional services and other (personal services) declined in 2009 and 2010, but have recovered since. Public administration real activity declined in period 2000-2003 – in the period of real fiscal consolidation, but has grown since, even during the recession. Wholesale, transport and accommodation has declined since the beginning of the recession,

due to transport and tourism that have increased despite retail and wholesale that declined throughout recession period. Manufacturing declined during the recession with smallest decline (zero) in 2011. Agriculture had mixed results during the whole period, with declines in the recession period, but also in 2003, 2005 and 2007, due mostly to severe droughts and floods. Construction was hit hardest and declined double digits throughout the period of recession, with decline slowing towards the end of period.

Table 2.1.3. Croatian real GVA growth by industry, y-o-y

NKD	A	B,C,D,E	of which C	F	G,H,I	J	K	L	M,N	O,P,Q	R,S,T,U	
	Agriculture, forestry and fishing	Manufacturing, mining and quarrying and other industries	Manufacturing	Construction	Wholesale and retail trade, transportation, storage, accommodation and food service activities	Information and communication	Financial and insurance activities	Real estate activities	Professional, scientific, technical, administrative and support service activities	Public administration and defence, education, human health and social work activities	Other service activities	Gross value added (basic prices)
2001.	2,4	0,9	1,4	7,3	11,7	8,2	2,4	-1,6	5,0	-1,2	4,0	3,5
2002.	4,5	4,6	4,5	6,6	11,1	5,0	3,1	6,2	3,5	-1,7	8,4	5,2
2003.	-6,8	3,5	3,8	25,1	11,4	6,2	8,2	1,5	7,3	-1,8	9,0	5,6
2004.	9,8	4,4	4,5	12,0	2,4	12,6	0,3	1,7	7,8	0,1	5,8	4,3
2005.	-1,5	1,8	2,9	10,2	7,5	5,7	9,8	1,4	2,1	0,6	5,1	4,0
2006.	8,4	3,4	3,6	6,9	5,9	6,4	3,9	6,2	7,3	0,7	2,7	4,7
2007.	-3,6	4,6	6,7	4,8	7,3	6,8	7,0	3,4	12,5	0,7	5,7	5,0
2008.	5,4	0,1	0,9	7,2	1,0	2,7	4,8	1,7	3,8	2,3	3,5	2,4
2009.	-2,7	-10,4	-12,3	-10,0	-11,6	-2,8	1,3	0,4	-7,5	0,0	-4,3	-6,3
2010.	-6,6	-2,3	-2,9	-15,7	-2,8	-1,9	4,0	2,7	-3,7	0,5	-2,8	-2,5
2011.	-3,8	-1,1	0,0	-8,5	0,6	-0,5	3,3	1,3	3,0	1,6	0,5	0,0
2012.	-14,7	-5,0	-4,2	-11,7	-3,2	-0,9	-2,4	0,2	0,6	0,3	0,3	-3,2
2013.	-0,6	-2,4	-3,6	-4,4	-0,5	-1,4	-1,6	-0,4	0,4	0,0	-1,1	-1,1
2014.	0	1,2	3,4	-6,7	0,5	-1,1	-0,1	-0,4	0,7	-0,6	0,5	-0,1

Source: Croatian Statistics Office.

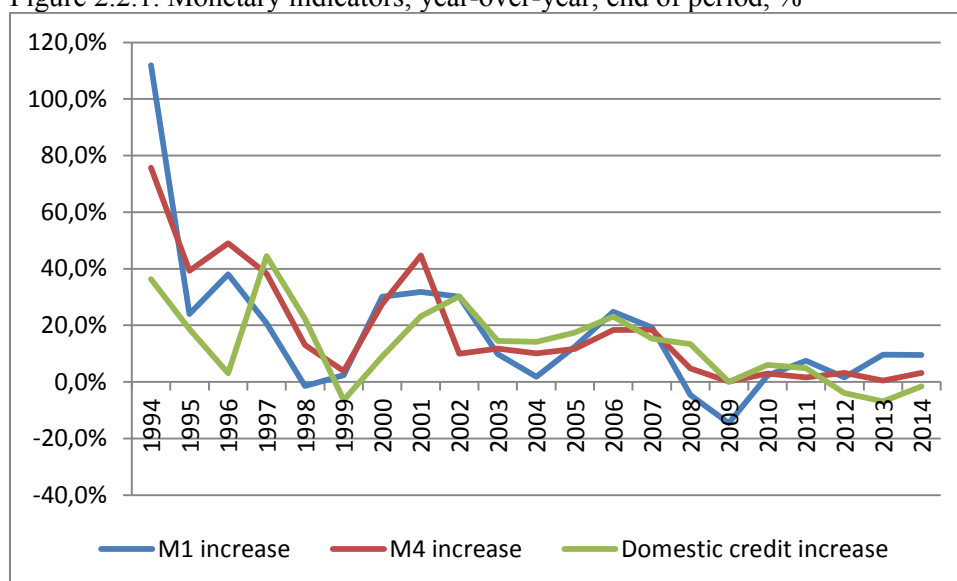
It seems that professional services, and other (personal) services will drive the GDP growth (together they have a quarter of real GVA). Also, Transport and tourism in the Wholesale, trade etc. could give some impetus to real GVA growth if they show positive (as this category represents 22% of real GVA). Restructuring in the manufacturing and rising of its competitiveness could influence GVA growth through its 15% stake in total real GVA.

2.2. Monetary sector

The view of monetary policy has always been a conflicting one. On one hand, Government and Croatian National Bank have always considered monetary policy as accommodative on verge of being expansionary. Real sector has always considered monetary policy as contractive. It is partly due to the experience of beginning of 1990s when monetary policy was overly expansionary, and was contracted with the Antiinflationary program, and partly due to the fact that before the recession CNB fought with increasing headquarter-subsidiary loans within the same foreign-owned banking groups trying with little success to reduce that part of foreign debt which in fact was used to finance economic activity in Croatia. Data on growth of money (measured by M1 and M4 aggregates) and total domestic credit corroborate the story of expansionary policy in the periods 1994-1998, 2000-2003, and 2005-2008, with contractions in 1999, 2004, and latest period 2009-2014.

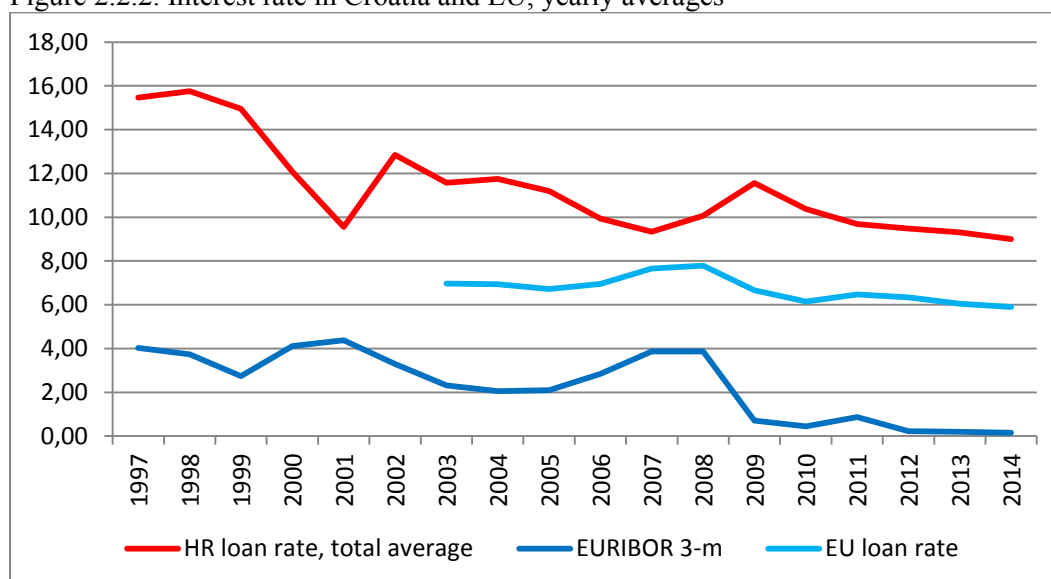
Figure 2.2.1. Monetary indicators, year-over-year, end of period, %

Source: CNB, CID calculations and projections.

Interest rates are higher than in EU, due to several reasons. Ratio of obligatory reserves that banks have to keep in Central bank (Croatian National Bank) is higher than in other EU countries. Secondly, loss of investment grade that came in 2013 materialized the concerns of country risk, pushing the interest higher. Last piece of the puzzle of higher interest rates story is the huge involvement of Government and public companies in the debt market, keeping interest rates higher in Croatia than in other EU countries by simple crowding-out of private sector by public sector – banks are more prone to give credit to Government and Public companies because they can resort in rising taxes and quasi-taxes to repay. There is more than 4 percentage point difference between Croatian and EU loan rates, especially in the recession period where EU significantly lowered interest rates and supplied extra amounts of liquidity to support the economic activity.

Figure 2.2.2. Interest rate in Croatia and EU, yearly averages

Source: CNB, Eurostat, CID calculations.

Inflation has been single-digit and really never a problem since the Antiinflationary program of 1993-94. Due to Hyper-inflation period of early 1990s, inflation has been a major concern for the CNB since the Antiinflationary program of 1993-94. In fact, Croatia put low inflation as the only goal of the

monetary policy in 1998 (Law on Croatian National Bank), in line with forming of the ECB and the European mood at the time that considered inflation as only legitimate monetary policy goal. Inflation in Croatia has been between 1 and 3% (except in 2008) and declined in 2013 and 2014 as a consequence of downward adjustment of prices of traded goods after alleviating all the barriers for goods and services after the accession to the EU.

Table 2.2.3. Inflation, increase of consumer prices y-o-y

Inflation, average rate (%)	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.p	2016.f
Albania	2,36%	2,37%	2,94%	3,36%	2,22%	3,60%	3,43%	2,20%	2,20%	1,60%	2,00%	2,50%
Bosnia and Herzegovina	3,58%	6,13%	1,50%	7,43%	-0,38%	2,12%	3,70%	2,20%	1,80%	-1,00%	0,00%	1,00%
Bulgaria	6,04%	7,42%	7,57%	11,95%	2,47%	3,04%	3,39%	1,90%	1,40%	-0,50%	1,00%	1,00%
Croatia	3,34%	3,21%	2,87%	6,07%	2,38%	1,05%	2,26%	3,00%	2,20%	0,00%	1,00%	1,00%
Greece	3,48%	3,32%	2,99%	4,24%	1,35%	4,70%	3,10%	1,00%	-1,00%	-2,00%	-1,00%	0,50%
Kosovo	-1,39%	0,62%	4,36%	9,35%	-2,41%	3,50%	7,30%	2,50%	2,10%	0,50%	-1,00%	1,00%
Macedonia	0,49%	3,21%	2,26%	8,36%	-0,81%	1,51%	3,90%	2,00%	2,80%	0,00%	2,30%	2,30%
Moldova	11,85%	12,71%	12,38%	12,70%	0,01%	7,36%	7,65%	5,10%	4,50%	4,70%	5,50%	5,80%
Montenegro	3,45%	2,12%	3,52%	8,99%	3,56%	0,66%	3,08%	2,00%	2,80%	-0,50%	1,00%	1,00%
Romania	9,00%	6,60%	4,84%	7,85%	5,58%	6,10%	5,81%	3,00%	4,00%	1,00%	1,00%	1,00%
Serbia	16,24%	10,73%	6,90%	13,50%	8,60%	6,80%	10,00%	7,00%	5,50%	2,00%	3,00%	4,00%
Slovenia	2,49%	2,46%	3,61%	5,65%	0,85%	1,83%	1,83%	2,60%	1,80%	0,00%	0,00%	1,00%
Turkey	8,18%	9,60%	8,76%	10,44%	6,25%	8,57%	6,47%	8,70%	7,70%	10,00%	7,50%	6,50%
SEE, weighted average	6,99%	7,20%	6,32%	8,61%	4,52%	6,34%	5,28%	5,33%	4,47%	4,46%	3,71%	3,63%
SEE, simple average	5,32%	5,42%	4,96%	8,45%	2,28%	3,91%	4,76%	3,32%	2,91%	1,22%	1,72%	2,20%

Source: IMF, National banks and Ministries of finance, CID calculations and projections.

2.3. Fiscal sector

Croatia has had a general government deficit for more than a decade. Central government budget increased from 77 billion kuna in 2003 to the level of 120 billion in last five years of recession as GDP was struggling and revenues were dragged down to the level of 107 billion kuna where the capacity of Croatian revenues lies. General government expenses (central government augmented with extrabudgetary funds and local government) increased from 89 billion in 2003 to the level above 130 billion kuna in last six years (including the year before the start of recession), while the revenues including some taxes shared with local governments due to the recession struggled with the level of 120 billion kuna where the capacity of revenues lie and is reducing due to the recession. We have to mention also the public enterprises that also struggled and accumulated losses during the period, and made the overall illiquidity of the economy more severe.

Table 2.3.1. General government balance, South-East Europe, % of GDP

General government balance, % GDP	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.p	2015.f
Albania	-3,46%	-3,34%	-3,28%	-5,13%	-7,41%	-3,70%	-3,50%	-3,10%	-2,20%	-2,50%	-3,00%
Bosnia and Herzegovina	0,76%	2,17%	0,18%	-3,95%	-5,70%	-4,30%	-3,00%	-3,00%	-2,00%	-2,00%	-3,00%
Bulgaria	2,26%	3,34%	3,26%	2,90%	-0,92%	-3,90%	-2,00%	-1,30%	-2,00%	-2,00%	-1,50%
Croatia	-2,80%	-2,59%	-2,12%	-1,30%	-4,07%	-4,94%	-5,46%	-4,67%	-3,50%	-5,00%	-4,00%
Greece	-5,58%	-5,96%	-6,67%	-9,74%	-15,56%	-11,00%	-10,00%	-7,00%	-5,00%	-4,00%	-3,00%
Kosovo	-3,07%	2,74%	7,17%	-0,19%	-0,64%	-2,60%	-1,86%	-2,70%	-3,50%	-2,00%	-2,00%
Macedonia	0,22%	-0,53%	0,59%	-0,93%	-2,65%	-2,48%	-2,55%	-2,64%	-3,00%	-2,50%	-3,00%
Moldova	1,55%	0,04%	-0,23%	-1,00%	-6,35%	-2,49%	-2,38%	-1,50%	-1,50%	-1,00%	-1,00%
Montenegro	-1,57%	2,94%	6,65%	-3,10%	-5,30%	-4,70%	-6,30%	-5,20%	-4,50%	-4,00%	-3,50%
Romania	-0,69%	-1,35%	-3,12%	-4,83%	-7,27%	-6,43%	-4,12%	-2,40%	-2,40%	-2,00%	-2,00%
Serbia	1,15%	-1,03%	-1,36%	-1,97%	-3,73%	-3,57%	-4,04%	-5,00%	-4,50%	-4,00%	-4,00%
Slovenia	-1,04%	-0,81%	0,26%	-0,28%	-5,55%	-5,36%	-5,60%	-3,80%	-6,20%	-4,00%	-3,50%
Turkey	-0,26%	0,00%	-1,80%	-2,80%	-5,61%	-2,90%	-0,60%	-2,80%	-2,50%	-2,00%	-2,00%
SEE, weighted average	-1,30%	-1,34%	-2,51%	-3,95%	-7,35%	-5,20%	-3,57%	-3,69%	-3,18%	-2,68%	-2,42%
SEE, simple average	-0,96%	-0,34%	-0,04%	-2,49%	-5,44%	-4,49%	-3,96%	-3,47%	-3,29%	-2,85%	-2,73%

Source: IMF, National banks and Ministries of finance, CID calculations and projections.

Chronic deficit have accumulated government debt, going over the the Maastricht limit at 60% of GDP in 2014.

Table 2.3.2. General government debt, South-East Europe, % of GDP

General government debt, % GDP	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.p	2015.f
Albania	58,23%	56,68%	53,85%	55,10%	59,30%	57,80%	58,60%	60,90%	60,90%	60,90%	-61,00%
Bosnia and Herzegovina	25,28%	21,78%	32,88%	31,17%	36,09%	39,30%	40,40%	44,30%	43,00%	43,00%	45,00%
Bulgaria	29,43%	23,41%	18,56%	14,00%	15,00%	16,00%	17,00%	19,00%	20,00%	20,00%	19,00%
Croatia	38,15%	35,40%	32,88%	29,17%	35,12%	41,25%	45,57%	52,75%	55,00%	61,00%	65,00%
Greece	100,29%	106,11%	105,41%	110,72%	127,10%	142,76%	170,00%	160,00%	175,00%	170,00%	160,00%
Kosovo	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Macedonia	39,54%	31,99%	23,98%	20,64%	23,83%	24,77%	28,60%	30,00%	32,00%	32,00%	34,00%
Moldova	34,81%	31,05%	24,65%	19,27%	29,12%	26,54%	23,39%	23,00%	22,50%	22,00%	21,00%
Montenegro	38,59%	32,62%	27,50%	31,88%	40,69%	42,39%	46,90%	50,20%	52,10%	53,00%	55,00%
Romania	17,64%	12,62%	12,72%	12,00%	21,00%	28,00%	30,20%	32,00%	32,00%	33,00%	35,00%
Serbia	56,29%	43,03%	35,63%	34,19%	38,16%	44,83%	47,89%	53,65%	55,00%	55,00%	57,00%
Slovenia	26,76%	26,43%	23,09%	21,94%	35,00%	38,60%	46,90%	52,70%	67,30%	69,00%	70,00%
Turkey	52,71%	46,52%	39,92%	40,02%	46,12%	41,40%	39,30%	38,40%	36,90%	36,00%	35,00%
SEE, weighted average	54,04%	50,46%	46,53%	46,95%	55,24%	57,72%	62,95%	61,81%	64,66%	63,75%	60,56%
SEE, simple average	43,14%	38,97%	35,92%	35,01%	42,21%	45,30%	49,56%	51,41%	54,31%	54,58%	44,58%

Source: IMF, National banks and Ministries of finance, CID calculations and projections.

Because of the chronic and expanding government deficit and rising debt, Croatia entered European Excessive Deficit Procedure¹ in 2014, according to which Croatia has to work out plan to curb the excessive spending and government deficits towards 3% of GDP in 2016.

2.4. External sector

Due to recession Croatian international balance – Balance of Payments current account turned positive in 2011, after more than decade of deficits, by imports declining more than exports and tourism hanging on. Since economic activity is picking up in 2014 it will also bring increases of imports and that will turn balance of payments current account negative again, but at mild levels.

Table 2.4.1. Current account balance, South-East Europe, % of GDP

Current account balance, % GDP	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.p	2015.f
Albania	-6,10%	-5,64%	-10,37%	-15,12%	-14,00%	-11,40%	-11,90%	-10,00%	-9,50%	-9,00%	-9,50%
Bosnia and Herzegovina	-17,13%	-7,96%	-10,71%	-14,08%	-6,28%	-5,50%	-9,50%	-10,00%	-9,00%	-8,00%	-8,00%
Bulgaria	-11,67%	-17,57%	-25,24%	-23,18%	-8,94%	-1,50%	0,30%	-1,60%	-3,00%	-4,00%	-5,00%
Croatia	-5,27%	-6,68%	-7,26%	-8,91%	-5,02%	-1,03%	0,88%	0,36%	0,00%	0,00%	1,00%
Greece	-7,37%	-11,24%	-14,36%	-14,69%	-11,00%	-10,00%	-9,00%	-4,00%	-1,00%	0,00%	1,00%
Kosovo	-7,38%	-6,72%	-8,33%	-15,34%	-15,43%	-17,37%	-20,35%	-20,30%	-19,00%	-17,50%	-15,00%
Macedonia	-2,54%	-0,45%	-7,06%	-12,60%	-6,50%	-2,10%	-2,50%	-3,10%	-3,50%	-5,00%	-5,00%
Moldova	-7,56%	-11,34%	-15,25%	-16,17%	-8,55%	-9,50%	-12,60%	-12,20%	-12,00%	-12,00%	-13,00%
Montenegro	-8,49%	-31,34%	-39,50%	-50,58%	-29,56%	-24,62%	-19,44%	-19,71%	-19,00%	-20,00%	-20,00%
Romania	-8,65%	-10,39%	-13,43%	-11,64%	-4,16%	-4,45%	-4,40%	-4,00%	-4,00%	-5,00%	-5,00%
Serbia	-8,80%	-10,10%	-17,70%	-21,60%	-6,60%	-6,70%	0,00%	0,00%	-1,00%	0,00%	1,00%
Slovenia	-1,73%	-2,48%	-4,76%	-6,20%	-0,70%	-0,60%	0,00%	0,70%	1,00%	0,00%	1,00%
Turkey	-4,62%	-6,09%	-5,92%	-5,69%	-2,18%	-6,35%	-10,00%	-7,50%	-7,00%	-7,00%	-8,00%
SEE, weighted average	-6,35%	-8,36%	-10,27%	-10,38%	-5,09%	-6,23%	-7,33%	-5,25%	-4,53%	-4,51%	-4,73%
SEE, simple average	-7,48%	-9,85%	-13,84%	-16,60%	-9,15%	-7,78%	-7,58%	-7,03%	-6,69%	-6,73%	-6,50%

Source: IMF, National banks and Ministries of finance, CID calculations and projections.

Although there has been stability all along in the exchange rate of Kuna towards euro, it is showing the signs of weakening. Foreign debt cycle is in the repayment phase, and FDIs have declined more than enough to offset the repayment needs, like they did for more than a decade.

¹ Excessive Deficit Procedure (EDP) is the corrective arm of the Stability and Growth Pact (SGP) that ensures that Member States adopt appropriate policy responses to correct excessive deficits. The EDP operationalises the limits on the budget deficit and public debt given by the thresholds of 3% of deficit to GDP and 60% of debt to GDP not diminishing at a satisfactory pace.

Table 2.4.2. Exchange rate towards €, South-East Europe

Exchange rate toward €	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.p	2016.f
Albania	124,20	122,87	123,21	125,84	135,00	137,77	140,33	139,04	140,26	140,00	140,00	140,00
Bosnia and Herzegovina	1,96	1,96	1,96	1,96	1,96	1,96	1,96	1,96	1,96	1,96	1,96	1,96
Bulgaria	1,96	1,95	1,95	1,95	1,95	1,95	1,95	1,95	1,95	1,95	1,95	1,95
Croatia	7,40	7,32	7,34	7,22	7,34	7,29	7,43	7,52	7,57	7,65	7,70	7,90
Greece	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Kosovo	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Macedonia	61,30	61,19	61,18	61,27	61,27	61,51	61,53	61,53	61,58	61,65	61,70	61,70
Moldova	15,72	16,5	16,63	15,29	15,5248	16,40	16,34	15,56	16,72	18,59	19,50	19,50
Montenegro	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Romania	3,62	3,52	3,34	3,68	4,24	4,21	4,24	4,45	4,42	4,45	4,50	4,50
Serbia	83,00	84,10	79,96	81,44	94,12	103,49	101,95	113,13	113,14	116,50	120,00	125,00
Slovenia	240,14	239,53	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Turkey	1,27	1,25	1,40	1,45	1,40	1,35	1,40	1,30	1,34	2,00	3,30	3,50

Source: IMF, National banks and Ministries of finance, CID calculations and projections.

Since the focus and the most effective instrument of monetary policy in Croatia is exchange rate towards euro, fluctuations between euro and dollar affect in the same way the fluctuations between kuna and dollar.

Table 2.4.3. Exchange rate towards \$, South-East Europe

Exchange rate toward \$	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.p	2016.f
Albania	99,87	98,10	90,43	83,89	94,98	104,07	101,00	105,00	105,46	106,06	127,27	133,33
Bosnia and Herzegovina	1,57	1,56	1,43	1,34	1,41	1,48	1,35	1,51	1,47	1,48	1,78	1,87
Bulgaria	1,57	1,56	1,43	1,34	1,41	1,48	1,34	1,50	1,47	1,48	1,77	1,86
Croatia	5,95	5,84	5,37	4,93	5,28	5,50	5,34	5,85	5,69	5,80	7,00	7,52
Greece	0,8038	0,80	0,73	0,68	0,72	0,75	0,69	0,77	0,75	0,76	0,91	0,95
Kosovo	0,8038	0,80	0,73	0,68	0,72	0,75	0,69	0,77	0,75	0,76	0,91	0,95
Macedonia	49,29	48,79	44,72	41,86	44,08	46,46	44,23	47,33	46,30	46,70	56,09	58,76
Moldova	12,60	13,13	12,14	10,39	11,11	12,37	11,74	11,97	12,57	14,08	17,73	18,57
Montenegro	0,8038	0,80	0,73	0,68	0,72	0,75	0,69	0,77	0,75	0,76	0,91	0,95
Romania	2,91	2,81	2,44	2,52	3,05	3,18	3,05	3,42	3,32	3,37	4,09	4,29
Serbia	66,90	67,01	58,39	55,76	67,59	78,58	73,10	87,02	85,07	88,26	109,09	119,05
Slovenia	192,71	191,03	0,73	0,68	0,72	0,75	0,69	0,77	0,75	0,76	0,91	0,95
Turkey	1,36	1,40	1,30	1,30	1,55	1,50	0,97	1,00	1,01	1,52	3,00	3,33

Source: IMF, National banks and Ministries of finance, CID calculations and projections.

2.5. EU issues

According to EU policies, strategies and EU funds availability, Croatia has potential in tourism, transport, energy, professional and personal services, and pockets of manufacturing.

CNB governor Vujčić has emphasized in his public speeches that he is for early adoption of euro. As CNB is the institution that will carry the process of eventual adopting of the euro, the voice of CNB will prevail.

Croatia became a full member of the European Union on 1 July 2013 after the better part of a decade of negotiations. As a result of this process, Croatia's domestic legislation is largely aligned with the European Union's *acquis communautaire*, or is in the process of being aligned. However, European Commission is concerned about the pace with which the remaining areas of legislation are being aligned to EU practices. Adoption, implementation and execution of the legislation relative for convergence with the EU internal market have proved to be challenging for national, regional and local authorities that have had negative impact on the possibility of foreign investors to enter and/or operate on the local market. The European Commission also reports on the special rights in privatized companies states that these rights often "*infringe the Treaty based freedom of capital movements...*" and that those, special rights "*may hinder privatised companies from achieving the full benefits of privatization, they may distort market-driven cross border activity in terms of direct investment but also in terms of portfolio investment in privatized companies and often prove one of the obstacles to achieving a level playing field in the EU market for corporate control.*" European Commission also identified in its 2014 report on progress towards completion of energy market that "*some provisions in the [Croatian] Gas Market Act represent a serious obstacle to cross border gas flows, by obliging domestic gas producers to offer their gas primarily to suppliers of customers in the territory of Croatia and obliging public service to primarily purchase gas from domestic producers.*"

In its Country Specific Recommendations (CSR) from May 2015, European Commission urges Croatia action in the following 6 areas:

1. Government deficit:
  - Ensure a durable correction of the excessive deficit by 2016
  - Implement the findings of the expenditure review.
  - Improve control over expenditure at central and local level + sanctions
  - Introduce a recurrent property tax and improve VAT compliance.
  - Reinforce public debt management.
2. Social System:
  - Discourage early retirement by raising penalties for early exits,
  - Improve the adequacy and efficiency of pension spending by tightening the definition of arduous and hazardous professions.
  - Tackle the fiscal risks in healthcare.
3. Wages:
  - Foster the alignment of wages with productivity and macroeconomic conditions.
  - Strengthen incentives for the unemployed and inactive to take up paid employment.
  - Consolidate further social benefits by improving targeting and eliminating overlaps.
4. Public sector management:
  - Reduce the extent of fragmentation and overlap between levels of central and local government
  - Rationalize the system of state agencies
  - Increase transparency and accountability in the public corporate sector (managerial appointments and competency)
5. Parafiscal charges
  - Significantly reduce parafiscal charges and remove excessive barriers for service providers.
6. Insolvency:
  - Reinforce the pre-insolvency and insolvency frameworks for businesses in order to facilitate debt restructuring
  - Put in place a personal insolvency procedure.

3. Issues related to the investment and business climate in Croatia

By joining NATO in April 2009 and especially joining EU in July 2013, Croatia graduated from “exotic” and developing countries to a club of developed western countries. Although being “first in the village” meant earlier that it stood out in South-East Europe and therefore attracted a number of foreign investors, now it is among the “last in the city”. It also means switching from “exotic” investors to investors that are regularly doing business in developed countries and also puts Croatia into competition with countries and regions within EU.

To give more objective view of the business and investment environment, we will consult rankings done by more objective international organizations. In order to avoid biased results, we will compare this year with last year, and will compare several country ranking lists. We’ll start with Cost of Doing Business.

3.1. Cost of Doing Business

Although standardization through the Acquis Communautaire led to convergence of business conditions across the EU, there still are differences in business climate among the EU countries old and new, stemming from different legal, tax and other circumstances in each country. We give an overview of "ease" of doing business, which is has been done by World Bank in a standardized way for years according to same “Cost of Doing Business” methodology.

Table 3.1.1. Ease of doing business ranking by World Bank in 2013

Economy	Ease of Doing Business Rank	Starting a Business	Dealing with Construction Permits	Getting Electricity	Registering Property	Getting Credit	Protecting Minority Investors	Paying Taxes	Trading Across Borders	Enforcing Contracts	Resolving Insolvency
Denmark	4	25	5	14	8	23	17	12	7	34	9
United Kingdom	8	45	17	70	68	17	4	16	15	36	13
Finland	9	27	33	33	38	36	76	21	14	17	1
Australia	10	7	19	55	53	4	71	39	49	12	14
Sweden	11	32	18	7	18	61	32	35	4	21	17
Ireland	13	19	128	67	50	23	6	6	5	18	21
Germany	14	114	8	3	89	23	51	68	18	13	3
Estonia	17	26	20	56	13	23	56	28	6	32	37
Austria	21	101	78	24	35	52	32	72	19	5	16
Latvia	23	36	47	89	32	23	49	24	28	16	40
Lithuania	24	11	15	105	9	23	78	44	21	14	67
Portugal	25	10	58	47	25	89	51	64	29	27	10
Netherlands	27	21	100	90	58	71	94	23	13	19	12
France	31	28	86	60	126	71	17	95	10	10	22
Poland	32	85	137	64	39	17	35	87	41	52	32
Spain	33	74	105	74	66	52	30	76	30	69	23
Slovak Republic	37	77	110	100	11	36	100	100	71	55	31
Bulgaria	38	49	101	125	57	23	14	89	57	75	38
Belgium	42	14	82	99	171	89	40	81	26	10	11
Czech Republic	44	110	139	123	31	23	83	119	58	37	20
Romania	48	38	140	171	63	7	40	52	65	51	46
Slovenia	51	15	90	31	90	116	14	42	53	122	42
Hungary	54	57	103	162	52	17	110	88	72	20	64
Italy	56	46	116	102	41	89	21	141	37	147	29
Luxembourg	59	82	50	42	137	165	117	20	35	2	62
Greece	61	52	88	80	116	71	62	59	48	155	52
Cyprus	64	64	148	160	112	61	14	50	34	113	51
Croatia	65	88	178	59	92	61	62	36	86	54	56
Malta	94	136	109	114	83	171	51	26	43	107	86
Macedonia, FYR	30	3	89	88	74	36	21	7	85	87	35
Montenegro	36	56	138	63	87	4	43	98	52	136	33
Moldova	63	35	175	149	22	23	56	70	152	42	58
Albania	68	41	157	152	118	36	7	131	95	102	44
Kosovo	75	42	135	112	34	23	62	63	118	138	164
Serbia	91	66	186	84	72	52	32	165	96	96	48
Bosnia and Herzegovina	107	147	182	163	88	36	83	151	104	95	34

Source: www.doingbusiness.org

Although one should not generalize, Northern and Western European countries are better for business - led by Denmark and the United Kingdom, followed by Finland, Sweden, Ireland, Germany and the Baltic countries. Mediterranean and the "new EU" countries have the lowest average rank. Croatia has the second lowest average ranking (65th out of 189 countries in the world), grouped in the bottom of EU28 countries with Greece, Cyprus and Malta, which means that those four countries, on average, have the worst business conditions of all EU countries. Looking at the neighboring countries, Croatia is worse on average than Macedonia and Montenegro, side-by-side with Albania and Moldova, and ahead of Serbia, Kosovo, and Bosnia.

Overall ranking of 189 countries in Ease of Doing Business was created by the weighted average of the 10 (sub)categories of doing business: starting a business, dealing with construction permits, getting electricity, registering property, getting credit, protecting investors, paying taxes, trading across borders, enforcing contracts and resolving insolvency.

As for the starting a business (which appreciates smaller number of procedures, shorter duration and lower the cost of founding an enterprise, and lower starting capital) Croatia is in the middle among the other EU countries, ahead of Slovakia, Italy, Luxembourg, Germany, Lithuania, Austria, Spain, and Czech Republic, while Malta and Greece are the worst among the EU28. Looking at the neighboring countries, Macedonia with its rank of 3 among 189 is leading the whole European continent. Far behind Macedonia and top EU countries are Serbia, Kosovo, Moldavia, Montenegro and Albania, all positioned better than lower half of EU28 and Croatia for that matter. Bosnia is the worst with ranking of 147.

When dealing with construction permits (which appreciates a smaller number of procedures, shorter duration and lower cost of obtaining construction permits) Croatia the worst in EU. Construction and building is worse in the neighborhood – except Macedonia with rank 89 (out of 189), and Montenegro (138 of 189) and among the worst in the world.

Getting electricity (which appreciates smaller number of procedures, shorter duration and lower connecting fee) is easiest in Germany, Sweden, and Denmark. Croatia is in the upper half of EU28, and is best in the neighborhood.

In the category of registering property (which appreciates smaller number of procedures, shorter duration and lower cost of registration) EU28 countries are led by Lithuania and Denmark. Traditionally in this category Croatia is performing poorer and is presently in the lower half of EU28, and among the worst in neighborhood (that is led by Moldavia and Kosovo).

Getting credit in Croatia is relatively good and average of 28 EU countries, while the worst among the neighboring non-EU countries (led by Montenegro).

In protecting investors Croatia only last year was among the worst in the world, but now is the lower part of all 28 EU countries and non-EU neighboring countries, not by improvements in Croatia, but because of worsening of the situation in other EU countries and the neighborhood (where Albania is leading the way).

At "Paying taxes" category height of the tax rates, such as VAT, income tax and personal income tax and social security contributions, as well as cost of collection and frequency of tax payment are considered. According to this indicator, Croatia is not so bad and is in the better half among EU countries and best in the neighborhood (except for Macedonia).

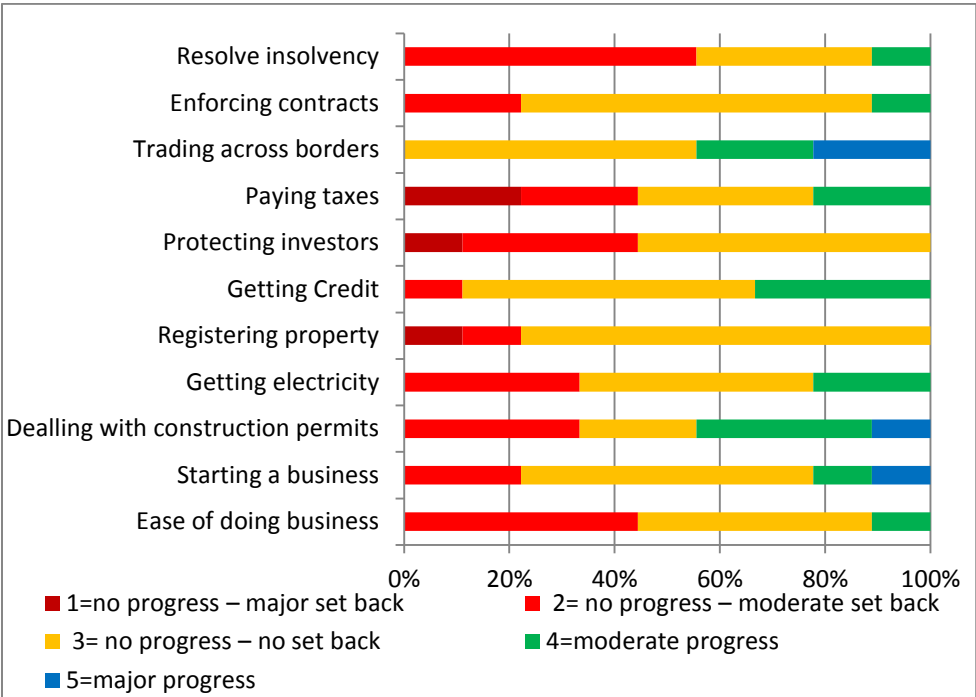
Trading across borders (looking at the number of documents needed for export, the time required for export of a shipment and cost per export shipment, but also the number of documents needed for import, the time required for import of a shipment and cost per import shipment) is worst in Croatia of all 28 EU countries, comparable to neighborhood.

Enforcing contracts (where the indicator is looking at the average time needed to enforce a contracts, the average cost of a claims and the number of instances to finalize the lawsuit) in Croatia is in the middle of the list of 28 countries of the European Union and together with Moldavia among the best in the neighborhood.

In an indicator of resolving insolvency lower average time of resolution (bankruptcy), the lower cost of bankruptcy, the most common outcome of resolution (bankruptcy) and percentage of remaining extracted value through resolution (bankruptcy) are appreciated. Croatia is the worst in EU, and in the neighborhood (except Kosovo).

We have sent the questionnaire to the Foreign investment companies in Croatia (both members and non-members of FIC). Here is how they assess the developments in various aspects of cost of doing business in Croatia.

Figure 3.1.1. Results from the Questionnaire on Cost of Doing Business in Croatia in 2015.

Source: Questionnaire by FIC to Foreign Companies in Croatia; Data analysis: CID.

Paying taxes and Resolving insolvency survived major to moderate set back, by opinion of foreign companies in Croatia. Protecting investors and Getting electricity have moderate set back by opinion of foreign companies. Registering property and Enforcing contracts are perceived by foreign companies to have no progress and no set back – status quo. Getting credit and Starting a company is perceived as status quo or having moderate progress by foreign companies in Croatia. Dealing with construction permits and Trading across the borders have moderate progress perception by foreign companies in Croatia.

3.2. WEF – Global Competitiveness ranking

According to the Global Competitiveness rankings by World Economic Forum, Croatia is overall ranked at 77 out of 144 countries. According to this ranking, too, Croatia is among the last of EU countries, and in the middle when neighboring SEE countries are ranked. The overall rank is composed of 12 pillars: from Institutions, Infrastructure, Macroeconomic environment, Health and primary education, Higher education and training, Goods market efficiency, Labor market efficiency, Financial market development, Technological readiness, Market size, Business sophistication, and Innovation.

Table 3.2.1. Competitiveness ranking of World Economic Forum

Country/Economy	GCI 2014-2015	GCI 2013-2014
Finland	4	3
Germany	5	4
Netherlands	8	8
United Kingdom	9	10
Sweden	10	6
Denmark	13	15
Belgium	18	17
Luxembourg	19	22
Austria	21	16
France	23	23
Ireland	25	28
Estonia	29	32
Spain	35	35
Portugal	36	51
Czech Republic	37	46
Lithuania	41	48
Latvia	42	52
Poland	43	42
Malta	47	41
Italy	49	49
Bulgaria	54	57
Cyprus	58	58
Romania	59	76
Hungary	60	63
Slovenia	70	62
Slovak Republic	75	78
Croatia	77	75
Greece	81	91
Macedonia, FYR	63	73
Montenegro	67	67
Serbia	94	101
Albania	97	95

Source: <http://www.weforum.org>

Croatia is better than in overall ranking in infrastructure (44th), especially in roads and electricity, and benefits from relatively high levels of education and training (53rd), although the quality of its education needs to be improved (55th). Companies and individuals use ICTs fairly widely in regional comparison (40th), and the country is open to foreign trade, with low tariffs and well-functioning customs procedures. Going forward, Croatia will need to continue strengthening its institutional framework (87th) and foster the efficiency of its market for goods and services. According to business executives, domestic markets are dominated by few firms and taxation is burdensome, even if low by international comparison. The country will also need to focus on strengthening its macroeconomic environment, which remains burdened by a fairly high budget deficit. As Croatia will move into the innovation-driven stage of development in the coming years, it will need to start putting measures into place that incentivize and enable companies to innovate more. Currently, its businesses' capacity for innovation is low according to business executives, although research institutes are assessed more favorably (53rd) and the country's patenting rate is moderately strong (36th).

4. FIC recommendations

Since October 2014 when our second White Book was issued there still were activities that worsened business and investment climate in Croatia, instead of making it more favorable. The cornerstone of Croatia's ails lies in overgrown public sector, and chronic and growing deficit and public debt. That is why we had a rebalancing of the budget and constant search of Government to find new ways to raise taxes and levies, while not having political will to address the overgrown budget, inefficient spending, poor governance of state-owned companies and atomized local government. We had rebalancing of Budget as early as February with increasing of excise taxes on petroleum and cigarettes, which would not only affect energy sector and tobacco industry, but through spilling-over to higher energy prices to whole economy.

There is still enormous volume of laws and legislation that are changed or enacted with excuse of "aligning" with EU legislation, although we entered EU before 2 years.

Regarding taxes, Corporate Income taxation saw increasing detail for reinvested earnings; Personal Income Tax is calculated by Tax Authorities and all receipts are added; Savings/interest rate tax is introduced; Dividend tax is introduced; VAT on construction land is introduced. Increases of excise taxes on petroleum and cigarettes are enacted. All of that will affect adversely profitability of doing business.

Although some parafiscal charges have been scaled down in 2014, new were enacted, like re-certification for fire protection; changes of communal charge (due to refinancing of local governments after last year's reduction of middle-income taxes); increasing fee for using of addresses.

In judiciary, Law on Courts is changed towards reducing number of Courts (which by our opinion is not going to increase efficiency as it will prolong the processes); Law on Bankruptcy is changed towards integrating pre-bankruptcy procedure and bankruptcy procedure and towards simplifying bankruptcy procedure – we think this is the only positive development in judiciary.

Having in mind those, FIC still identifies **unpredictable and unstable regulatory framework, lack of transparency of administrative procedures, insufficient institutional capacity on a national and local level and corruption**, as key obstacles for foreign investment in Croatia.

FIC believes the focus of policy formulation and implementation should focus on the following issues in an effort to improve the operational climate in Croatia and boost private sector investments' contribution to economic, employment and earnings growth:

1. To develop a sustainable strategy to boost investments and to attract foreign investments.
2. To maintain a stable and predictable regulatory environment to reduce uncertainty and boost investments, with particular focus on the stability of the tax regime and predictable operation of the Tax Administration and to abolish by-laws inconsistent with the realities of competitive markets.
3. To establish quick streamlining business procedures in order to reduce regulatory administrative costs of businesses
  - a. to simplify the administrative procedure for registration of companies and other necessary permits ;
  - b. to establish an effective administrative 'top-down' system able to carry out reforms and meet investors' expectations regarding administrative simplification;
  - c. to develop electronic registry (especially land registry and other registries) at the local municipal administrative levels.
4. To improve the application of laws throughout the entire economy, enhance the quality and credibility of authorities' inspection activities to protect the interest of companies complying with their obligations and generate goodwill towards the authorities by all relevant parties
5. To promote good relations with stakeholders

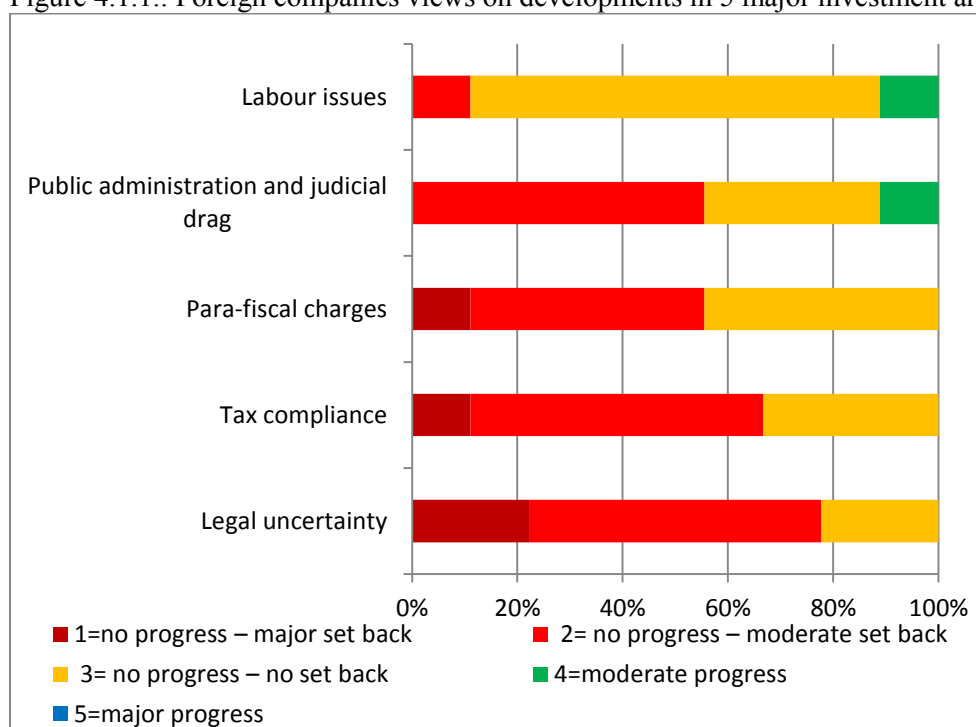
- a. when preparing Regulatory Impact Assessment (RIA) for new legislation that impacts business include the business sector adequately in the process;
- b. improve the timeframe of communication with the stakeholders;
- c. organise frequent consultations with investors (i.e. joint investors' council with the government).

According to surveys of export and foreign invest sector, we can summarize the toughest problems in the business climate in Croatia in the following categories:

1. Legal uncertainty – changes in legal environment, changing the rules, inappropriate implementation of EU rules
2. Tax compliance – changes in tax code, uneven treatment between different Tax Authorities branches
3. Para-fiscal charges – number of extra charges that have to be paid without clear association with business
4. Public administration and judicial drag – length of judicial procedures, sometimes completely different treatment from national levels
5. Labor issues – rigid and inadequate labor law

We have sent the questionnaire to the Foreign investment companies in Croatia (both members and non-members of FIC). Here is how they assess the developments in those five major areas of FIC recommendations.

Figure 4.1.1.: Foreign companies views on developments in 5 major investment areas

Source: Questionnaire by FIC to Foreign Companies in Croatia; Data analysis: CID.

The best perception by foreign companies in Croatia of moderate progress goes to Labor issues, followed by Public administration and judicial drag. Para-fiscal charges are viewed by foreign companies as suffering from moderate set back. Tax compliance and especially Legal uncertainty is viewed by foreign Companies in Croatia as suffering moderate to major setback.

4.1. Legal uncertainty

As the date of the accession of Croatia to the European Union drew near there was a strong pressure on the legislator to complete harmonisation of the legal system with the EU acquis and produce in a short time period all relevant laws and by-laws (hyper legislation). Further to the adoption of the EU legislation the appropriate laws had to be implemented in practice– the Croatian economy had to fit into the EU internal market while Croatian economic players had to harmonize their operations with relevant EU rules. This is still the case due to increasingly busy schedule of Directives and by-laws from EU. Unfortunately, the time pressure and lack of communication or non-existence of applicable by-laws as well as lack of relevant experience in quality regulatory stakeholder consultation often caused delays and/or regulatory solutions that cannot be implemented in practice.

FIC recommendations:

1. Extensive Regulatory Impact Assessment on each new legislation or by-law
2. Extend capacity for the Regulatory Impact Assessment
3. Regulatory Impact Assessment on legislation deemed as “problematic” by business associations
4. Refrain from implementing regulatory changes “backwards” (with retroactive effect)
5. Allow enough time before implementation and to comply with new legislation or by-laws

FIC is ready to offer extensive expert support to contribute to a more effective regulatory consultation process to the benefit of all stakeholders involved in this challenging task.

4.2. Tax compliance

We think that Croatia has reached the end of its capacity of tax revenues and that business community would not bear any increases of existing or introducing new taxes.

VAT represents a heavy burden both for entrepreneurs and citizens. Although VAT should not represent cost for entrepreneurs, in practice it is a heavy burden for entrepreneurs due to unclear application of the law and subsequent tax authorities' disputes as well as due to the illiquidity in the economy (VAT has to be paid to the tax authorities regardless of whether the receivables are collected or not). VAT on construction land has been introduced.

Personal income tax represents also a significant burden due to high rates, wide scope of taxation (limited tax free payments to employees and external contractors) and the calculation basis (benefits in kind are treated as net salary). Personal Income tax is calculated by Tax Authorities as of 2015, all receipts are added into Personal Income Tax basis; Tax on savings/interest rate and Tax on dividends are introduced.

Corporate income tax of 20% is nominally one of the lowest, but since it has another 12% withheld if dividend or profit is paid out, together 32%, is among the highest in the EU. There are moves to abolish the tax break for reinvestment which would effectively put corporate income tax to 34%, an increase that is too high. When withholding tax on dividend was abolished in 2007, Government collected 2-3 times more tax revenue from the corporate income tax – it might be the way to move forward.

The Ministry of Finance should actively consider the influence of the economic environment (e.g. inflation) on tax legislation and suggest to the legislator appropriate measures. We outline a non-exclusive list of current "obsolete rules":

- the amount of the non taxable allowance of HRK 2 per km for the usage of a private car for business purposes has not been amended since its introduction into tax legislation in January 2005, although in the meantime the price of petrol and car maintenance costs have significantly increased;

- personal allowance, although recently increased from HRK 1,800 to HRK 2,200, should be amended according to the general increase in living expenses (e.g. consumer price index) – consider 3,000 or even 4,000 which could save money paid out on welfare and social aid, as well as help lower incomes;
- the amount of the non-taxable daily allowances for domestic business trips has not been amended since January 2005 although prices have increased.

Tax Authority has introduced opinions by Central Office of the Tax Authority. However, there is no prescribed timeframe for the Tax Authority to issue official opinions or issue them at all. Also, although these opinions are “binding”, it happens that in various outposts of the Tax Authority there are rulings different from the opinions of the Central Office.

Tax dispute procedures can be time consuming. This issue creates uncertainty for taxpayers on whether the tax approach taken would be acceptable in the Tax Authority's opinion. Taxpayers are exposed to potential additional tax liabilities and penalties if they in good faith have interpreted the tax legislation differently than determined by the Tax Authority's inspection.

Cooperation between tax authorities and large taxpayers should enlarge and broaden. The tax authorities are not aware of specific tax issues in different industries (e.g. pharmaceutical, oil & gas, telecommunication, etc.) and can benefit from expertise of the companies, and even get EU perspective from FIC members. Also, close monitoring of the large taxpayers by Tax Authorities and cooperation with them could provide better control of the majority of the tax revenues to the Tax Authority. FIC members (large taxpayers) on the other hand would gain in lowering cost of compliance and reducing time to comply to be able to increase time to develop business.

Special issue within FIC companies is taxation issues for foreign nationals (managers/experts) that come to Croatian subsidiaries of FIC companies. Croatia has no special scheme for the taxation of expatriates. International transfers of foreign individuals to work in Croatia are heavily burdened with personal income taxes (marginal tax rate of 47.2% for Zagreb residents, taxation of accommodation and relocation costs). This should be changed to ease experts and managers to come to Croatian offices, which should enable more foreign companies to have presence in Croatia. Also, there are unclear rules and practices regarding taxation of daily allowances, travel and accommodation cost for Croatian employees that should commute with FIC company headquarters or in a different branch of the company outside Croatia.

FIC recommendations:

6. Establish an organized way (e.g. a forum or a committee) with business associations where the companies would communicate inconsistencies between different level regulations (e.g. corporate income tax by-law prescribes broader restrictions than the corporate income tax law) to the authorities so that these inconsistencies can be removed as soon as possible.
7. All tax allowances (like personal allowance in PIT) should be reviewed and adjusted on an annual basis.
8. Introduce/enforce detailed requirement to issue an official opinion within a certain timeframe (e.g. 30-60 days). Establish a process a company can count on – where sending a request for opinion ensures getting a timely answer. Promote a special body (Central Office) within the Tax Authorities that can issue binding opinions. Provide education and communication on binding official opinions throughout Tax Authorities network.
9. Tax dispute procedures should be resolved faster on all levels (the tax authority, the second degree body and further appeal courts). The administrative bodies should adhere to existing deadlines.
10. Increase capacity of the large taxpayers' office within Tax Authority. The tax authorities should work towards gaining more industry knowledge (e.g. in gas&oil industry, pharmaceuticals, telecommunications or tourism), by cooperation with large taxpayers across different industries through large taxpayers office.

11. Broaden the network of existing agreements on avoidance of double taxation especially with important/large economies that are possible investors (e.g. with USA, Turkey).
12. Due to relocation of foreign individuals to work to Croatia, there are certain necessary expenses which should not be taxable (e.g. relocation and accommodation costs). Personal Income Tax Law should be amended to allow tax-free payments of daily allowances, travel and accommodation cost during assignment in headquarters or different branch outside Croatia.
13. Prolong the deadline for submission of personal income tax returns for persons realizing income from abroad.
14. Initiate changes to simplify the rules prescribing conditions for submission of personal income tax returns.
15. Prescribe the “Advance Pricing Agreements”, i.e. possibility to agree with the tax authority regarding the transfer prices in transactions between related parties in order to avoid uncertainties in applying transfer prices.
16. Prescribe market interest rate for loans provided between related parties instead of use of discount rate prescribed by Croatian National Bank.
17. Introduce simplified registration of the permanent establishment of a foreign entrepreneur in Croatia for purposes of payment of corporate income tax (e.g. for one-off projects lasting a short period of time, e.g. one year) without need to establish a branch office.
18. Introduce “bad debt relief”, i.e. possibility to decrease the VAT liability for uncollectable receivables in order to avoid cost of VAT for the taxpayers.

4.3. Para-fiscal charges

In Croatia, there used to be more than 240 hidden taxes or para-fiscal levies a couple years ago, and recently as the registry of those para-fiscal levies was established within the Ministry of Finance, the registry has identified more than 600. Although some of them are softened investors seek their reduction or complete abolition, because they are not so transparent and are burdening the economy and day-to-day business.

FIC recommendations:

19. Establish a permanent body (forum or committee) consisting of business associations, Government ministries and agencies, that will work on abolishing and reduction of para-fiscal duties and ensure its permanent session until all para-fiscal charges are gone.
20. Send legislation and by-laws that introduced para-fiscal charges to Regulatory Impact Assessment.

4.4. Public administration and Judicial drag

In order to boost investments it is essential to establish quick streamlining business procedures in order to reduce regulatory administrative costs of companies including simplification of the administrative procedure for registration of companies and other necessary permits. It is proposed to establish an effective administrative system ‘top-down’ able to carry out reforms.

Croatia has a highly decentralized administrative structure comprised of 20 counties, 126 cities and 429 municipalities. The dispersion of competences between administrative levels is complicated, and it is often unclear whether a certain administrative function should be undertaken by the national or regional authorities.

Although the legal framework and regulatory system provide national treatment for foreign investors, Croatia's ineffective legal system and a lack of transparency within both private and public sectors have presented the greatest challenges to investors. Developing legislation and regulation is often hampered by an inefficient public administration and a lack of intra-governmental coordination.

Bureaucracy is also a major challenge for foreign investors, although the government has made progress in this area, particularly through the development of its e-government initiatives, such as the hitro.hr Internet portal. The government portal has an online business registration component that reduces the time it takes to register a company to 4 days.

Another problem for companies is the significant backlog of court cases, which acts as an impediment to investment. Many cases have been pending for years in the courts, making dispute resolution via the courts an undesirable option for companies, with even simple cases taking years to resolve. As a result of the very long time frames involved, companies often resort other means to resolve disputes. The European Commission's Progress Report on Croatia 2011, there were a backlog of 781,323 cases in March 2011. However, a reduction court backlogs has been actively encouraged by the government and Croatia has made progress in relation to the physical infrastructure and computerization of courts. Alternative dispute resolution has been implemented at the High Commercial Court, the Zagreb Commercial Court and six municipal courts throughout the country. Arbitration is available voluntarily, but is not widely used. There is a Permanent Arbitration Court within the Croatian Chamber of Economy. The Law on Arbitration 2001 and Rules on Arbitration covering domestic arbitration, recognition and enforcement of arbitration rulings, jurisdictional matters and procedures can be found on its website. Croatia is signatory to several international conventions regulating the mutual acceptance and enforcement of foreign arbitration, including the New York Convention 1958 and the European Convention on International Business Arbitration.

FIC recommendations:

- 21.** Increase administrative capacities hiring additional employees in several key areas (land registers, administrative and municipal courts). Work on rationalization of the network of courts and prosecutors' offices. Improve judicial and administrative infrastructure. Maintain the continuous reduction in the number of cases and the positive trend of resolving more cases than they are receiving in one year. Improve the quality of expertise of judges and court advisors. Physical marking of old cases as a priority, establishing the obligation for judges to submit monthly reports on the activities undertaken in order to solve old cases (control inflow of cases of one type, etc). Provide systematic acceleration processes and ultimately optimal utilization of human resources.
- 22.** Establish a system of tracking cases from national to regional level.
- 23.** Public administration reform and active education towards more business-like and client-oriented work,
- 24.** Restructuring of regional and local authorities (consolidation of atomized and unsustainable administrative units).
- 25.** Establish a body or a forum for communication of problems within business and investment will be communicated with communities, municipalities, and counties and Ministries and agencies on national level.

4.5. Labor issues

After a whole year of negotiations Labor Law was revised in 2014 with minimal flexibilization. Some of our suggestions regarding the easing of shifting the labor from various locations within the same group of companies, from Croatia towards abroad and vice versa, have been successfully introduced in the final version of the Law. Unfortunately, demands for flexibilization of work time were not introduced in full, and there is little progress on: simplification of firing of workers, reduction of severance payments, taking care of special position of SMEs, clearing of whom collective bargaining addresses, and calculation of severance pay – these should go in the next revision. However, accepted revision this will provide relief in doing business and reducing costs to employer of especially the overtime.

Although this amendment moved Croatian legislation closer to German law (according international institutions like World Bank), Croatia still has one of the most rigid labor laws in terms of protection of employees, “preventing” employers from being able to take the necessary measures against non-performing employees or when times are rough and recessionary. This inflexibility is counterproductive in terms of facilitating long-term investments as foreign investors will not invest into Croatia if these provisions continue to prevail only here. (Example: in cases where the employer has released a non-performing employee with for valid reasons - after handing several warnings due to non-performance - the employee in most cases wins a lawsuit against the employer as gains reinstatement.)

There has been some improvement in employment for part-time jobs, more flexibility in working hours’ provision, and in firing (more clearer rules how annual leave and sick leave could be used), but should be further revised to introduce more flexibility.

We regret that unification of certificates and diplomas is postponed.

FIC recommendations:

26. In some countries there is no obligation to state the correct name and job descriptions, essential professions and qualifications - this concept would allow flexible relocation of workers within business units according to the company’s needs.
27. The existing provisions for warning before firing are very stiff and often require that the employers issue written warnings - in practice situations are more complicated than that and yet are not enough for an irregular cancellation of agreement. Also there is no time dimension for such a warning. It is not clear for how long a warning is valid and the law does not even prescribe whether the employer can refer to the same issue after several years.
28. The institution 'cancellation with an offer of a new contract' in practice serves no purpose because the conditions that are prescribed for it are the same notice requirements as for cancellation of an agreement and the employer acting pursuant to these provisions in the legislation (even for organizational reasons) will hardly offer the same conditions to all other employees.
29. The ‘business conditional cancellation of work agreement’ remains incomplete in the law.
30. Lower taxes, contributions and surcharges further – looking at the neighboring countries, the gross cost of employees are quite high therefore the net receivable is not satisfactory.
31. Abolish unnecessary legally required training of authorized employers who already have passed relevant exams which includes training in the field of occupational safety.
32. Allow the possibility of transfer of certificates of competency of the authorized employer companies to another company – as it pertains to the same provisions of law.
33. Abolish unnecessary further medical examination for the people who have a valid medical certificate when changing jobs.
34. Abolish unnecessary retraining for jobs for computer skills when switching to another organization.
35. Abolish unnecessary training of first aid for persons who possess a driver's license or other documents for which the holder had to pass first aid training.
36. Recognise of certificates from students and scholars who have obtained them in school / college for practical work with an employer.
37. Introduce the possibility of correspondence training of workers for work safety (the theoretical part).
38. Abolish the obligation to establish internal Rules of Occupational Safety and Fire Protection because in practice they only transcribe the provisions from the respective law.

5. Croatian sectoral profiles and recommendations

5.1. Agriculture, Wood, Fisheries, Food processing and tobacco (A, C10, C11 i C12)

This has been declining since the start of the recession, as can be seen by looking at number of employees, number of firms or average gross wages. In agriculture, situation is challenging in the coming years – the shift from state subsidies to Common Agriculture Policies should benefit sustainable and commercial agriculture production, but will induce restructuring of the part of the sector used to heavy subsidies. This sector has been protected during last 20+ years: Agriculture (subsidies); Fishing (subsidies); Forestry (monopoly of Croatian Forests); Food industry (customs); Tobacco industry (customs / rules); and the trade in those goods prior to July 1st had additional restrictions via phytosanitary rules, so in these sectors lifting of these rules could still improve exchange between EU and Croatian in these products.

Table 5.1.1. Agriculture, Wood, Fisheries, Food processing and tobacco

	2009	2010	2011	2012	2013
No. of employees	68.583	66.736	66.095	64.491	63.031
Average gross monthly salary, kuna	6.825,34	6.573,76	6.857,81	6.774,87	6.758,63
No. of firms	12.403	12.097	12.006	11.795	11.528

Source: CBS, FINA; CID calculation.

According to questionnaire, companies in this sector expect moderate growth of their group worldwide and of business operations and employment in Croatia, while moderate to major setback for other aspects of business in Croatia and in Southeast Europe. For this industry labor market conditions and upstream/downstream recession is extremely important; while legal compliance, tax compliance, regulatory compliance and permits and licenses is important.

5.2. Mining, Oil refining, Energy (B, C19, D)

In the energy sector, there is a decline of number of employees, but there is also trend of increasing of number of firms in opening and deregulation of energy sector that has culminated by Croatia entering EU. The opening of competition is raising wages in sector. This sector is the one that could receive huge EU funds.

Table 5.2.1. Mining, Oil refining, Energy

	2009	2010	2011	2012	2013
No. of employees	28.494	26.369	25.930	25.148	23.003
Average gross monthly salary, kuna	10.141,34	10.066,70	10.222,12	10.210,21	10.561,98
No. of firms	536	569	644	687	699

Source: CBS, FINA; CID calculation.

According to questionnaire, companies in this sector expect moderate progress of their group worldwide, status quo of employment in Croatia, while moderate to major setback for other aspects of business in Croatia and in Southeast Europe. For this industry regulatory compliance and permits and licenses is of utmost importance; while legal compliance, tax compliance, and upstream/downstream recession is important, and labor market conditions are only moderately important.

5.3. Non-metal materials, Construction, Realestate (C23, F, L)

This sector has been hit hardest in the recession. One of the reasons was a huge government contracts (highways, etc.) that were culminating right before the recession and all the companies in the sector built up workforce, equipment etc. The divestment in the sector ended up in shedding of the workforce and number of companies by almost one third, with gross monthly salary reducing through the middle of the recession, and then slowly rising. We expect continuation of restructuring in this sector in following year-and-half.

Table 5.3.1. Non-metal materials, construction, realestate

	2009	2010	2011	2012	2013
No. of employees	114.491	100.634	97.473	89.884	85.543
Average gross monthly salary, kuna	6.638,94	6.449,25	6.588,36	6.628,96	6.694,94
No. of firms	35.318	31.580	28.128	25.799	24.553

Source: CBS, FINA; CID calculation.

According to questionnaire, companies in this sector expect status quo of their group worldwide and of employment in Croatia, while major setback for other aspects of business in Croatia and in Southeast Europe. For this industry legal compliance, tax compliance, regulatory compliance and permits and licenses are of utmost importance; while labor market conditions and upstream/downstream recession is important.

5.4. Other manufacturing (C minus C10, C11, C12, C19 and C23)

Other manufacturing represents the core of manufacturing except the food processing industry, tobacco, oil refining and non-metal mineral processing that we associated with other sectors. The core of manufacturing that represents more than 20% of the GDP declined through the recession both in terms of number of employees and number of firms, with gross wages starting to climb only in the third year of the recession, when labor has been shed enough to provide the increase of the productivity. Some of the manufacturing industry subsectors have also been protected for a number of years before accession: Clothing, footwear and leather industry (subsidies); Wood industry (subsidies); Manufacture of basic metals (subsidies); Shipbuilding (subsidies), and in these sectors, we expect restructuring to continue in following year-and-half.

Table 5.4.1. Other manufacturing

	2009	2010	2011	2012	2013
No. of employees	163.589	158.114	155.788	147.080	144.876
Average gross monthly salary, kuna	6.618,00	6.617,00	6.702,00	6.828,00	6.943,00
No. of firms	20.239	18.970	17.568	16.755	16.503

Source: CBS, FINA; CID calculation.

According to questionnaire, companies in this sector expect major growth of their group worldwide, moderate prospects, but status quo in other aspects of doing business in Croatia, Croatia vis-à-vis South-East Europe and in the rest of the sector within Croatia. For this industry legal compliance and upstream/downstream recession is of utmost importance; regulatory compliance, permits and licenses tax compliance as well as labor market conditions are important.

5.5. Retail (G)

Retail sector declined both in terms of number of employees and number of companies until 2012, and slowly recovering in 2013. This sector is governed by dominant position of the biggest retail chain that

has been slightly relieved by Croatian accession to EU. We expect increasing of competition and restructuring in following years.

Table 5.5.1. Retail

	2009	2010	2011	2012	2013
No. of employees	209.477	186.627	180.715	178.202	178.916
Average gross monthly salary, kuna	6.518,00	6.575,00	6.659,00	6.724,00	6.769,00
No. of firms	49.330	45.624	41.834	39.908	40.000

Source: CBS, FINA; CID calculation.

According to questionnaire, companies in this sector expect major growth of their group worldwide, expansion of business, investment and employment in Croatia, but status quo in developments in other South-East Europe-an countries. For this industry tax compliance, permits and licenses as well as labor market conditions is of utmost importance; while legal compliance, regulatory compliance, and upstream/downstream recession is important.

5.6. Tourism (I)

Tourism is one of the sectors that shows trend of growth and is one of the prospective growth areas of Croatia. The decline in number of employees and gross salary happened in second year of the recession, but have climbed since. At the same time, the number of firms in the sector declined that point out on consolidation and agglomeration in the sector.

Table 5.6.1. Tourism

	2009	2010	2011	2012	2013
No. of employees	41.717	38.884	39.987	41.472	44.516
Average gross monthly salary, kuna	6.473,00	6.397,00	6.473,00	6.602,00	6.828,00
No. of firms	20.388	19.469	18.324	17.545	17.700

Source: CBS, FINA; CID calculation.

According to questionnaire, companies in tourism expect moderate growth of their group worldwide, and of expansion of their business and employment and expansion of their exports from Croatia, but status quo in developments in other South-East Europe-an countries. For this industry labor market conditions and upstream/downstream recession is of utmost importance; regulatory compliance, tax compliance, as well as permits and licenses are important; while legal compliance is moderately important.

5.7. Transport (H)

Transport sector is the one that has dominant role of the Government. Most of the entities are governmentally owned and poorly operated and with surplus of labor. This sector still shows consequences of long-term practice of state contracts, monopolies, grants and subsidies. The opening up of the sector has been only on paper, and we are witnessing of incumbent plays and privatization and other tenders being done in non-transparent way and way unusual to common EU business practice. There is long-awaited restructuring came to this sector prompted by the recession which show in declining number of employees and firms, but besides energy, this sector is also one that could receive massive amount of EU funds.

Table 5.7.1. Transport

	2009	2010	2011	2012	2013
No. of employees	65.347	61.389	60.813	59.995	57.569
Average gross monthly salary, kuna	8.643,00	8.593,00	8.778,00	8.849,00	9.098,00
No. of firms	11.706	10.853	9.815	9.208	9.000

Source: CBS, FINA; CID calculation.

According to questionnaire, main issues are still with high involvement of Government in the sector which bring overregulation and dependence on various permits; and poor quality in the infrastructure due to poor management in the state-owned companies. In this sector legal compliance, regulatory compliance and permits and licences are extremely important, while everything else is not important.

5.8. ICT (J)

ICT sector is one of the sectors that had increase of employees and gross monthly salary despite the recession. The number of companies has declined slightly until 2011 and has risen since. Although part of this sector is telecommunications that has dominant position of one player, and opening up to EU and new EU regulation on roaming will incite restructuring in following years, government has also eyed their profit as source to fill some of the deficit through increasing concessions that will surely end in increasing costs to rest of the economy and in the end higher telecom prices and prolonged investment for better services. We hope there would not be measures like these anymore.

Table 5.8.1. ICT

	2009	2010	2011	2012	2013
No. of employees	29.864	30.340	31.556	31.808	32.134
Average gross monthly salary, kuna	11.144,00	11.456,00	11.740,00	11.908,00	12.026,00
No. of firms	6.034	5.849	5.835	5.848	5.900

Source: CBS, FINA; CID calculation.

According to questionnaire, companies in this sector expect status quo of their group worldwide and of employment in Croatia, while moderate to major setback for other aspects of business in Croatia and in Southeast Europe. For this industry legal compliance, tax compliance, regulatory compliance and permits and licenses are of utmost importance; while labor market conditions and upstream/downstream recession is important.

5.9. Financial services (K)

Financial services experienced decline in number of companies and number of employees in 2010, but gained since in both, as well as in gross monthly salaries. Financial sector has been mentioned several times as possible target for new taxes to fill the Government spending. Depending on type of measure it could hinder the growth, increase the illiquidity in the system, be biased to SMEs, and could induce new borrowing costs for the economy, let alone risks and unpredictability of Croatian economy.

Table 5.9.1. Financial services

	2009	2010	2011	2012	2013
No. of employees	37.098	35.497	36.239	36.467	36.502
Average gross monthly salary, kuna	11.455,00	11.915,00	12.357,00	12.143,00	12.228,00
No. of firms	1.300	1.234	1.260	1.268	1.270

Source: CBS, FINA; CID calculation.

According to questionnaire, companies in this sector expect status quo of their group worldwide and of employment in Croatia, while moderate to major setback for other aspects of business in Croatia and in Southeast Europe. For this industry legal compliance, tax compliance, regulatory compliance and permits and licenses are of utmost importance; while labor market conditions and upstream/downstream recession is important.

5.10. Professional, personal and other services (M, N)

Professional, personal and other services are another sector where Croatia is increasingly growing in number of employees after the short decline in 2010. Number of companies has declined until 2011, and has risen since.

Table 5.10.1. Professional, personal and other services

	2009	2010	2011	2012	2013
No. of employees	82.728	81.462	82.045	82.705	84.760
Average gross monthly salary, kuna	11.201,00	10.642,00	10.457,00	10.724,00	10.952,00
No. of firms	30.218	26.408	25.586	27.006	27.680

Source: CBS, FINA

According to questionnaire, companies in this sector expect moderate growth for the sector worldwide and their operation, exports and employment in Croatia, but status quo other aspects of business in Croatia and in the SouthEast Europe. For this industry labor market conditions and upstream/downstream recession is important; while legal compliance, tax compliance, regulatory compliance and permits and licenses is of moderate importance.

Predgovor

Udruženje stranih ulagača (FIC) je osnovano u siječnju 2012. godine, od strane jedanaest društava koja su imala namjeru započeti konstruktivni dijalog s Vladom i drugim dionicima u Hrvatskoj o tome kako poboljšati trenutnu nepovoljnu poslovnu klimu u Hrvatskoj, koja loše utječe na domaća i strana društva. Iako postoje i druge poslovne organizacije koje zastupaju sličan pristup kao i FIC, vjerujemo da međunarodna društva koja posluju u Hrvatskoj, sa svojim pogledom iz inozemstva mogu pozitivno utjecati na političke rasprave s ciljem postizanja bržeg i održivijeg gospodarskog rasta.

Nakon povećanja aktivnosti i objavljivanja prve Bijele knjige u studenom 2013. FIC je priznata od strane međunarodnih organizacija (poput Europske komisije) i medija kao važan savjetodavni forum. Nekoliko stranih tvrtki se pridružilo i FIC se sada se sastoji od više od 20 tvrtki u stranom vlasništvu koje posluju u Hrvatskoj, a većina od njih spadaju među 100 najboljih hrvatskih tvrtki.

Članovi Godišnje skupštine jednoglasno su izabrali g. Mladena Fogeca, kao predsjednika, g. Zoltana Aldotta i g. Zorana Maksića kao potpredsjednike, te g. Trpimira Renića i g. Toma Fučkara kao članove Izvršnog odbora FICa za sljedeće razdoblje (dvije godine). Početkom godine, gospođa Malin Holmberg, predsjednica uprave Tele2 Hrvatska, jednoglasno je izabrana za člana Izvršnog odbora FICa.

Na operativnoj razini FIC je nastavio uspješno raditi kroz glavne oblike svog djelovanja. Prvo, tu je naše glavno godišnje izvješće - Bijela knjiga o poslovnoj i investicijskoj klimi i preprekama za ulaganja u Hrvatskoj, od kojih je drugo izdanje upravo sada pred vama. Drugo, kao prepoznati forum za zagovaranje politika, FIC sudjeluje u raznim vladinim inicijativama (kao što je mijenjanje Zakona o radu) i odborima, izražavajući javno stavove poduzeća u stranom vlasništvu (podjednako članova i nečlanova). Treće, FIC lobira u Vladi, Vladinim forumima, agencijama i odborima u ime svojih članova i drugih tvrtki u stranom vlasništvu po pitanjima koja se tiču ulaganja i poslovne klime – npr. lobirali smo za uvođenje više odredaba koje bi išle u prilog poslodavcima u nedavnim izmjenama radnog zakonodavstva. Četvrto, FIC radi procjene učinka propisa mjera predloženih od strane nacionalnih i lokalnih vlasti - od rebalansa proračuna, povećanja naknade za koncesijsku naknadu za telekome, utjecaja promjena u politikama u energetsom sektoru, te predloženim promjenama u Zakonu o radu (sve verzije), i utjecali smo na međunarodne organizacije (poput Svjetske banke i Europske komisije) i medije objavom tih mišljenja i studija. Kao peti modus smo zanimljivo pronašli konzultacije s Europskom komisijom - doznali smo da je Europska komisija zainteresirana za razgovor s nama o raznim aspektima hrvatske poslovne i investicijske klime, te smo uspjeli utjecati na Country Specific Recommendations koje je Europska komisija objavila je u lipnju 2014. o neophodnim reformama u okviru Procedure prekomjerenog deficita - posebice preporuka broj 3 (za zakonu o radu), broj 5 (za poslovnu klimu) i broj 7 (o pravosuđu).

Prva Bijela Knjiga, o stranim ulaganjima u Hrvatsku i njihovom utjecaju na gospodarstvo i društvo, objavljena u studenom 2013., bila je prvi dokument takve vrste, te je dao pregled tadašnje situacije stranih ulaganja kao i preporuke za poticanje promjena u hrvatskom poslovnom okruženju. Napravili smo okrugli stol krajem svibnja o preispitivanju poslovne klime nakon „prvog poluvremena“ od prvog izdanja Bijele knjige 2013. U tom trenutku bile su samo negativne promjene u poslovnoj klimi kako je donošenje Zakona o radu odgođeno, Vlada je u nekoliko odluka pokazala kako preferira državne firem od privatnih, te nekoliko promjena u proračunu koji nanijeli promjene u poslovnoj i ulagačkoj klimi za pojedine sektore i cjelokupno gospodarstvo, poput povećanja PDV-a za turizam, povećanje naknade za koncesiju za telekome, promjene u plinskom biznisu i energetsom tržištu, uvođenjem obveznih kvota

zapošljavanja invalida i drugim promjenama koje proizlaze iz proširenog deficita nacionalnog proračun. U vrijeme drugog izdanja Bijele knjige 2014 strani investitori su ocijenili da postoji pogoršanje na svim područjima uz jedan pozitivan pomak u konačnom donošenju Zakona o radu koji uvodi korake prema fleksibilnijim pravilima rada. To je razlog zašto smo bili u mogućnosti da se smanji broj naših preporuka u pitanjima o radu, ali bili smo prisiljeni povećati preporuke na porezne obveze za poboljšanje poslovne i investicijske klime.

Nakon druge Bijele Knjige objavljene u listopadu 2014. godine, međutim, došlo je do daljnjeg pogoršanja poslovne i investicijske klime na svim područjima. Izmjene zakona se nastavljaju, uvođenje novih poreza kao i novi obračun poreza (kako za trgovačka društva – reinvestirana dobit), smanjenje nekih neporeznih nameta, ali i uvođenje novih (npr. ponovno licenciranje za protupožarnu zaštitu), daljnje pogoršavanje situacije u pravosuđu, kao i u području Zakona o radu (npr. certificiranje djelatnika za protupožarnu zaštitu). Vidimo sve više primjera na terenu pojačane inspekcije (rada, poreza i carina) kao i problem u javnoj nabavi (manji fokus na cijenu, a veći na „umjetnički dojam“).

U preporukama Europske Komisije Hrvatskoj koje su objavljene ranije ovaj mjesec, vidimo da su uvažene mnoge od naših preporuka, pogotovo preporuka 1 (o državnom deficitu), preporuka 3 (o plaćama) i preporuka 5 (o parafiskalnim nametima).

SAŽETAK

S.1. Da bi uhvatila priključak s preostalim zemljama EU, i krenula naprijed na putu prema razvoju, Hrvatska bi se trebala koristiti i financiranjem poput izravnih stranih ulaganja - studije pokazuju da povećanje izravnih stranih ulaganja od 1% povećava ukupnu investiciju od 0,5 do 1,3%, a rast BDP-a na 0,5-1,0%.

S.2. Globalni priljevi izravnih inozemnih ulaganja (FDI) pali su za 16 posto na 1,23 bilijuna USD u 2014., uglavnom zbog krhkosti globalnog gospodarstva, neizvjesnosti i povišenih geopolitičkih rizika. Nove investicije nisu uspjele nadoknaditi neke velike dezinvesticije. Priljevi izravnih stranih ulaganja u zemljama u razvoju dosegli su svoju najvišu razinu u 681 milijardi USD s 2 posto rasta. Zemlje u razvoju su tako pružile svoj primat u globalnim priljevima FDI. UNCTAD predviđa porast globalnih izravnih stranih ulaganja za 11 posto na 1,4 bilijuna USD u 2015. godini. Taj bi se porast trebao nastaviti s 1,5 bilijuna USD u 2016. i 1,7 bilijuna USD u 2017.

S.3. Izravna strana ulaganja u Hrvatsku su dolazila u valovima. Prvi dio stranih ulaganja materijalizirao se tijekom prve polovice 1990-ih u doba prve faze privatizacije i rata - samo od tvrtki iz susjednih zemalja poput Njemačke, Austrije i Italije koje su povezane sa svojim podružnicama. Druga faza je bila 1997-2002 kada je bila masovna kuponska privatizacija, u kombinaciji s nekoliko velikih projekata poput velikih banaka (Zagrebačka, Privredna), Telekom i prvi dio INAe. Zatim tu su "zlatne" 2004-2009, kada je bilo i nekoliko velikih projekata kao što su druga faza INAe i telekomunikacija zajedno s ulaganjima od portfeljnih investitora, kao i od tvrtki koje žele poslovati u Hrvatskoj i u susjednim zemljama.

S.4. Zadržane dobiti i tokovi za i-od matičnih tvrtki činili su svaki po 20% ukupnih priljeva izravnih stranih ulaganja u Hrvatsku. Moglo bi se reći da su tvrtke koje su došle u Hrvatsku reinvestirale izravna strana ulaganja u tvrtke koje su kupili kako bi ih dalje razvijale, koristeći i veze s matičnim društvom za kreditne linije za obrtni kapital pripojenih društava.

S.5. Ulogu izravnih stranih ulaganja u rastu i razvoju zemlje domaćina potvrdila su mnoga empirijska istraživanja – što se također potvrdilo za FDI poduzeća u Hrvatskoj. Sve skupine stečenih FDI poduzeća pokazuju brži rast prihoda i kapitala nego skupina ostalih domaćih tvrtki. Dio promatranih poduzeća je prošao kroz razdoblje usporavanja rasta prihoda i smanjenje kapitala zbog restrukturiranja gubitaka, nakon čega slijedi porast prihoda i kapitala. Produktivnost je rasla brže u FDI tvrtkama. Isto vrijedi i za novoosnovane FDI tvrtke. Najveći dio FDI tvrtki zadržanu dobit reinvestira (oko dvije trećine), čime se potvrđuje trajni interes investitora za funkcioniranje tvrtke u kojoj je ulaganje izvršeno.

S.6. Postoji više od 1.500 tvrtki u stranom vlasništvu u Hrvatskoj. Njihov značaj u hrvatskom gospodarstvu sažet je u sljedećoj tablici (kao dio ukupnog gospodarstva):

	1998	2000	2002	2007	2012	2014
Kapital	9,5	12,5	15	29	41,6	45
Prihodi	10,4	12,5	15,7	30	45,3	50
Izvoz	17,7	17,3	23,7	30	55	55
Broj zaposlenih	7,7	7,9	9,3	13	20	25
Investicije	18,6	25,9	16,1	29,2	39	45

S.7. FDI tvrtke predstavljaju značajan dio hrvatskog gospodarstva, bilo kroz kapital, ukupni prihod, izvoz, zaposlenosti ili investicije. Od kraja 1990-ih kada su predstavljale 10% od ukupnog kapitala, 10% ukupnih prihoda, 18% izvoza, gotovo 8% od ukupnog broja zaposlenih i više od 20% ukupne vrijednosti investicija u gospodarstvu, FDI kompanije su završile razdoblje s više od 45% ukupnog kapitala, 50% ukupnih prihoda, 55% izvoza, 45% ukupnih investicija i izvanrednih 25% od ukupnog broja zaposlenih gospodarstva Hrvatske.

S.8. U dugotrajnoj recesiji FDI poduzeća su čak i poboljšala svoj relativni učinak jer su ostala povezana s globalnom financijskom, trgovinskim i poslovnim tokovima putem svojih matičnih mreža. Također, ako bi se konzultirala FDI poduzeća koja su već ovdje i uvjere da povećaju svoje poslovanje u Hrvatskoj – to bi bio najlakši i najbrži način za povećanje izravnih stranih ulaganja u Hrvatsku.

S.9. Studije pokazuju da FDI idu, u prosjeku, prema okruženjima stabilnog tečaja, zemljama s niskim rizikom, i zemljama s visokim BDP-om po glavi stanovnika. Osim toga, aglomeracija FDI čini se da je važna odrednica tokova izravnih stranih ulaganja. Trgovinska otvorenost se nije pokazala niti kao značajna ni robustna nezavisna varijabla za aktualne tokove izravnih stranih ulaganja.

S.10. Među ekonomskim politikama Vlada Republike Hrvatske, naglasak je uvijek bio najviše na makroekonomskoj stabilnosti, još od hiperinflacije s početka 1990-ih i uspješno provedenog Anti-inflacijskog programa 1993-1994. Makroekonomska stabilizacija ostaje mantra svake hrvatske Vlade, što je opet dobro za ulaganja.

S.11. Tijekom razdoblja 2000-2012, BDP je rastao dok nije došla globalna recesija koja je teško pogodila i otkrila strukturalne nedostatke hrvatskog gospodarstva, kao i činjenicu da ozbiljne strukturalne reforme nisu poduzete od 2002, kada je započela Mirovinska reforma, koja je u biti zaustavljena već 2004, odmah nakon što su se podnijeli tranzicijskih troškovi reforme. Reforma socijalnog sektora, reforma zdravstvenog sektora, reforma javne uprave, reforma javnih poduzeća, reforma državnih potpora i subvencija te druge reforme su zacrtane uz suradnju Svjetske banke i drugih međunarodnih institucija još 2000, ali nikada nisu provedene.

S.12. Čini se da će se BDP vratiti na rastuću put kroz efekte pridruživanja Europskoj uniji, priljevom EU fondova, i nekim reformama tek u 2015. Rast BDP-a će doći iz profesionalnih i poslovnih usluga, drugih (osobni) usluga, transporta i turizma. Restrukturiranje u proizvodnji i podizanje konkurentnosti prerađivačkog sektora također može utjecati na rast BDP-a.

S.13. Monetarna politika bila je ekspanzivna u razdobljima 1994-1998, 2000-2003, 2005-2008, a kontraktivna u 1999, 2004 i najnovijem razdoblju krize 2009-2013. To je jedan od razloga što su kamatne stope veće nego u EU, ali ne i jedini - visok udio obveznih rezervi koje banke moraju držati u središnjoj banci; gubitak investicijskog rejtinga u 2013 i tako visok rizik zemlje; kao i veliki angažman Vlade i javnih poduzeća na tržištu duga i istiskivanje privatnog sektora od strane javnog sektora – ostali su razlozi.

S.14. Inflacija je jednoznamenakasta i s njom stvarno nikada nije bilo problema od Anti-inflacijskog programa 1993-1994. Zbog hiperinflacije ranih 1990-ih, inflacija je bila glavna briga za Hrvatsku narodnu banku, a tako će biti i u nadolazećim godinama.

S.15. Glavna briga za Hrvatsku makroekonomiju je fiskalna politika. Hrvatska je imala deficit opće države više od jednog desetljeća. Kronični manjak povećao je državni dug preko Maastrichtske granice od 60% BDP-a. Zbog toga je Hrvatska ušla u postupak prekomjernog deficita u 2014.

S.16. Iako je tečaj kune cijelo vrijeme stabilan prema euru, pokazuje znakove slabljenja. Dužnički ciklus Hrvatske je u fazi otplate, a FDI su se smanjili više nego da nadoknade potrebe otplate vanjskog duga, što je bio slučaj do sada. Tečaj kuna/dolar slijedi kretanje tečaja euro/dolar.

S.17. Vlada bi se trebala usredotočiti na troškove poslovanja i kako unaprijediti poslovnu klimu. Prema rangiranju troškova poslovanja Svjetske banke, Hrvatska je među najgorim zemljama Europske unije u ukupnom poretku. Bolja je (u gornjoj polovici ili u prosjeku među zemljama EU-a) u kategorijama s početkom poslovanja, dobivanju električne energije, dobivanju kredita, plaćanju poreza, i izvršenju ugovora, ali je gora (najgora od 28 zemalja) u vezi s građevnim dozvolama, upisom vlasništva, zaštiti ulagača, trgovini preko granica i rješavanju insolventnosti (stečaja).

S.18. Unatoč činjenici da je vlada jasno izrazila opredjeljenje za privlačenje stranih ulaganja na dobrobit hrvatskog gospodarstva, još uvijek postoje izazovi vezani za rad na hrvatskom regulatornom sustavu koji bi mogli blokirati izravna strana ulaganja u Hrvatsku dugoročno. U tom smislu, FIC je identificirao nepredvidljiv i nestabilan regulatorni okvir, nedostatak transparentnosti upravnih postupaka, nedovoljan kapacitet na nacionalnoj i lokalnoj razini, kao i korupciju kao ključne prepreke za strana ulaganja u Hrvatskoj.

S.19. Prema anketama sektora izvoza i stranih ulaganja, možemo sumirati najteže probleme za poslovnu klimu u Hrvatskoj u sljedeće kategorije:

1. Pravna nesigurnost - promjene u pravnom okruženju, mijenjanje pravila, neodgovarajuća provedba propisa EU,
2. Porezne obveze - promjene poreznog zakona, neujednačena rješenja različitih razina poreznih vlasti,
3. Parafiskalne naknade - broj dodatnih troškova koji se moraju platiti, bez jasne povezanosti s poslovanjem
4. Javna uprava i pravosuđe - trajanje sudskih postupaka, ponekad potpuno različit tretman na lokalnim razinama od nacionalne
5. Pitanja rada - krut i neodgovarajući zakon o radu

Predstavljamo najvažnije problema inozemnih investicijskih društava u Hrvatskoj u tih pet područja u nastavku.

S.20. FIC preporuke: pravna nesigurnost

1. Opsežna procjena utjecaja propisa na svakom novom zakonu ili podzakonskom aktu
2. Proširiti kapacitet za procjenu učinka
3. Procjena učinka propisa zakona i podzakonskih akata koje poslovne udruge smatraju "problematicnima"
4. Suzdržavanje od regulatorne promjene "unatrag" (s retroaktivnim učinkom)
5. Ostaviti dovoljno vremena prije provedbe, za usklađivanje s novim zakonom ili aktom

S.21. FIC preporuke : porezne obveze

6. Uspostaviti organiziran način (npr. forum ili odbor) s poslovnim udrugama gdje bi poduzeća mogla komunicirati nedosljednosti različitih razina propisa (npr. pravilnik poreza na dobit propisuje ograničenja šire od zakona poreza na dobit), tako da se ove nedosljednosti mogu ukloniti što je prije moguće .
7. Sve porezne olakšice (kao osobni odbitak u porezu) treba preispitati i prilagoditi na godišnjoj razini.
8. Uvesti/provesti zahtjev za izdavanje službeno mišljenje u nekom roku (npr. 30 do 60 dan) . Uspostaviti proces na koji tvrtka može računati – kako bi slanje zahtjeva za mišljenjem osiguravalo dobivanje pravovremenog odgovora. Promovirati posebno tijelo (Središnji ured) u Poreznoj upravi da mogu izdati obvezujuće mišljenje . Osigurati edukaciju i komunikaciju u obvezujućim službenim stavovima poreznih vlasti u cijeloj mreži poreznih vlasti.
9. Postupke poreznih sporova postupke treba rješavati brže na svim razinama (porezno tijelo, tijela drugog stupnja i dalje žalbeni sudovi). Upravna tijela trebaju se pridržavati postojećih rokova.
10. Povećanje kapaciteta ureda velikih poreznih obveznika Porezne uprave . Porezna uprava treba raditi na stjecanju više znanja o specifičnim industrijama (npr. nafta i plin, farmaceutska industrija, telekomunikacije ili turizam), pri čemu je važnja suradnja s velikim poreznim obveznicima u različitim industrijama kroz ured velikih poreznih obveznika.
11. Proširiti mrežu postojećih sporazuma o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja s posebno važnim / velikim gospodarstava koji su mogući investitori (npr. SAD , Turska) .
12. Zbog preseljenja stranih pojedinaca za rad u Republici Hrvatskoj , postoje određeni potrebni troškovi koji se ne bi trebalo oporezovati (npr. preseljenje i troškovi smještaja). Zakon o Porezu na dohodak bi se trebao biti izmijeniti kako bi se omogućilo neoporezive isplate dnevnica, troškova prijevoza i smještaja za vrijeme dodjele u sjedištu ili drugu poslovnicu izvan Hrvatske.

13. Produžiti rok za podnošenje prijave poreza na osobni dohodak za osobe koje ostvaruju dohodak iz inozemstva.
14. Inicirati izmjene za pojednostavljenje pravila koja propisuju uvjete za podnošenje poreza na dohodak.
15. Propisati "Unaprijedne sporazume o cijenama", odnosno mogućnost da se unaprijed složite s poreznim tijelom u vezi s formiranjem transfernih cijena u transakcijama između povezanih osoba, kako bi se izbjegle nejasnoće u primjeni transfernih cijena.
16. Propisati tržišnu kamatnu stopu za kredite između povezanih poduzetnika, umjesto korištenja eskontne stope propisane od strane Hrvatske Narodne Banke.
17. Uvesti pojednostavljenu registraciju za stalnu ispostavu stranog poduzetnika u Hrvatskoj za potrebe plaćanja poreza na dobit (dakle za jednokratne projekte koji traju kraće vrijeme, primjerice do jedne godine), bez potrebe da se mora osnovati podružnica.
18. Uvesti "oprost lošeg poreznog duga", odnosno mogućnost da se smanji dug po osnovi PDV-a za nenaplativa potraživanja kako bi se izbjegao trošak PDV-a za porezne obveznike.

S.22. FIC preporuke: parafiskalna davanja

19. Uspostaviti stalno tijelo (forum ili odbor) koji se sastoji od poslovnih udruženja, vladinih ministarstava i agencija, koji će raditi na ukidanju i smanjenju parafiskalnih davanja dok se ne ukinu.
20. Pošalji zakone i podzakonske akte koje su uvele parafiskalnih naknade na za procjenu utjecaja propisa.

S.23. FIC preporuke : javna uprava i pravosuđe

21. Povećanje administrativnih kapaciteta zapošljavanjem dodatnih zaposlenika u nekoliko ključnih područja (zemljišne knjige, administrativni i općinski sudovi). Rad na racionalizaciji mreže sudova i tužiteljstava. Poboljšanje sudske i upravne infrastrukture. Održavati kontinuirano smanjenje broja slučajeva i pozitivan trend rješavanja više slučajeva nego što ih se primi u jednoj godini . Poboljšati kvalitetu stručnosti sudaca i sudskih savjetnika . Fizičko obilježavanje starih slučajeva kao prioritet , uvođenje obveza za suce da podnesu mjesečna izvješća o aktivnostima poduzetim u cilju rješavanja starih predmeta (kontrola priliva predmeta iz jedne vrste , itd). Osigurati sustavno ubrzanje procesa te u konačnici optimalno korištenje ljudskih resursa .
22. Uspostaviti sustav za praćenje predmeta s nacionalne na regionalnoj razini .
23. Reforma javne uprave prema više poslovno- i klijentno- orijentiranom poslovanju,
24. Restrukturiranje područnih i lokalnih vlasti (konsolidacija atomiziranih i neodrživih administrativnih jedinica) .
25. Uspostaviti tijelo ili forum za komunikaciju problema u poslovanju i investicijama koji bi poslovna zajednica komunicirala sa zajednicama , općinama i županijama, te ministarstvima i agencijama na državnoj razini.

S.24. FIC preporuke : pitanja o radu

26. U nekim zemljama ne postoji obveza navesti točan naziv i opis poslova, detaljnih zanimanja i kvalifikacija - ovaj koncept će omogućiti fleksibilno preseljenje radnika unutar poslovne jedinice u skladu s potrebama tvrtke .
27. Postojeće odredbe o otkazima su vrlo krute i često zahtijevaju da poslodavci moraju izdati pisano upozorenje - u praksi su situacije složeniji od toga, a ipak nisu dovoljne za otkaz ugovora. Također ne postoji vremenska dimenzija za takve opomene. Nije jasno koliko dugo to upozorenje vrijedi i zakon uopće ne propisuje može li poslodavac regulirati isto pitanje nakon nekoliko godina.
28. Institucija 'otkaz s ponudom izmijenjenog ugovora' u praksi ne služi svrsi , jer se uvjeti koji su propisani za to su isti kao obavijest za otkaz ugovora i poslodavci koji rade u skladu s tim odredbama (čak i iz organizacijskih razloga) će teško ponuditi iste uvjete u novom ugovoru.
29. 'Otkaz radnog ugovora zbog poslovnih uvjeta' ostaje nepotpun u zakonu.
30. Sniziti porez na dohodak, doprinose i ostale naknade – u usporedbi sa susjednim zemljama,bruto trošak zaposlenika je prilično visok, pa neto naknada nije zadovoljavajuća .

31. Ukinuti nepotrebne zakonski uvjetovane obuke ovlaštenih osoba koji su već prošli odgovarajuće ispite koji uključuje obuku u području zaštite na radu .
32. Dopustiti mogućnost prijenosa svjedodžbi o stručnoj osposobljenosti ovlaštenih tvrtki poslodavaca u drugu tvrtku - kao što se odnosi na slične odredbe zakona .
33. Ukinuti nepotrebni ponovni liječnički pregled za ljude koji imaju valjanu liječničku potvrdu pri promjeni radnih mjesta .
34. Ukinuti nepotrebne prekvalifikaciju za nova radna mjesta za računalne vještine prilikom prelaska u drugu organizaciju.
35. Ukinuti nepotrebnu obuku prve pomoći za osobe koje posjeduju vozačku dozvolu ili druge dokumente za koje su morali proći tečaj prve pomoći .
36. Priznati svjedodžbe koje su stečene u školi / na fakultetu za praktičan rad s poslodavcem .
37. Uvesti mogućnost dopisnog osposobljavanja radnika za zaštitu na radu (teoretski dio) .
38. Ukinuti obvezu utemeljenja internih pravila zaštite na radu i zaštite od požara , jer se u praksi mogu samo prepisati odredbe iz dotičnog zakona.

S.25. Veliki izgledi prema analizi podataka iz upitnika tvrtki očekuju se u slijedećim sektorima hrvatskog gospodarstva: u energetske sektoru; Turizmu; ICTu; stručnim, osobnim i ostalim uslugama. Umjereni izgledi očekuju se u poljoprivredi, ribarstvu, šumarstvu, prehrambenoj i duhanskoj industriji; ostaloj prerađivačkoj industriji (iako u nekim granama prerađivačke industrije koje su štice nekoliko godina prije pristupanja, poput odjeće, obuće i kožne industrije; drvne industrije; proizvodnje metala; i brodogradnje, očekujemo restrukturiranje koje će se još nastaviti u sljedećih godinu i pol); trgovini na malo; i financijskim uslugama. Pad i restrukturiranje očekuje se nastaviti u nemetalu, graditeljstvu i nekretninama; te transportu.

1. Pregled investicija

1.1. Uvod

Hrvatska je rasla i razvijala se na paradigmi rasta na unutarnjem tržištu, financiranog stranom štednjom. Recesija je završila nakon sedam godina blagim rastom u prva tri kvartala ove godine, no dug je već visok prema mnogim standardima, a Hrvatska je izgubila investicijski rejting od strane velikih investicijskih kuća kao što su S&P, DnB, Fitch i Moody's u 2013. godini. Krajnje je vrijeme za promjenu paradigme rasta i razvoja u "otvoreni rast" s naglaskom na: izvoz, razvoj malog i srednjeg poduzetništva (SME), ulaganja (FDI) te regionalni razvoj.

Izravna inozemna ulaganja (FDI) i međunarodna trgovina služe kao dva motora svjetskog napretka. Nominalni svjetski BDP se utrostručio od 1980. godine, robna razmjena je povećana šest puta, a FDI je 20 puta veći.

Kako je Hrvatska zemlja srednjeg dohotka koja se nalazi u prijelazu prema visoko dohodovnim zemljama (prema standardima Svjetske banke) ona treba rasti i razvijati se. Budući da njezina vlastita akumulacija nacionalne štednje nije dovoljna za financiranje investicija, trebala bi se okrenuti prema međunarodnoj štednji, od koje su izravna inozemna ulaganja (FDI) najbolji oblik u odnosu na dostupnost i ograničenja Portfelja i drugih investicija – redoviti vanjski dug.

Osim što predstavlja svježi dotok kapitala, FDI nije dio vanjskog duga, a obično donose prijenos tehnologije, znanja te povećavaju produktivnost i efikasnost. Studije koje su usporedile FDI u BDP-u, FDI u vanjskom dugu te stopu rasta BDP-a među zemljama Latinske Amerike i azijskih ekonomija 'tigrova', pokazuju da su azijski tigrovi bili otvoreniji i imali veći priljev inozemnih ulaganja, time povećavajući FDI u BDP-u, FDI u vanjskom dugu i zbog toga, čini se, imali veći rast i više otvorenih radnih mjesta. Prema tim studijama, povećanje od 1% u FDI-u povećava ukupne investicije za 0,5-1,3%, a stopu rasta BDP-a za 0,5-1,0%.

1.2. Investicije u svijetu

Globalni priljevi izravnih inozemnih ulaganja (FDI) pali su za 16 posto na 1,23 bilijuna USD u 2014., uglavnom zbog krhkosti globalnog gospodarstva, neizvjesnosti i povišenih geopolitičkih rizika. Nove investicije nisu uspjele nadoknaditi neke velike dezinvesticije. Priljevi izravnih stranih ulaganja u zemljama u razvoju dosegli su svoju najvišu razinu u 681 milijardi USD s 2 posto rasta. Zemlje u razvoju su tako pružile svoj primat u globalnim priljevima FDI. Kina je postala najveći svjetski primatelj FDI. Među 10 najvećih primatelja izravnih stranih ulaganja u svijetu, 5 su zemlje u razvoju. Niska razina tokova u razvijenim zemljama nastavila se i u 2014. godini, te unatoč oživljavanju prekograničnih spajanja i akvizicija (M & As) pada za 28 posto, na 499 milijarde USD. Oni su značajno pogođeni jednim velikim slučajem dezinvesticije u SAD-a. Ulaganja multinacionalnih poduzeća (MNE) iz zemalja u razvoju također su dosegla rekordnu razinu: zemlje u razvoju Azije sada ulaže u inozemstvo više od bilo koje druge regije. Devet od 20 najvećih zemalja ulagača bile su u razvoju ili tranzicijske zemlje. Ove MNE nastavile su stjecati inozemne podružnice stranih kompanija u zemljama u razvoju. Osim Azije, većina regionalnih grupacija i inicijativa doživjela je pad priljeva u 2014. Skupine država koje pregovaraju Transatlantsko partnerstvo za trgovinu i ulaganja (TTIP) i

Trans-Pacifičko partnerstvo (TPP) osjetile su kako je pao njihov zajednički udio u globalnom priljevu izravnih stranih ulaganja pada.

Stoljeće ranije, tipična transnacionalna (multinacionalna) društva temeljila su se na prirodnim resursima. Nakon II svjetskog rata, proizvodni FDI je došao do izražaja. U 2000-ima, preuzele su usluge. Od 2005. do 2007. godine FDI ulazi s 8% u ukupnim prirodnim resursima, dok je u proizvodnji bilo 41% te u uslugama 50%. Između 2008. i 2011. godine prosječni FDI su 12% u prirodnim resursima, 44% u proizvodnji i 44% u uslugama. Uz ovu strukturnu promjenu, omjer FDI-a i svjetskog BDP-a je narastao s 8% u 1990. godini na 29% u 2011. godini.

Prekogranična M&A u 2014. godini snažno su se oporavila na 399 milijardi USD. Broj akvizicija vrijednosti veće od 1 milijarde \$ povećao se na 223 - najveći broj od 2008. - od 168 u 2013. U isto vrijeme, MNE su dezinvestirali u vrijednosti jednakoj polovici vrijednosti akvizicija.

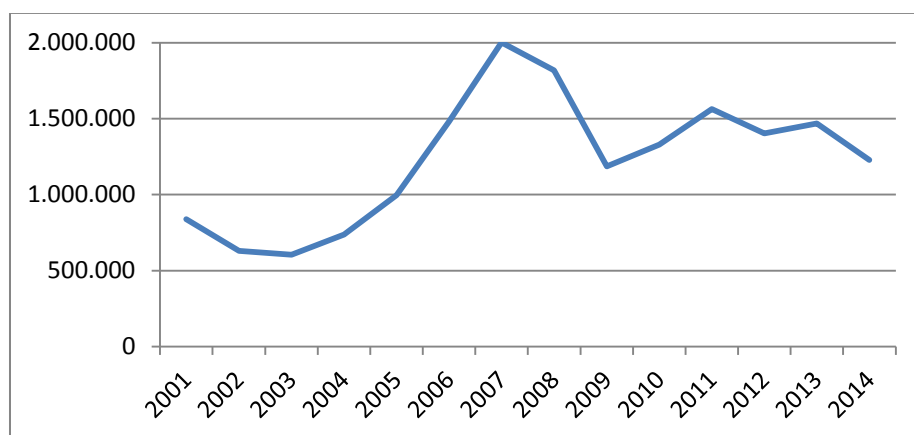
Najavljene greenfield investicije pale su za 2 posto, na 696 milijardi USD. Zemlje u razvoju i dalje privlače dvije trećine najavljenih greenfield investicija. Greenfield investicije MNE iz razvijenih i zemalja u razvoju ostale su nepromijenjene.

FDI posebnih investitora su se promijenili. Značaj private equity fondova u globalnom M & A tržištu, s 200 milijardi USD vrijednosti akvizicija u 2014. godini, ogleda se uglavnom u transakcijama koje uključuju velike tvrtke. Nacionalni fondovi za upravljenje bogatstvom (poput Katarskog ili Norveškog) uložili su 16 milijardi USD izravnih stranih ulaganja u 2014. godini, ciljajući infrastrukturu u inozemstvu. Međunarodna ekspanzija MNE u državnom vlasništvu se usporila, njihov prekogranični M&A su pali za 39 posto, na 69 milijarde USD.

Međunarodna proizvodnja MNE raste. Međunarodni proizvodnja je porasla u 2014. godini, stvarajući dodanu oko 7,9 bilijuna USD. Prodaja i imovina stranih podružnica MNE rasli su brže nego njihove domaće podružnice. Strani podružnice MNE zapošljavale su oko 75 milijuna ljudi.

UNCTAD predviđa porast globalnih izravnih stranih ulaganja za 11 posto na 1,4 bilijuna USD u 2015. godini. Taj bi se porast trebao nastaviti s 1,5 bilijuna USD u 2016. i 1,7 bilijuna USD u 2017. Trendovi u prekograničnom M & A također ukazuju na povratak rasta u 2015. Međutim, kombinacija gospodarskih i političkih rizika, uključujući neizvjesnosti u eurozoni koja je u tijeku, potencijalnim preljevanjima sukoba i ranjivosti u gospodarstvima u nastajanju, može poremetiti predviđeni oporavak.

Slika 1.2.1. Globalni trendovi FDI, milijuni američkih dolara

Izvor: UNCTAD, World Investment Report 2015

UNCTAD (2014) pokazuje da, u 2013. godini, 59 zemalja i gospodarstava je usvojilo 87 mjera politike koje utječu na strane investicije. Te su politike uglavnom bile usmjerene prema poticanju ulaganja i liberalizaciji. Istodobno se ukupni udio regulatornih ili restriktivnih investicijskih politika popeo s 25 na 27 posto. Liberalizacijske investicijske mjere uključuju brojne privatizacije u tranzicijskim gospodarstvima. Većina specifičnih mjera liberalizacije donešene su Aziji; a najčešće su se odnosile na telekomunikacijske industrije i energetske sektor. Nedavno uvedena ograničenja FDI i regulacije uključuju niz ne-odobrenja stranih investicijskih projekata. Nedavna pojava su i napori vlada da spriječi prodaju poslova od strane inozemnih investitora. Pod utjecajem gospodarske krize i kronične visoke domaće nezaposlenosti, neke su zemlje uvele nove zahtjeve za odobrenje za selidbama i otkaze. Osim toga, neke su zemlje domaćini počele promovirati reshoring inozemnih ulaganja vlastitih TNC.

Poticaji se naširoko koriste od strane vlada kao instrument politike za privlačenje investicija, unatoč upornim kritikama da su ekonomski neučinkoviti i da dovode do pogrešne alokacije javnih fondova. U 2013., više od polovice novih mjera liberalizacije, promocije ili olakšica odnosile su se na pružanje investicijskih poticaja. Prema UNCTAD-ovom najnovijem istraživanju agencija za promicanje ulaganja (IPAs), glavni cilj poticanja ulaganja je otvaranje novih radnih mjesta, nakon čega slijedi transfer tehnologije i promocija izvoza, dok je najvažnija ciljna industrija IT i poslovne usluge, slijedi poljoprivreda i turizam. Unatoč njihovoj sve veću važnost u nacionalnim i globalnim programima politika, zaštita i razvoj ugroženih područja okoliša ne rangira visoko u aktualnim promotivnim strategijama IPA. Povezivanje investicijske poticaje sheme na razvojne politike mogao bi biti učinkovitiji instrument politike za rješavanje tržišnih neuspjeha i mogao ponuditi odgovor na kritike podignute protiv načina poticanja ulaganja koji se tradicionalno koriste. Vlade bi također trebale pažljivo procijeniti njihove strategije poticanja i ojačati svoju praksu za praćenje i evaluaciju.

Godine 2013 dogodio se drugi najveći broj poznatih slučajeva investicijske arbitraže podnesenih u jednoj godini (56), čime se ukupan broj poznatih slučajeva popeo na 568. Od novih zahtjeva, više od 40 posto su protiv država članica Europske unije (EU), od čega je jedan od njih slučaj unutar EU-a. Investitori i dalje osporavaju široki niz mjera u različitim područjima politike, osobito u sektoru obnovljivih izvora energije. Protekle je godina doneseno najmanje 37 arbitražnih odluka - od kojih 23 su u javnoj domeni - i drugu najvišu poznatu dosuđenu naknadu do sada (935 milijuna dolara plus kamate). S potencijalnom uključivanjem investicijske arbitraže u "megaregionalne sporazume", Sudište za rješavanje sporova između investitora i države (ISDS) je u središtu pozornosti javnosti. To je donijelo veliku pozornost među političarima i stručnjacima podjednako na obje strane Atlantika prilikom uvođenja pregovora oko TTIP sporazuma između SAD-a i EU-a.

1.3. Regionalni trendovi

Relativno niski troškovi rada, jednostavan pristup europskim tržištima te privatizacija preostalih poduzeća u državnom vlasništvu su dali poticaj FDI tokovima. Hrvatska i Albanija su primili najviše FDI tokova u ovoj podregiji. Pozitivan trend je bio preokrenut u 2009. godini, kada su FDI priljevi oštro pali za 35% u 2009. godini, a 46% u 2010. godini. Tijekom ovog razdoblja, brojni projekti su bili otkazani ili odgođeni. Hrvatska – zemlja koju je taj pad najviše pogodio – zabilježila je pad tokova FDI-a s 6 milijardi USD u 2008. godini na 432 milijuna USD u 2010. godini. TNC-ovi iz Austrije i Nizozemske, odvraceni ekonomskim kretanjima i previranjima na tržištima državnog duga, povukli su

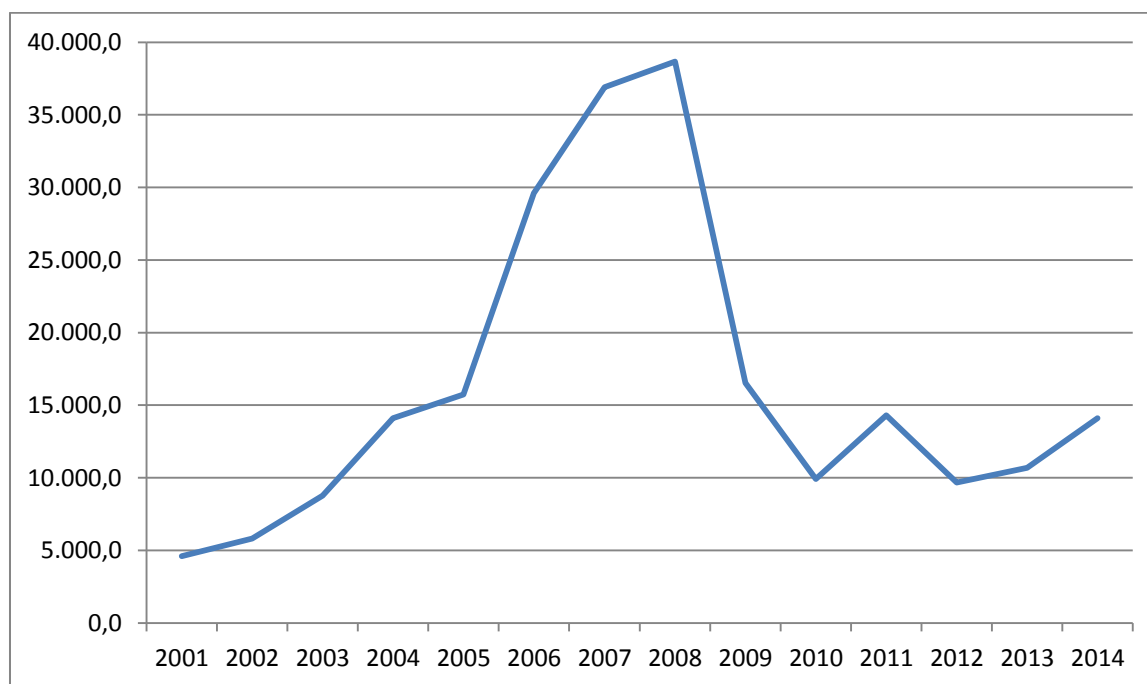

sredstva iz Hrvatske, povlačeći zajmove svojim podružnicama kako bi ojačali svoju bilancu u zemlji matici. FDI tokovi su, također, značajno smanjeni u Makedoniji. Nasuprot tome, Albanija je podigla trend, uglavnom zbog prijateljskog poslovnog okruženja za investiture i mogućnosti koje su se otvorile privatizacijom poduzeća u državnom vlasništvu.

Osjetljivost FDI tokova u jugoistočnoj Europi je djelomično povezana s velikim udjelom unutarnjih FDI-a od strane EU, gdje gospodarske teškoće imaju posebno negativne učinke za FDI ove podregije. Veliki globalni investitori izvan EU, kao što su SAD, Japan i Kina nisu značajni investitori za ovu podregiju. Sastav priljeva po industrijama za jugoistočnu Europu je također radio protiv njih u trenutnoj krizi; investicije nisu bile diverzificirane te su koncentrirane uglavnom u industrije kao što su financije i maloprodaja.

U Jugoistočnoj Europi se očekuje rast izravnih stranih ulaganja - posebno u projektima plinovoda i energetskom sektoru. U Srbiji, projekt Južni tok, u vrijednosti od oko 2 milijarde €, je dizajniran za transport prirodnog plina iz Ruske Federacije u Europi. U Albaniji, Trans-jadranski plinovod će generirati jedan od najvećih projekata izravnih stranih ulaganja te zemlje, s važnim prednostima za brojne industrije, uključujući i proizvodnju, komunalije i transport. Plinovod će poboljšati europsku energetske sigurnost i raznolikost koju pruža novi izvor plina.

Slika 1.3.1. FDI trendovi u Jugoistočnoj Europi, milijuni američkih dolara

Izvor: UNCTAD, World Investment Report 2015

1.4. Studije

Uloga FDI-a u rastu i razvoju zemlje domaćina je potvrđena kroz nekoliko empirijskih istraživanja, pogotovo u nedovoljno razvijenim gospodarstvima. U posljednjih 20 godina, priljev inozemnih izravnih ulaganja imao je bitnu ulogu u rastu proizvodnosti, proizvodnje, zaposlenosti i izvoza srednjoeuropskih tranzicijskih gospodarstava.

Osim što predstavlja stabilan i dugoročan izvor kapitala, inozemna izravna ulaganja služe kao kanal za prijenos suvremene tehnologije te upravljačkih i organizacijskih znanja. Dodatno, putem inozemnih izravnih ulaganja, domaća gospodarstva su integrirana u tokove međunarodnog kapitala i trgovine.

Positivni učinci inozemnih izravnih ulaganja nisu isključivo posljedica samo greenfield investicija. Prekogranična spajanja i akvizicije (M&A) koja uključuju naknadne investicije u nove tehnologije i reorganizacije poslovanja mogu imati jednako željene učinke na duge staze, posebno u tranzicijskim gospodarstvima sa zastarjelim proizvodnim kapacitetima. Uloga inozemnih izravnih ulaganja kao kanala za prijenos tehnologije te upravljačkih i organizacijskih znanja posebno je naglašena u novijoj literaturi, kao i njihov neizravni utjecaj na konkurentnost, produktivnost i ulagačku aktivnost njihovih društava (efekt prelijevanja). Ovi učinci su značajniji za transfer tehnologije i produktivnosti za cjelokupno gospodarstvo nego formalni dogovori o transferu tehnologije.

Iskustvo u srednjoeuropskim tranzicijskim gospodarstvima pokazuje da bi kretanje prihoda (proizvodnje/prodaje), zaposlenosti i kapitala ovih društava trebalo formirati J-krivulju – pad u početnom razdoblju nakon stjecanja, nakon čega slijedi postupni oporavak i dostizanje puno viših razina u odnosu na razdoblje prije stjecanja.

U srednjoeuropskim tranzicijskim gospodarstvima, inozemna izravna ulaganja igrala su bitnu ulogu u restrukturiranju domaće industrije – ona su povećala produktivnost i utjecala na povećanje konkurentnosti ključnih sektora gospodarstva. Uspješno restrukturiranje gospodarstva rezultira povećanjem produktivnosti rada, što je viđeno u Mađarskoj koja je prva počela primati inozemna izravna ulaganja – samo u razdoblju od 1992. do 1997. godine produktivnost rada se više nego udvostručila, a profitabilnost se utrostručila. Slično je bilo i u Češkoj i Poljskoj, ali su te zemlje počele dobivati veće količine inozemnih izravnih ulaganja tek u kasnijoj fazi.

Čak i nakon tog razdoblja, FDI društva su imala iznimno važnu ulogu u gospodarstvima tih zemalja. Osim velikog udjela u kapitalu, prodaji i izvozu, treba napomenuti da je, u svim promatranim zemljama, udio u tim pokazateljima veći od udjela u zaposlenosti, što ukazuje na višu razinu produktivnosti za FDI društva u odnosu na ostatak gospodarstva.

Kao što Škudar (2004.) pokazuje, slični rezultati mogu se naći za FDI društva u Hrvatskoj. Sve skupine stečenih FDI društava pokazuju brži rast prihoda i kapitala nego skupina drugim domaćih proizvodnih društava. Dio promatranih društava je prošao kroz razdoblje usporavanja rasta prihoda i kapitala zbog gubitaka restrukturiranja, nakon čega slijedi rast prihoda i kapitala. Produktivnost je, također, brže rasla. Isto vrijedi i za novoosnovana društva. Najveći dio profita FDI društava je zadržan (otprilike dvije trećine), čime se potvrđuje trajni interes investitora u funkcioniranje društva u koje je ulaganje izvršeno. Međutim, ova društva nisu dosad postigla očekivani rast zaposlenosti, uz iznimku pojedinih slučajeva.

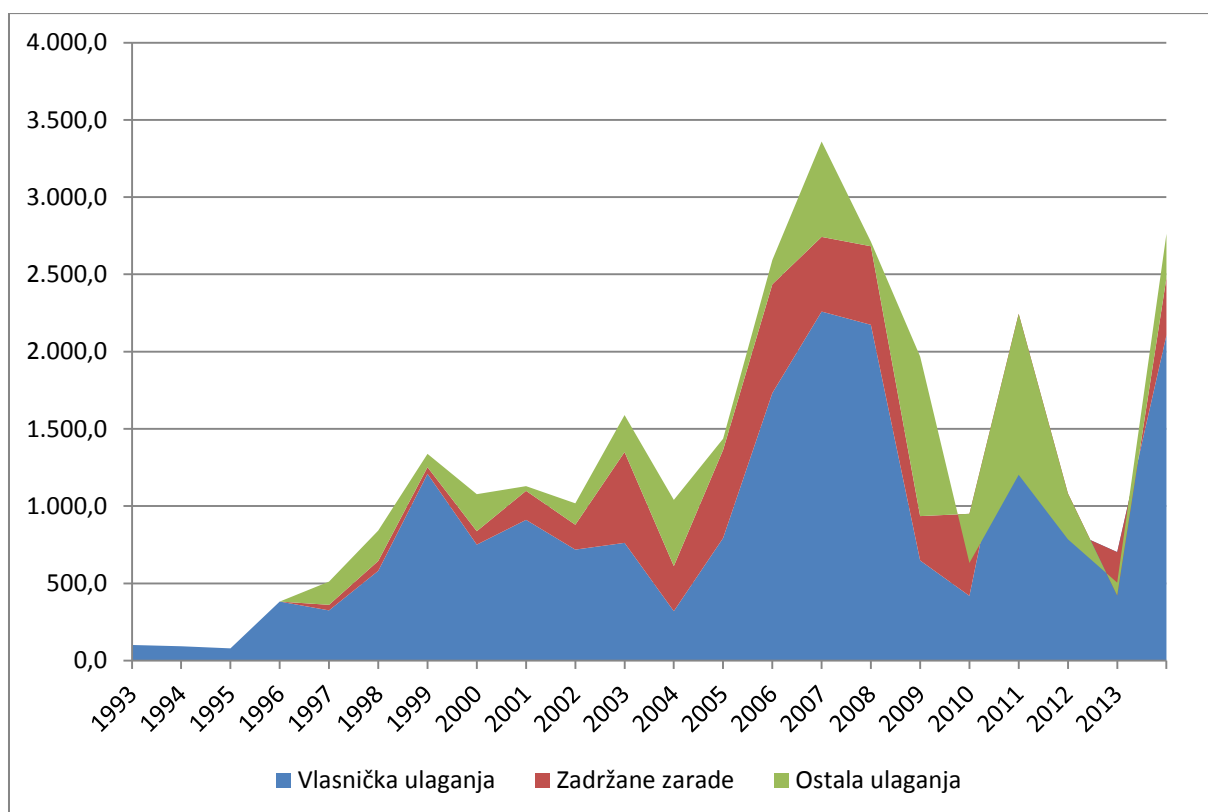
Studije pokazuju da se FDI tokovi kreću, u prosjeku, prema područjima stabilnog tečaja, zemljama s niskim rizikom ulaganja i zemljama s visokim BDP prihodom per capita. Osim toga, aglomeracija FDI-a se čini kao važna odrednica trenutnih FDI tokova. Podaci ne podržavaju trgovinsku otvorenost ni kao značajnu niti kao robusnu nezavisnu varijablu trenutnih FDI tokova.

1.5. FDI u Hrvatskoj

FDI je u Hrvatsku dolazio u valovima. Određene količine stranih ulaganja ostvarene su tijekom prve polovice 1990-ih u danima prve faze privatizacije i rata – samo društva iz susjednih zemalja kao što su Njemačka, Austrija i Italija su povezale svoje podružnice podizvođača u tom procesu. Druga faza bila je od 1997. do 2002. godine kada je masovna kuponska privatizacija kombinirana s nekoliko velikih projekata kao što su velike banke (Zagrebačka, Privredna), Telekom te prvi dio INA-e. Zatim su došle "zlatne" godine od 2004. do 2009. kada je također bilo nekoliko velikih projekata kao što je druga faza INA-e i Telekom u kombinaciji s interesom portfeljnih investitora, kao i od društava koja su htjela poslovati u Hrvatskoj i u susjednim zemljama.

Uz priljeve, može se vidjeti da zadržana dobit i tokovi iz-i prema matičnim društvima čine svaki po 20% od ukupnih FDI priljeva u Hrvatsku. Moglo bi se reći da FDI društva koja su došla u Hrvatsku reinvestiraju u poduzeća koja su kupila (stekla) kako bi ih razvijala, koristeći veze s matičnim društvom za kreditne linije za obrtni kapital poduzeća.

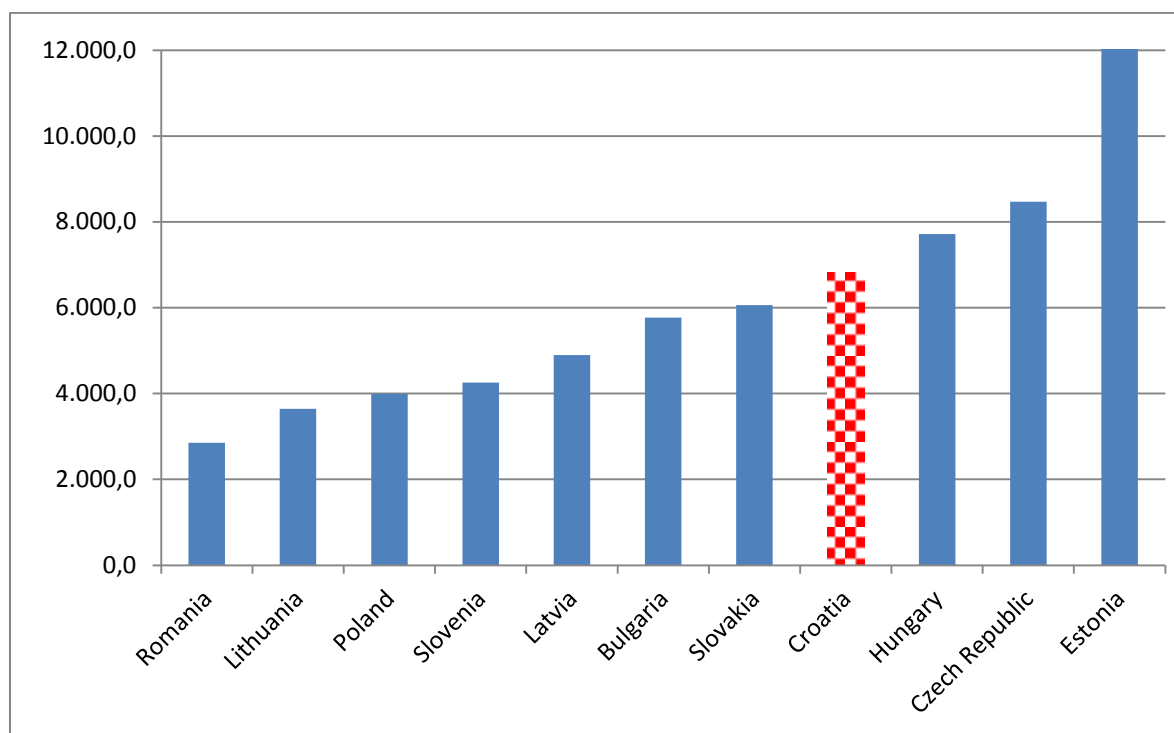
Slika 1.5.1. FDI u Hrvatskoj po godinama, milijuni eura

Izvor: HNB

Tijekom razdoblja od 1993. do 2014. godine, Hrvatska je akumulirala 29,4 milijardi eura FDI-a, što je usporedivo prema veličini vlastitog tržišta s drugim zemljama u srednjoj i istočnoj Europi. Prema akumuliranom FDI per capita, Hrvatska je četvrta, iza Estonije, Češke, Mađarske, a ispred Slovačke.

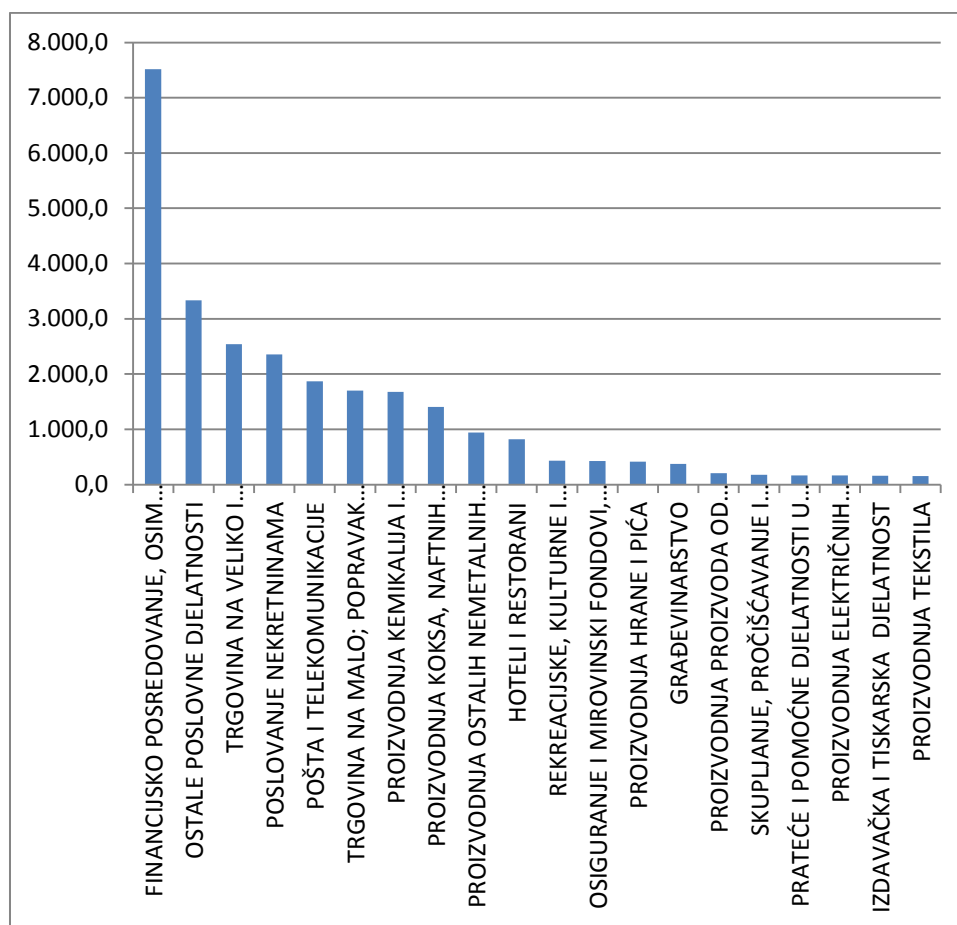
Slika 1.5.2. FDI u Srednjoj i istočnoj Europi, kumulativni FDI, eura po stanovniku

Izvor: UNCTAD.

Suprotno uvriježenom argumentu, najveće FDI investicije čine manje od polovice ukupnih FDI priljeva – Telekom koji još uvijek ima dominantnu poziciju i u fiksnim i mobilnim mrežama, najveće banke koje zajedno drže više od 55% bankovnog tržišta i hrvatska naftna kompanija – INA koja je tada imala dominantnu poziciju u maloprodaji derivata. Osim nekretnina koje su treća industrija i akumulirale su 1,8 milijardu eura tijekom tog razdoblja, druga industrija je maloprodaja koja je izgradila niz trgovačkih centara diljem Hrvatske i spasila Hrvate od kupovine u inozemstvu. Osim toga, postoje industrije kao što su Proizvodnja kemikalija i farmaceutskih proizvoda, Proizvodnja nemetalnih minerala i cementa, Hoteli i restorani, Proizvodnja hrane i pića, Građevinarstvo i Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda, u kojima Hrvatska ima komparativnu prednost te je povećala izvoz u tim područjima.

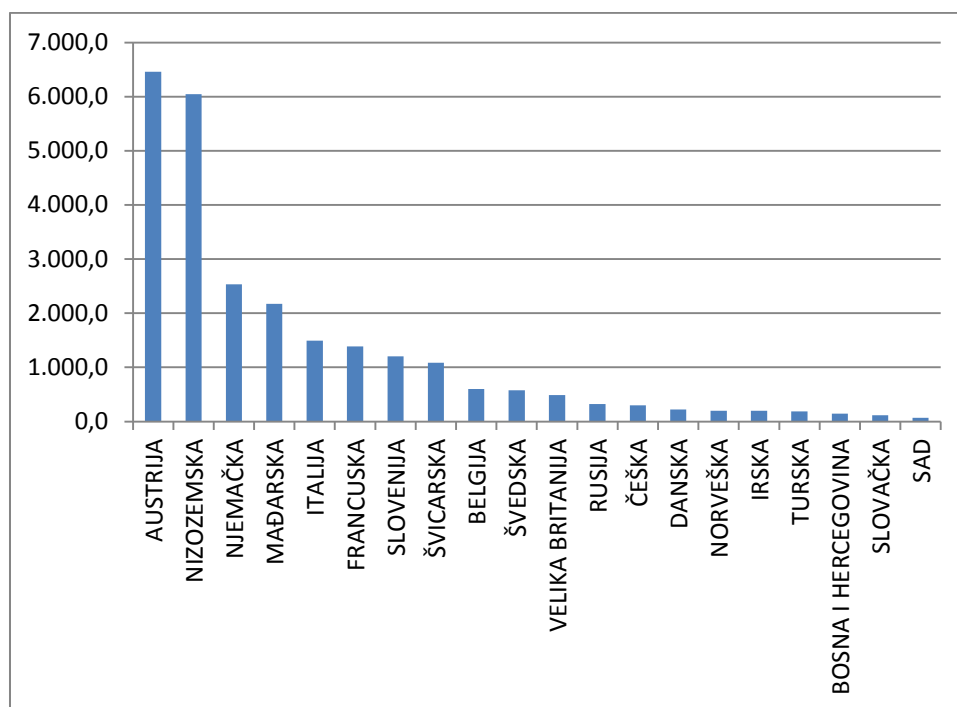
Slika 1.5.3. FDI u Hrvatskoj po sektoru, top 20 sektora, milijuni eura

Izvor: HNB.

Strani investitori su pretežito došli iz susjednih zemalja i zemalja s kojima Hrvatska tradicionalno posluje, kao što je Austrija (investirala 6,5 milijardi eura), Njemačka (investirala 2,5 milijardi eura), Mađarska (investirala preko 2 milijarde eura), Italija (investirala skoro 1,5 milijarde eura) i Slovenija (investirala preko 1 milijardu eura). No, tu je Nizozemska s 6 milijardi eura FDI-a, Francuska s preko 1,3 milijarde eura FDI-a, Švedska, Belgija i Švicarska (svaka s oko pola milijarde eura FDI-a), koje nisu u prvih 10 zemalja s kojima Hrvatska trguje i nisu toliko upoznate s hrvatskim tržištem.

Slika 1.5.4. FDI u Hrvatskoj po zemlji podrijetla investitora, top 20 zemalja, milijuni eura

Izvor: HNB.

FDI društva počela su predstavljati značajan dio hrvatskog gospodarstva, bilo kroz kapital, ukupne prihode, izvoz, zaposlenost ili investicije. Od kraja 1990-ih kada su predstavljala 10% ukupnog kapitala, 10% ukupnih prihoda, 18% izvoza, gotovo 8% ukupne zaposlenosti i više od 20% ukupnih investicija u gospodarstvu, završila su razdoblje s 45% ukupnog kapitala, 50% ukupnih prihoda, 55% izvoza, 45% ukupnih investicija i izvanrednih 25% ukupne zaposlenosti.

U produženoj recesiji FDI društva su čak poboljšala svoj relativni učinak zato što su ostala povezana sa svjetskim financijskim, trgovinskim i poslovnim vezama putem svojih matičnih mreža.

Također, ako bi se FDI društva koja su već tu konzultirala i uvjerala da povećaju svoje poslovanje u Hrvatskoj, to bi bio najlakši i najbrži način da se poveća FDI u zemlji.

Tablica 1.5.1. Značaj FDI u hrvatskom gospodarstvu (kao dio ukupnog gospodarstva):

	1998	2000	2002	2007	2012	2014
Kapital	9,5	12,5	15	29	41,6	45
Prihodi	10,4	12,5	15,7	30	45,3	50
Izvoz	17,7	17,3	23,7	30	55	55
Broj zaposlenih	7,7	7,9	9,3	13	20	25
Investicije	18,6	25,9	16,1	29,2	39	45

Izvor: Škudar (2004) za podatke 1998-2002, FINA, DZS i CID izračuni za kasnije godine. Koristili smo FINAinu bazu za izračun i agregiranje rezultata za društva koja imaju preko 10% stranog vlasništva (koje smo sumirali kao FDI kompanije) naspram ostalih aktivnih društava s više od 1 zaposlenog (koje smo sumirali kao ukupno gospodarstvo).

2. Makroekonomski pregled

Među gospodarskim politikama Vlade Republike Hrvatske, makroekonomska stabilnost se najviše naglašavala, još od hiperinflacije s početka 1990-ih godina i uspješno provedenog Anti-inflacijskog programa iz 1993. i 1994. godine. Makroekonomska stabilizacija ostaje odonda mantrom svake hrvatske Vlade što je dobro za investicije.

2.1. Realni sektor

Tijekom razdoblja od 2000. do 2008. godine, BDP je rastao sve dok ju recesija nije teško pogodila i otkrila strukturalne nedostatke hrvatskog gospodarstva, kao i činjenicu da ozbiljne strukturalne reforme nisu poduzete od 2002. godine, kada je mirovinska reforma započela i završena u 2004. godini, kad su već prevalili tranzicijski troškovi reforme. Reforma socijalnog sektora, zdravstvenog sektora, javne uprave, javnih društava, reforma državne potpore i subvencije i druge reforme su planirane u suradnji sa Svjetskom bankom i drugim međunarodnim institucijama još 2000., ali nisu nikada provedene do kraja. To je pravi razlog zašto je Hrvatska imala sedam godina recesije i tek se početkom 2015. javlja realni rast na kvartalnoj razini.

Tablica 2.1.1. Rast BDP-a, Jugoistočna Europa

BDP, realni, stopa rasta (%)	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.p	2016.f
Albanija	5,76%	5,43%	5,90%	7,54%	3,32%	3,50%	3,00%	0,50%	1,70%	2,10%	2,50%	3,00%
Bosna i Hercegovina	3,87%	5,97%	6,19%	5,71%	-2,95%	0,70%	1,30%	-0,70%	0,50%	1,00%	2,00%	2,00%
Bugarska	6,36%	6,51%	6,45%	6,19%	-5,48%	0,39%	1,67%	1,00%	0,50%	1,50%	2,30%	2,30%
Hrvatska	4,28%	4,94%	5,06%	2,17%	-6,90%	-2,30%	-0,04%	-2,00%	-1,00%	-0,50%	0,50%	1,50%
Grčka	2,28%	4,61%	3,03%	-0,14%	-3,26%	-4,90%	-7,10%	-6,50%	-4,50%	0,00%	-2,00%	0,00%
Kosovo	3,84%	3,42%	6,26%	6,91%	2,90%	3,90%	5,00%	2,10%	2,60%	3,00%	3,00%	4,00%
Makedonija	4,35%	5,00%	6,15%	5,00%	-0,90%	1,80%	3,00%	1,00%	2,50%	3,70%	1,00%	2,00%
Moldavija	7,47%	4,79%	3,00%	7,80%	-6,00%	7,09%	6,41%	3,00%	4,00%	2,00%	3,50%	4,00%
Crna Gora	4,20%	8,60%	10,70%	6,90%	-5,70%	2,50%	2,45%	-2,00%	3,00%	2,00%	3,00%	3,00%
Rumunjska	4,15%	7,88%	6,32%	7,35%	-6,58%	-1,65%	2,45%	0,90%	3,40%	3,00%	2,70%	2,50%
Srbija	5,40%	3,60%	5,40%	3,80%	-3,50%	1,01%	1,60%	-1,70%	2,50%	-2,00%	0,00%	1,50%
Slovenija	4,01%	5,85%	6,87%	3,59%	-8,01%	1,38%	0,60%	-2,60%	-1,00%	1,50%	2,00%	2,00%
Turska	8,40%	6,89%	4,67%	0,66%	-4,83%	9,20%	8,46%	3,00%	3,80%	3,00%	3,00%	3,50%
JIE, vagani prosjek	5,96%	6,26%	4,84%	2,21%	-4,78%	3,22%	3,18%	0,09%	1,48%	1,90%	1,66%	2,38%
JIE, jednostavni prosjek	4,95%	5,65%	5,85%	4,88%	-3,68%	1,74%	2,22%	-0,31%	1,38%	1,56%	1,81%	2,41%

Izvor: MMF, Središnje banke i Ministarstva financija, CID izračuni i projekcije.

Nezaposlenost je usko povezana s ekonomskom aktivnošću u realnom sektoru. Hrvatska se približila stopi nezaposlenosti od 20%, mjerenu pomoću standardizirane mjere ILO-a, koja je blaža nego druge mjere. Službena mjera je znatno viša od 20%, od čega je gotovo polovica nezaposlenost mladih.

Sastav hrvatskog BDP-a više je poput onog u Americi i velikim tržištima u smislu da osobna potrošnja čini oko 60% ukupnog BDP-a, izvoz dobara i usluga čini tek oko 40% BDP-a, a uvoz i izvoz zajedno (uobičajena mjera otvorenosti gospodarstva) dodaju tek do 90% BDP-a. U usporedbi s tim brojkama, srednjoeuropska gospodarstva su se više otvorila još u drugom dijelu 1990-ih prešavši 100% BDP-a (mjereno u kombinaciji udjela izvoza i uvoza u BDP-u).

U sedam godina recesije (najduža recesija na svijetu u razdoblju 2008-2015), izvoz dobara i usluga je komponenta koja je imala negativan rast jedino u 2009. godini. Rast uvoza je pratio konačni rast BDP-a i rasta potrošnje. Osobna potrošnja kućanstava je bila stabilan izvor rasta BDP-a, sve do nedavno, kad je došlo do smanjenja raspoloživog dohotka od kojeg su plaće i mirovine dominantni dio, zbog mjera štednje kako u državnom ali više u privatnom sektoru s otkazima zbog dugo očekivanog restrukturiranja, pa će potrošnja biti slab temelj za realni rast osobne potrošnje te stoga i rasta realnog BDP-a. Državna potrošnja je imala faze konsolidacije na početku 2000-ih godina i tijekom nedavne

recesije. Investicije su se smanjile realno (osim za 2000. godinu koja slijedi nakon bombardiranja Srbije 1999. godine od strane NATO snaga na Kosovu što je imalo utjecaj na gospodarske aktivnosti u Hrvatskoj) samo u recesiji, a kao što smo pokazali za FDI to se jedino dogodilo u 2010. godini kada je samo 317,8 milijuna eura FDI-a ušlo u Hrvatsku – FDI bi trebao biti glavni stup promijenjene paradigme održivog razvoja Hrvatske u godinama koje slijede, pogotovo gledajući utjecaj FDI-a na izvoz i zaposlenost u Hrvatskoj, a imajući na umu da javne investicije trebaju više vremena za realizaciju, osobito u vrijeme kada su na snazi mjere štednje u fiskalnoj politici.

Tablica 2.1.2. Realni rast hrvatskog BDP-a po komponentama finalne potrošnje, godina-na-godinu

	Konačna potrošnja		Bruto investicije u fiksni kapital	Izvor roba i usluga	Uvoz roba i usluga	Bruto domaći proizvod (tržišne cijene)
	Kućanstva i NPUSK	Država		Ukupno	Ukupno	
	Ukupno	Ukupno				
2000.	3,2	-3,4	-3,1	18,5	7,0	3,8
2001.	4,1	-4,2	6,0	10,1	11,8	3,4
2002.	8,0	5,9	14,1	4,7	18,2	5,2
2003.	3,9	2,1	23,5	10,8	11,7	5,6
2004.	4,0	3,2	5,4	6,0	5,2	4,1
2005.	3,9	3,1	3,9	4,6	5,2	4,2
2006.	3,3	5,2	10,1	5,6	8,3	4,8
2007.	6,3	6,5	7,2	3,4	6,1	5,2
2008.	1,3	-0,7	9,2	0,8	4,0	2,1
2009.	-7,4	2,1	-14,4	-14,1	-20,4	-7,4
2010.	-1,5	-1,6	-15,2	6,2	-2,5	-1,7
2011.	0,3	-0,3	-2,7	2,2	2,5	-0,3
2012.	-3,0	-1,0	-3,3	-0,1	-3,0	-2,2
2013.	-1,8	0,3	1,4	3,1	3,1	-1,1
2014.	-0,7	-1,9	-3,6	7,3	4,3	-0,4

Izvor: Državni zavod za statistiku.

Ako pogledamo na sektorsku sliku sastava realnog BDP-a (ili točnije realnu Bruto dodanu vrijednost), klasificiranu po NKD-u, možemo vidjeti da:

- Poljoprivreda, ribarstvo i šumarstvo ima udio od 6% BDP-a koji pada prema 4,5%.
- Proizvodnja, rudarstvo i vađenje, opskrba energijom su pali s 22% na skoro 19% od čega prerađivačka industrija s 18% na 15%. Ovo je zbog restrukturiranja u navedenom sektoru, ali bi udio opskrbe energijom mogao povećati rezultat cijele grupe.
- Graditeljstvo je doseglo vrhunac u razdoblju od 2005. do 2008. godine kada je činilo 8% od ukupnog realnog BDV-a (zbog velikih građevinskih projekata i autocesta), te je kasnije palo nazad ispod 6%, razinu jednaku onoj s početka razdoblja.
- Trgovina i prijevoz raznolika je kombinacija, a imala je stabilan udio oko 21% BDV-a s trgovinom u opadanju pri kraju razdoblja, a prijevoz počeo rasti krajem razdoblja što bi se trebalo nastaviti i u budućnosti.
- ICT je izdvojen kao zasebna industrija s jedva 4% udjela na početku razdoblja, ali je povećao svoj udio koji stabilno prelazi 5,4% BDP-a.

- Financijska industrija je povećala svoj udio s malo više od 6% na 7,4%.
- Poslovanje u nekretninama je zamijenilo mjesto s graditeljstvom. U naponu graditeljstva, realni BDV udio nekretnina je posrnuo na 9%, ali se povećao kasnije prema 10% BDP-a kako je graditeljstvo oslabilo.
- Profesionalne usluge su napredovale u udjelu s 6,1% na 7,1% BDP-a.
- Ostale usluge (osobne usluge) napredovale su s udjela od samo 2,2% na 2,6%.
- Javna uprava je smanjila udio na početku razdoblja uslijed mjera štednje s gotovo 19% na 13%, ali je na kraju razdoblja povećala svoj udio na 16% BDP-a unatoč mjerama štednje zbog recesije i pada drugih industrija.

Financijski sektor je jedina industrija koja je realno pala samo u posljednje tri godine. Nekretnine su pale u 2001. godini te opet u 2012. i 2013. godini. Profesionalne usluge i ostale (osobne usluge) su pale u 2009. i 2010. godini, ali su se otad oporavile. Realna aktivnost javne uprave je pala u razdoblju od 2000. do 2003. godine – u razdoblju stvarne fiskalne konsolidacije, ali je narasla otad, čak i usred recesije. Trgovina na veliko, prijevoz i smještaj su se smanjili u početku recesije, pa onda opet u 2012. godini, zbog povećanja prometa i turizma unatoč padu maloprodaje i prodaje na veliko tijekom recesijskog razdoblja. Prerađivačka industrija je padala u vrijeme recesije s najmanjim padom (nulom) u 2011. godini. Poljoprivreda je bilježila mješovite rezultate tijekom cijelog razdoblja, s padovima u recesijskom razdoblju, ali isto tako i u 2003., 2005. i 2007. godini, ponajviše zbog velikih suša i poplava. Graditeljstvo je bilo najteže pogođeno recesijom te zabilježilo pad u dvoznamenkastim brojevima kroz navedeno razdoblje s usporavanjem pada prema kraju razdoblja.

Tablica 2.1.3. Rast realnog hrvatskog BDV-a po sektorima, godina-na-godinu

NKD	A	B,C,D,E	od čega C	F	G,H,I	J	K	L	M,N	O,P,Q	R,S,T,U	
	<i>Poljoprivreda, ribarstvo, šumarstvo</i>	<i>Prerađivačka industrija, rudarstvo, opskrba energijom</i>	<i>Prerađivačka industrija</i>	<i>Građevinarstvo</i>	<i>Veleprodaja, maloprodaja, transport, hotelijerstvo i ugostiteljstvo</i>	<i>Informacije i komunikacije</i>	<i>Financijske usluge</i>	<i>Nekretnine</i>	<i>Profesionalne usluge</i>	<i>Javna administracija, edukacija, društvene i osobne usluge</i>	<i>Ostale usluge</i>	<i>BDV (bazične cijene)</i>
2001.	2,4	0,9	1,4	7,3	11,7	8,2	2,4	-1,6	5,0	-1,2	4,0	3,5
2002.	4,5	4,6	4,5	6,6	11,1	5,0	3,1	6,2	3,5	-1,7	8,4	5,2
2003.	-6,8	3,5	3,8	25,1	11,4	6,2	8,2	1,5	7,3	-1,8	9,0	5,6
2004.	9,8	4,4	4,5	12,0	2,4	12,6	0,3	1,7	7,8	0,1	5,8	4,3
2005.	-1,5	1,8	2,9	10,2	7,5	5,7	9,8	1,4	2,1	0,6	5,1	4,0
2006.	8,4	3,4	3,6	6,9	5,9	6,4	3,9	6,2	7,3	0,7	2,7	4,7
2007.	-3,6	4,6	6,7	4,8	7,3	6,8	7,0	3,4	12,5	0,7	5,7	5,0
2008.	5,4	0,1	0,9	7,2	1,0	2,7	4,8	1,7	3,8	2,3	3,5	2,4
2009.	-2,7	-10,4	-12,3	-10,0	-11,6	-2,8	1,3	0,4	-7,5	0,0	-4,3	-6,3
2010.	-6,6	-2,3	-2,9	-15,7	-2,8	-1,9	4,0	2,7	-3,7	0,5	-2,8	-2,5
2011.	-3,8	-1,1	0,0	-8,5	0,6	-0,5	3,3	1,3	3,0	1,6	0,5	0,0
2012.	-14,7	-5,0	-4,2	-11,7	-3,2	-0,9	-2,4	0,2	0,6	0,3	0,3	-3,2
2013.	-0,6	-2,4	-3,6	-4,4	-0,5	-1,4	-1,6	-0,4	0,4	0,0	-1,1	-1,1
2014.	0	1,2	3,4	-6,7	0,5	-1,1	-0,1	-0,4	0,7	-0,6	0,5	-0,1

Izvor: Državni zavod za statistiku.

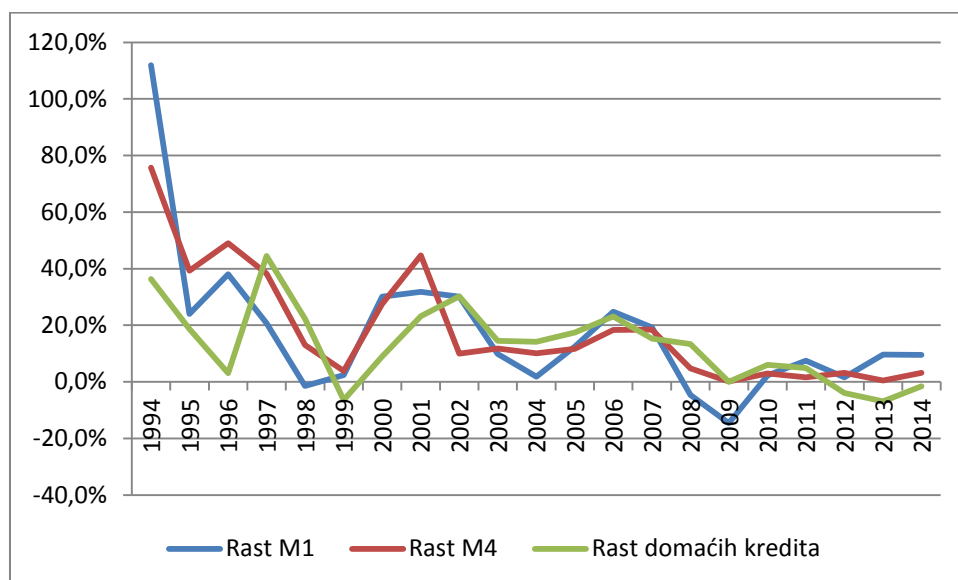
Čini se da će profesionalne usluge, i ostale (osobne) usluge nositi rast BDP-a (zajeno čine četvrtinu realnog BDV-a). Također, promet i turizam u Veleprodaji, trgovini itd. mogu dati neki poticaj realnom rastu BDV-a ako se pokažu pozitivnima (budući da ova kategorija čini 22% realnog BDV-a).

Restrukturiranje u prerađivačkoj industriji i povećanje konkurentnosti može utjecati na rast BDV-a kroz svoj udio od 15% u ukupnom realnom BDV-u.

2.2. Monetarni sektor

Pogled na monetarnu politiku je uvijek bio konfliktan. S jedne strane, Vlada i Hrvatska narodna banka su oduvijek smatrale monetarnu politiku kao akomodirajuću na rubu ekspanzivne. Realni sektor je oduvijek smatrao monetarnu politiku kontraktivnom. To je tako dijelom zbog iskustva s početka 1990-ih godina kada je monetarna politika bila pretjerano ekspanzivna, i kontrakcija se dogodila s Anti-inflacijskim programom, a dijelom i zbog činjenice da je prije recesije HNB vodio bitku s rastućim zajmovima iz matica prema podružnicama unutar bankovnih grupacija u stranom vlasništvu pokušavajući, slabog uspjeha, smanjiti taj dio inozemnog duga koji je u stvari bio korišten za financiranje gospodarske aktivnosti u Hrvatskoj. Podaci o rastu novca (mjereni agregatima M1 i M4) i ukupnom plasmanu banaka potkrjepljuje priču ekspanzivne politike u razdobljima od 1994.-1998., 2000.-2003. i 2005.-2008. godine, s kontrakcijama u 1999., 2004. i zadnjem razdoblju od 2009. do 2014. godine.

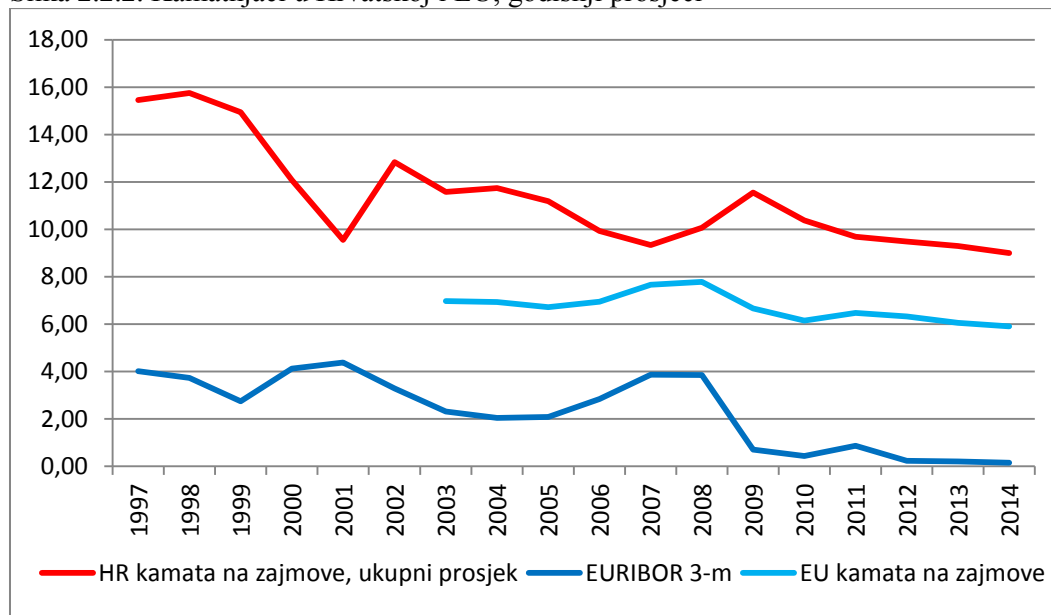
Slika 2.2.1. Monetarni indikatori, godina-na-godinu, kraj razdoblja, %

Izvor: HNB, CID izračuni i projekcije.

Kamatne stope su veće nego u EU, zbog nekoliko razloga. Omjer obveznih rezervi koje banke moraju držati kod središnje banke (Hrvatska narodna banka) je viši nego u drugim EU zemljama. Drugo, gubitak investicijskog rejtinga iz 2013. godine, materijalizirao je zabrinutost u vezi rizika zemlje, gurajući kamatnjake prema gore. Posljednji dio slagalice priče o višim kamatnim stopama je veliki angažman državnih i javnih poduzeća na tržištu duga, zbog čega su također kamatne stope više u Hrvatskoj nego u drugim EU zemljama zbog jednostavnog istiskivanja privatnog sektora od strane javnog sektora – banke su više sklone dati kredit državnim i javnim društvima jer ona mogu posegnuti prema rastućim porezima i kvazi-porezima kako bi vratila kredit. Postoji više od 4 postotna boda razlike između hrvatskih i EU stopa na zajmove, pogotovo u razdoblju recesije gdje je EU značajno smanjio kamatne stope i osigurao dodatne količine likvidnosti kao potporu gospodarskoj aktivnosti.

Slika 2.2.2. Kamatnjaci u Hrvatskoj i EU, godišnji prosjeci

Izvor: HNB, CID izračuni i projekcije.

Inflacija je uvijek bila jednoznačenkasta i nije bila stvarni problem od Anti-inflacijskog programa iz 1993.-1994. godine. Zbog razdoblja hiperinflacije ranih 1990-ih godina, inflacija je bila glavna briga HNB-a još od Anti-inflacijskog programa iz 1993.-1994. godine. Naime, Hrvatska je postavila nisku inflaciju kao jedini cilj monetarne politike u 1998. godini (Zakon o Hrvatskoj narodnoj banci), u skladu s formiranjem ECB-a i europskog raspoređenja u to vrijeme koje podrazumijeva inflaciju kao jedini legitimni cilj monetarne politike. Inflacija u Hrvatskoj se kretala između 1 i 3% (osim u 2008. godini) i opada od 2013. godini kao posljedica silazne prilagodbe cijena roba kojima se trguje nakon ublažavanja svih barijera za robe i usluge nakon pristupanja EU.

Tablica 2.2.3. Inflacija, porast potrošačkih cijena godina-na-godinu

Inflacija, prosječna stopa (%)	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.p	2016.f
Albanija	2,36%	2,37%	2,94%	3,36%	2,22%	3,60%	3,43%	2,20%	2,20%	1,60%	2,00%	2,50%
Bosna i Hercegovina	3,58%	6,13%	1,50%	7,43%	-0,38%	2,12%	3,70%	2,20%	1,80%	-1,00%	0,00%	1,00%
Bugarska	6,04%	7,42%	7,57%	11,95%	2,47%	3,04%	3,39%	1,90%	1,40%	-0,50%	1,00%	1,00%
Hrvatska	3,34%	3,21%	2,87%	6,07%	2,38%	1,05%	2,26%	3,00%	2,20%	0,00%	1,00%	1,00%
Grčka	3,48%	3,32%	2,99%	4,24%	1,35%	4,70%	3,10%	1,00%	-1,00%	-2,00%	-1,00%	0,50%
Kosovo	-1,39%	0,62%	4,36%	9,35%	-2,41%	3,50%	7,30%	2,50%	2,10%	0,50%	-1,00%	1,00%
Makedonija	0,49%	3,21%	2,26%	8,36%	-0,81%	1,51%	3,90%	2,00%	2,80%	0,00%	2,30%	2,30%
Moldavija	11,85%	12,71%	12,38%	12,70%	0,01%	7,36%	7,65%	5,10%	4,50%	4,70%	5,50%	5,80%
Crna Gora	3,45%	2,12%	3,52%	8,99%	3,56%	0,66%	3,08%	2,00%	2,80%	-0,50%	1,00%	1,00%
Rumunjska	9,00%	6,60%	4,84%	7,85%	5,58%	6,10%	5,81%	3,00%	4,00%	1,00%	1,00%	1,00%
Srbija	16,24%	10,73%	6,90%	13,50%	8,60%	6,80%	10,00%	7,00%	5,50%	2,00%	3,00%	4,00%
Slovenija	2,49%	2,46%	3,61%	5,65%	0,85%	1,83%	1,83%	2,60%	1,80%	0,00%	0,00%	1,00%
Turska	8,18%	9,60%	8,76%	10,44%	6,25%	8,57%	6,47%	8,70%	7,70%	10,00%	7,50%	6,50%
JIE, vagani prosjek	6,99%	7,20%	6,32%	8,61%	4,52%	6,34%	5,28%	5,33%	4,47%	4,46%	3,71%	3,63%
JIE, jednostavni prosjek	5,32%	5,42%	4,96%	8,45%	2,28%	3,91%	4,76%	3,32%	2,91%	1,22%	1,72%	2,20%

Izvor: MMF, Središnje banke i Ministarstva financija, CID izračuni i projekcije.

2.3. Fiskalni sektor

Hrvatska je bilježila deficit opće države više od jednog desetljeća. Središnji državni proračun se povećao sa 77 milijardi kuna u 2003. godini na razinu od 120 milijardi kuna u posljednjih pet godina recesije dok BDP pada a i prihodi padaju na razinu od 107 milijardi kuna gdje se nalazi kapacitet hrvatskih budžetskih prihoda. Troškovi opće države (državni proračun proširen proračunima lokalnih

jedinica i izvanproračunskim fondovima) povećali su se s 89 milijardi iz 2003. godine na razinu iznad 130 milijardi kuna u zadnjih šest godina (uključujući i godinu prije početka recesije), dok su se prihodi, uključujući i neke poreze podijeljene s lokalnim vlastima, spustili čak i ispod razine od 120 milijardi kuna zbog recesije gdje se nalazi kapacitet prihoda. Moraju se spomenuti i javna društva koja su također akumulirala gubitke kroz navedeno razdoblje, te dodatno pogoršala ukupnu nelikvidnost gospodarstva.

Tablica 2.3.1. Saldo opće države, Jugoistočna Europa, %BDP-a

Saldo opće države, % BDP	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.p	2015.f
Albanija	-3,46%	-3,34%	-3,28%	-5,13%	-7,41%	-3,70%	-3,50%	-3,10%	-2,20%	-2,50%	-3,00%
Bosna i Hercegovina	0,76%	2,17%	0,18%	-3,95%	-5,70%	-4,30%	-3,00%	-3,00%	-2,00%	-2,00%	-3,00%
Bugarska	2,26%	3,34%	3,26%	2,90%	-0,92%	-3,90%	-2,00%	-1,30%	-2,00%	-2,00%	-1,50%
Hrvatska	-2,80%	-2,59%	-2,12%	-1,30%	-4,07%	-4,94%	-5,46%	-4,67%	-3,50%	-5,00%	-4,00%
Grčka	-5,58%	-5,96%	-6,67%	-9,74%	-15,56%	-11,00%	-10,00%	-7,00%	-5,00%	-4,00%	-3,00%
Kosovo	-3,07%	2,74%	7,17%	-0,19%	-0,64%	-2,60%	-1,86%	-2,70%	-3,50%	-2,00%	-2,00%
Makedonija	0,22%	-0,53%	0,59%	-0,93%	-2,65%	-2,48%	-2,55%	-2,64%	-3,00%	-2,50%	-3,00%
Moldavija	1,55%	0,04%	-0,23%	-1,00%	-6,35%	-2,49%	-2,38%	-1,50%	-1,50%	-1,00%	-1,00%
Crna Gora	-1,57%	2,94%	6,65%	-3,10%	-5,30%	-4,70%	-6,30%	-5,20%	-4,50%	-4,00%	-3,50%
Rumunjska	-0,69%	-1,35%	-3,12%	-4,83%	-7,27%	-6,43%	-4,12%	-2,40%	-2,40%	-2,00%	-2,00%
Srbija	1,15%	-1,03%	-1,36%	-1,97%	-3,73%	-3,57%	-4,04%	-5,00%	-4,50%	-4,00%	-4,00%
Slovenija	-1,04%	-0,81%	0,26%	-0,28%	-5,55%	-5,36%	-5,60%	-3,80%	-6,20%	-4,00%	-3,50%
Turska	-0,26%	0,00%	-1,80%	-2,80%	-5,61%	-2,90%	-0,60%	-2,80%	-2,50%	-2,00%	-2,00%
JIE, vagani prosjek	-1,30%	-1,34%	-2,51%	-3,95%	-7,35%	-5,20%	-3,57%	-3,69%	-3,18%	-2,68%	-2,42%
JIE, jednostavni prosjek	-0,96%	-0,34%	-0,04%	-2,49%	-5,44%	-4,49%	-3,96%	-3,47%	-3,29%	-2,85%	-2,73%

Izvor: MMF, Središnje banke i Ministarstva financija, CID izračuni i projekcije.

Kronični deficit je akumulirao državni dug, koji se je prešao Maastrichtsku granicu od 60% BDP-a.

Tablica 2.3.2. Dug opće države, Jugoistočna Europa, %BDP-a

Javni dug, % BDP	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.p	2015.f
Albanija	58,23%	56,68%	53,85%	55,10%	59,30%	57,80%	58,60%	60,90%	60,90%	60,90%	-61,00%
Bosna i Hercegovina	25,28%	21,78%	32,88%	31,17%	36,09%	39,30%	40,40%	44,30%	43,00%	43,00%	45,00%
Bugarska	29,43%	23,41%	18,56%	14,00%	15,00%	16,00%	17,00%	19,00%	20,00%	20,00%	19,00%
Hrvatska	38,15%	35,40%	32,88%	29,17%	35,12%	41,25%	45,57%	52,75%	55,00%	61,00%	65,00%
Grčka	100,29%	106,11%	105,41%	110,72%	127,10%	142,76%	170,00%	160,00%	175,00%	170,00%	160,00%
Kosovo	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Makedonija	39,54%	31,99%	23,98%	20,64%	23,83%	24,77%	28,60%	30,00%	32,00%	32,00%	34,00%
Moldavija	34,81%	31,05%	24,65%	19,27%	29,12%	26,54%	23,39%	23,00%	22,50%	22,00%	21,00%
Crna Gora	38,59%	32,62%	27,50%	31,88%	40,69%	42,39%	46,90%	50,20%	52,10%	53,00%	55,00%
Rumunjska	17,64%	12,62%	12,72%	12,00%	21,00%	28,00%	30,20%	32,00%	32,00%	33,00%	35,00%
Srbija	56,29%	43,03%	35,63%	34,19%	38,16%	44,83%	47,89%	53,65%	55,00%	55,00%	57,00%
Slovenija	26,76%	26,43%	23,09%	21,94%	35,00%	38,60%	46,90%	52,70%	67,30%	69,00%	70,00%
Turska	52,71%	46,52%	39,92%	40,02%	46,12%	41,40%	39,30%	38,40%	36,90%	36,00%	35,00%
JIE, vagani prosjek	54,04%	50,46%	46,53%	46,95%	55,24%	57,72%	62,95%	61,81%	64,66%	63,75%	60,56%
JIE, jednostavni prosjek	43,14%	38,97%	35,92%	35,01%	42,21%	45,30%	49,56%	51,41%	54,31%	54,58%	44,58%

Izvor: MMF, Središnje banke i Ministarstva financija, CID izračuni i projekcije.

Zbog kroničnog i rastućeg deficita i javnog duga, Hrvatska je 2014. godine ušla u Proceduru prekomjernog deficita² prema kojoj mora izraditi održiv plan smanjenja pretjerane potrošnje i deficita prema 3% BDP-a u 2016. godini.

2.4. Vanjski sektor

Zbog recesije hrvatska međunarodna bilanca – saldo na tekućem računu bilance plaćanja postao je pozitivan u 2011. godini, nakon više od desetljeća deficita, zbog pada uvoza više od izvoza i stabilnog

²Postupak pretjeranog deficita (EDP) je korektivna ruka Pakta o stabilnosti i rastu (SGP) koji osigurava da države članice usvoje odgovarajuće politike za ispravljanje prekomjernog deficita. EDP operacionalizira da se granice proračunskog deficita i javnog duga smanje prema pragovima od 3% deficita u BDP-u i 60% duga u BDP-u zadovoljavajućim tempom.

turizma. S oporavkom gospodarske aktivnosti i potrošnje u 2015. godini to će pridonijeti povećanju uvoza te bi se tekući račun bilance plaćanja vratio u minus, ali blagi.

Tablica 2.4.1. Saldo tekućeg računa bilance plaćanja, Jugoistočna Europa, %BDPa

Saldo na tekućem računu, % BDP	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.p	2015.f
Albanija	-6,10%	-5,64%	-10,37%	-15,12%	-14,00%	-11,40%	-11,90%	-10,00%	-9,50%	-9,00%	-9,50%
Bosna i Hercegovina	-17,13%	-7,96%	-10,71%	-14,08%	-6,28%	-5,50%	-9,50%	-10,00%	-9,00%	-8,00%	-8,00%
Bugarska	-11,67%	-17,57%	-25,24%	-23,18%	-8,94%	-1,50%	0,30%	-1,60%	-3,00%	-4,00%	-5,00%
Hrvatska	-5,27%	-6,68%	-7,26%	-8,91%	-5,02%	-1,03%	0,88%	0,36%	0,00%	0,00%	1,00%
Grčka	-7,37%	-11,24%	-14,36%	-14,69%	-11,00%	-10,00%	-9,00%	-4,00%	-1,00%	0,00%	1,00%
Kosovo	-7,38%	-6,72%	-8,33%	-15,34%	-15,43%	-17,37%	-20,35%	-20,30%	-19,00%	-17,50%	-15,00%
Makedonija	-2,54%	-0,45%	-7,06%	-12,60%	-6,50%	-2,10%	-2,50%	-3,10%	-3,50%	-5,00%	-5,00%
Moldavija	-7,56%	-11,34%	-15,25%	-16,17%	-8,55%	-9,50%	-12,60%	-12,20%	-12,00%	-12,00%	-13,00%
Crna Gora	-8,49%	-31,34%	-39,50%	-50,58%	-29,56%	-24,62%	-19,44%	-19,71%	-19,00%	-20,00%	-20,00%
Rumunjska	-8,65%	-10,39%	-13,43%	-11,64%	-4,16%	-4,45%	-4,40%	-4,00%	-4,00%	-5,00%	-5,00%
Srbija	-8,80%	-10,10%	-17,70%	-21,60%	-6,60%	-6,70%	0,00%	0,00%	-1,00%	0,00%	1,00%
Slovenija	-1,73%	-2,48%	-4,76%	-6,20%	-0,70%	-0,60%	0,00%	0,70%	1,00%	0,00%	1,00%
Turska	-4,62%	-6,09%	-5,92%	-5,69%	-2,18%	-6,35%	-10,00%	-7,50%	-7,00%	-7,00%	-8,00%
JIE, vagani prosjek	-6,35%	-8,36%	-10,27%	-10,38%	-5,09%	-6,23%	-7,33%	-5,25%	-4,53%	-4,51%	-4,73%
JIE, jednostavni prosjek	-7,48%	-9,85%	-13,84%	-16,60%	-9,15%	-7,78%	-7,58%	-7,03%	-6,69%	-6,73%	-6,50%

Izvor: MMF, Središnje banke i Ministarstva financija, CID izračuni i projekcije.

Iako je ostvarena stabilnost u tečaju kune prema euru, ona pokazuje znakove slabljenja. Ciklus vanjskog duga je u fazi otplate, a FDI se smanjio više nego što može neutralizirati potrebe otplate, kako što je Hrvatskoj uspijevalo više od jednog desetljeća.

Tablica 2.4.2. Tečajevi prema euru, Jugoistočna Europa

Prosječni tečaj prema EUR	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.p	2016.f
Albanija	124,20	122,87	123,21	125,84	135,00	137,77	140,33	139,04	140,26	140,00	140,00	140,00
Bosna i Hercegovina	1,96	1,96	1,96	1,96	1,96	1,96	1,96	1,96	1,96	1,96	1,96	1,96
Bugarska	1,96	1,95	1,95	1,95	1,95	1,95	1,95	1,95	1,95	1,95	1,95	1,95
Hrvatska	7,40	7,32	7,34	7,22	7,34	7,29	7,43	7,52	7,57	7,65	7,70	7,90
Grčka	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Kosovo	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Makedonija	61,30	61,19	61,18	61,27	61,27	61,51	61,53	61,53	61,58	61,65	61,70	61,70
Moldavija	15,72	16,5	16,63	15,29	15,5248	16,40	16,34	15,56	16,72	18,59	19,50	19,50
Crna Gora	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Rumunjska	3,62	3,52	3,34	3,68	4,24	4,21	4,24	4,45	4,42	4,45	4,50	4,50
Srbija	83,00	84,10	79,96	81,44	94,12	103,49	101,95	113,13	113,14	116,50	120,00	125,00
Slovenija	240,14	239,53	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Turska	1,27	1,25	1,40	1,45	1,40	1,35	1,40	1,30	1,34	2,00	3,30	3,50

Izvor: MMF, Središnje banke i Ministarstva financija, CID izračuni i projekcije.

Budući da je fokus i najučinkovitiji instrument monetarne politike u Hrvatskoj tečaj prema euru, fluktuacije između eura i dolara utječu na isti način kao i fluktuacije između kune i dolara.

Tablica 2.4.3. Tečajevi prema američkom dolaru, Jugoistočna Europa

Prosječni tečaj prema USD	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.p	2016.f
Albanija	99,87	98,10	90,43	83,89	94,98	104,07	101,00	105,00	105,46	106,06	127,27	133,33
Bosna i Hercegovina	1,57	1,56	1,43	1,34	1,41	1,48	1,35	1,51	1,47	1,48	1,78	1,87
Bugarska	1,57	1,56	1,43	1,34	1,41	1,48	1,34	1,50	1,47	1,48	1,77	1,86
Hrvatska	5,95	5,84	5,37	4,93	5,28	5,50	5,34	5,85	5,69	5,80	7,00	7,52
Grčka	0,8038	0,80	0,73	0,68	0,72	0,75	0,69	0,77	0,75	0,76	0,91	0,95
Kosovo	0,8038	0,80	0,73	0,68	0,72	0,75	0,69	0,77	0,75	0,76	0,91	0,95
Makedonija	49,29	48,79	44,72	41,86	44,08	46,46	44,23	47,33	46,30	46,70	56,09	58,76
Moldavija	12,60	13,13	12,14	10,39	11,11	12,37	11,74	11,97	12,57	14,08	17,73	18,57
Crna Gora	0,8038	0,80	0,73	0,68	0,72	0,75	0,69	0,77	0,75	0,76	0,91	0,95
Rumunjska	2,91	2,81	2,44	2,52	3,05	3,18	3,05	3,42	3,32	3,37	4,09	4,29
Srbija	66,90	67,01	58,39	55,76	67,59	78,58	73,10	87,02	85,07	88,26	109,09	119,05
Slovenija	192,71	191,03	0,73	0,68	0,72	0,75	0,69	0,77	0,75	0,76	0,91	0,95
Turska	1,36	1,40	1,30	1,30	1,55	1,50	0,97	1,00	1,01	1,52	3,00	3,33

Izvor: MMF, Središnje banke i Ministarstva financija, CID izračuni i projekcije.

2.5. EU pitanja

Prema politikama EU, strategijama i dostupnosti EU fondova, postoji potencijal u turizmu, prijevozu, energiji, profesionalnim i osobnim uslugama te dijelovima prerađivačke industrije u Hrvatskoj.

Guverner HNB-a Vujčić je istaknuo u svojim javnim govorima da je on za rano usvajanje eura. Kako je HNB institucija koja će provoditi proces eventualnog usvajanja eura, glas HNB će prevladati.

Hrvatska je postala punopravna članica Europske unije 1. srpnja 2013. nakon skoro desetljeća pregovora. Kao rezultat tog procesa, hrvatsko domaće zakonodavstvo u velikoj je mjeri usklađeno s pravnom stečevinom Europske unije, ili je u procesu usklađenja. Ipak, Europska Komisija je ipak zabrinuta zbog tempa kojim se preostala područja zakonodavstva usklađuju s EU. Usvajanje, provedba i izvršenje zakonodavstva u odnosu na približavanje unutarnjem tržištu EU-a pokazali kao velik izazov za nacionalne, regionalne i lokalne vlasti to je za posljedicu imalo negativan utjecaj na mogućnost stranih investitora za ulazak i / ili rad na lokalnom tržištu. Izvješće Europske komisije o posebnim pravima u privatiziranim poduzećima navodi da ta prava često omogućuju *"kršenje slobode kretanja kapitala suprotno (Lisabonskom) sporazumu..."* a da osim toga, ta posebna prava *"mogu ometati privatiziranih poduzeća od postizanja pune prednosti privatizacije, mogu narušiti tržišno orijentirane prekogranične aktivnosti u smislu izravnih ulaganja, ali isto tako i u smislu portfeljnih ulaganja u privatiziranim poduzećima, a često učiniti jednu od prepreka za postizanje ravnopravne uvjete na tržištu EU-a za korporativno upravljanje."* Europska komisija identificirala je u svom izvješću o napretku 2014 prema završetku tržišta energije da *"neke odredbe u Zakonu o tržištu plina [Hrvatska] predstavlja ozbiljnu prepreku za prelazak granice za plinske tokove, obvezujući domaće proizvođače plina ponuditi svoj plin prije svega prema dobavljačima kupaca na području Hrvatske i služnim javnim službama prvenstveno za kupnju plina od domaćih proizvođača."*

U Specifičnim preporukama (CSR) iz svibnja 2015, Europska Komisija preporuča hitne aktivnosti u slijedećih 6 područja:

1. Državni deficit:
  - Korigirati pretjerani deficit do 2016.
  - Provesti nalaze dubinskog snimanja troškovne strane
  - Poboljšati kontrolu nad troškovima na središnjoj i lokalnoj razini + sankcije
  - Uvesti porez na imovinu i pobošati primjenu PDVa
  - Osnažiti upravljanje javnim dugom.
2. Socijalni sustav:
  - Obeshrabriti ranije umirovljenje
  - Poboljšati adekvatnost mirovinskog sustava striktnijim definiranjem opasnih profesija.
  - Obuhvatiti fiskalne rizike u zdravstvu.
3. Plaće:
  - Uskladiti plaće s produktivnošću i makroekonomskim uvjetima.
  - Pojačati inicijative za nezaposlene i neaktivne da prihvaćaju plaćeno zaposlenje.
  - Daljnja konsolidacije socijalnih naknada s poboljšanim ciljanjem i smanjenjem preklapanja.
4. Upravljanje u javnom sektoru:
  - Smanjiti fragmentaciju i preklapanje između središnje i lokalne vlasti
  - Racionalizirati sustav državnih agencija

- Povećati transparentnost i odgovornost u javnim poduzećima (imenovanja i kvalifikacije)
5. Parafiskalni nameti
- Značajno smanjiti parafiskalne namete i ukloniti dodatne barijere za pružatelje usluga.
6. Insolventnost:
- Ojačati predstečajni i stečajni postupak s ciljem olakšanja restrukturiranja dugova
  - Ustanoviti „proceduru osobnog bankrota“.

3. Izazovi kod investicija i poslovne klime u Hrvatskoj

Ulaskom u NATO u travnju 2009, a pogotovo ulaskom u EU u srpnju 2013 Hrvatska je maturirala iz "egzotične" i zemlje u razvoju u klub razvijenih zapadnih zemalja. Iako je biti "prvi u selu" ranije značilo da je iskakala u jugoistočnoj Europi i stoga privukla veliki broj stranih investitora, danas je među "zadnjima u gradu". To također znači prebacivanje iz "egzotičnih" investitora prema ulagačima koji redovito posluju u razvijenim zemljama i stavlja Hrvatsku u konkurenciji sa zemljama i regijama unutar EU.

Da bismo dali objektivniju sliku poslovnog i investicijskog okruženja, mi ćemo konzultirati ljestvice koje su sastavile objektivnije međunarodne organizacije. Kako bismo izbjegli pristrane rezultate, usporedit ćemo ovu godinu s prošlom godinom, te će usporediti nekoliko rang lista zemalja. Počet ćemo s troškovima poslovanja – Cost of Doing Business.

3.1. Trošak poslovanja – Cost of Doing Business

Iako je standardizacija kroz pravnu stečevinu dovela do konvergencije u uvjetima poslovanja u EU, još uvijek postoje razlike u poslovnoj klimi između zemalja EU, starih i novih, koje proizlaze iz različitih pravnih, poreznih i drugih okolnosti u svakoj zemlji. Dajemo pregled "jednostavnosti" poslovanja, koji već godinama radi Svjetska banka na standardiziran način za godine prema istoj metodologiji "troškova poslovanja".

Tablica 3.1.1. Rang Ease-of-doing-business Svjetske Banke za 2013.

Gospodarstvo	Ukupni rang Ease of Doing Business	Započnjanje posla	Građevinske dozvole	Dobivanje električne energije	Registriranje vlasništva	Dobivanje kredita	Zaštita investitora	Plaćanje poreza	Trgovanje preko granica	Ispunjavanje ugovora	Rješavanje nesolventnosti
Danska	4	25	5	14	8	23	17	12	7	34	9
Velika Britanija	8	45	17	70	68	17	4	16	15	36	13
Finska	9	27	33	33	38	36	76	21	14	17	1
Švedska	11	32	18	7	18	61	32	35	4	21	17
Irska	13	19	128	67	50	23	6	6	5	18	21
Njemačka	14	114	8	3	89	23	51	68	18	13	3
Estonija	17	26	20	56	13	23	56	28	6	32	37
Austrija	21	101	78	24	35	52	32	72	19	5	16
Latvija	23	36	47	89	32	23	49	24	28	16	40
Litva	24	11	15	105	9	23	78	44	21	14	67
Portugal	25	10	58	47	25	89	51	64	29	27	10
Nizozemska	27	21	100	90	58	71	94	23	13	19	12
Francuska	31	28	86	60	126	71	17	95	10	10	22
Poljska	32	85	137	64	39	17	35	87	41	52	32
Španjolska	33	74	105	74	66	52	30	76	30	69	23
Slovačka	37	77	110	100	11	36	100	71	55	31	31
Bugarska	38	49	101	125	57	23	14	89	57	75	38
Belgija	42	14	82	99	171	89	40	81	26	10	11
Češka	44	110	139	123	31	23	83	119	58	37	20
Rumunjska	48	38	140	171	63	7	40	52	65	51	46
Slovenija	51	15	90	31	90	116	14	42	53	122	42
Mađarska	54	57	103	162	52	17	110	88	72	20	64
Italija	56	46	116	102	41	89	21	141	37	147	29
Luksemburg	59	82	50	42	137	165	117	20	35	2	62
Grčka	61	52	88	80	116	71	62	59	48	155	52
Cipar	64	64	148	160	112	61	14	50	34	113	51
Hrvatska	65	88	178	59	92	61	62	36	86	54	56
Malta	94	136	109	114	83	171	51	26	43	107	86
Makedonija	30	3	89	88	74	36	21	7	85	87	35
Crna Gora	36	56	138	63	87	4	43	98	52	136	33
Moldavija	63	35	175	149	22	23	56	70	152	42	58
Albanija	68	41	157	152	118	36	7	131	95	102	44
Kosovo	75	42	135	112	34	23	62	63	118	138	164
Srbija	91	66	186	84	72	52	32	165	96	96	48
Bosna i Hercegovina	107	147	182	163	88	36	83	151	104	95	34

Izvor: www.doingbusiness.org

Iako ne treba generalizirati, sjeverne i zapadne europske zemlje su bolje za posao – na čelu s Danskom i Velikom Britanijom, a slijede Finska, Švedska, Irska, Njemačka i baltičke zemlje. Mediteran i "nove EU" zemlje imaju najmanji prosječni rang. Hrvatska ima drugi po redu najniži prosječni rang (65. je od 189 zemalja u svijetu), smještena na dno od EU28 zemalja s Grčkom, Ciprom i Maltom, što znači da te četiri zemlje, u prosjeku, imaju najgore poslovne uvjete od svih EU zemalja. Gledajući susjedne zemlje, Hrvatska je gora u prosjeku od Makedonije i Crne Gore, bok uz bok s Albanijom i Moldavijom, a ispred Srbije, Kosova i Bosne.

Ukupni poredak od 189 zemalja u Ease of Doing Business anketi Svjetske Banke je nastao kao ponderirani prosjek 10 (pod)kategorija poslovanja: pokretanje posla, dobivanje građevinskih dozvola, dobivanje električne energije, upis vlasništva, dobivanje kredita, zaštita ulagača, plaćanje poreza, trgovanje preko granice, izvršenje ugovora i rješavanje insolventnosti.

Za pokretanje poslovanja (kategorija koja cijeni manji broj postupaka, kraće trajanje i manji trošak osnivanja društva, te manji početni kapital) Hrvatska je u sredini EU zemalja, ispred Slovačke, Italije, Luksemburga, Njemačke, Litve, Austrije, Španjolske i Češke, dok su Malta i Grčka najgore među EU28. Gledajući susjedne zemlje, Makedonija sa 3. mjestom među 189 je vodeća na cijelom Europskom kontinentu. Daleko iza Makedonije i prvih EU zemalja su Srbija, Kosovo, Moldavija,

Crna Gora i Albanija, sve pozicionirane bolje od donje polovice EU28 i Hrvatske u tom slučaju. Bosna je najgora sa 174. mjestom.

Kada se radi o dobivanju građevinskih dozvola (gdje se cijeni manji broj postupaka, kraće trajanje i niži troškovi dobivanja građevinskih dozvola) Hrvatska je najgora u EU28. Graditeljstvo i izgradnja je još gora u susjedstvu – osim Makedonije koja je na 89. mjestu (od 185), i Crne Gore (138. mjesto od 189) te su zemlje među najgorima na svijetu.

Dobivanje električne energije (gdje se cijeni manji broj postupaka, kraće trajanje i niža naknada za povezivanje) je najlakše u Njemačkoj, Švedskoj i Danskoj. Hrvatska je u gornjoj polovici EU28, a najbolja u susjedstvu.

U kategoriji upisa vlasništva (gdje se cijeni manji broj postupaka, kraće trajanje i niži troškovi upisa) EU28 zemlje vode Litva i Danska. Tradicionalno, u ovoj kategoriji Hrvatska je loša i trenutno u donjoj polovici u EU28 i među najgorima u susjedstvu (koje predvode Moldavija i Kosovo).

Dobivanje kredita u Hrvatskoj je relativno dobro i negdje u sredini EU28 zemalja, dok je najgora u susjedstvu (koje predvodi Crna Gora).

U zaštiti investitora Hrvatska je još prošlu godinu bila među najgorima na svijetu, ali je ove godine u donjoj polovici od svih 28 EU zemalja i u sredini susjednih zemalja koje nisu u EU, ne toliko zbog vlastitih pomaka, već pogoršanja situacije za investitore u zemljama EU i u susjedstvu.

U kategoriji plaćanja poreza uzimaju se u obzir visina poreznih stopa, kao što su PDV, porez na dobit i porez na dohodak i doprinosi za socijalno osiguranja, kao i troškovi prikupljanja i učestalost plaćanja poreza. Prema ovom pokazatelju, Hrvatska nije tako loša te se nalazi u boljoj polovici među EU zemljama i osim Makedonije je najbolja u susjedstvu.

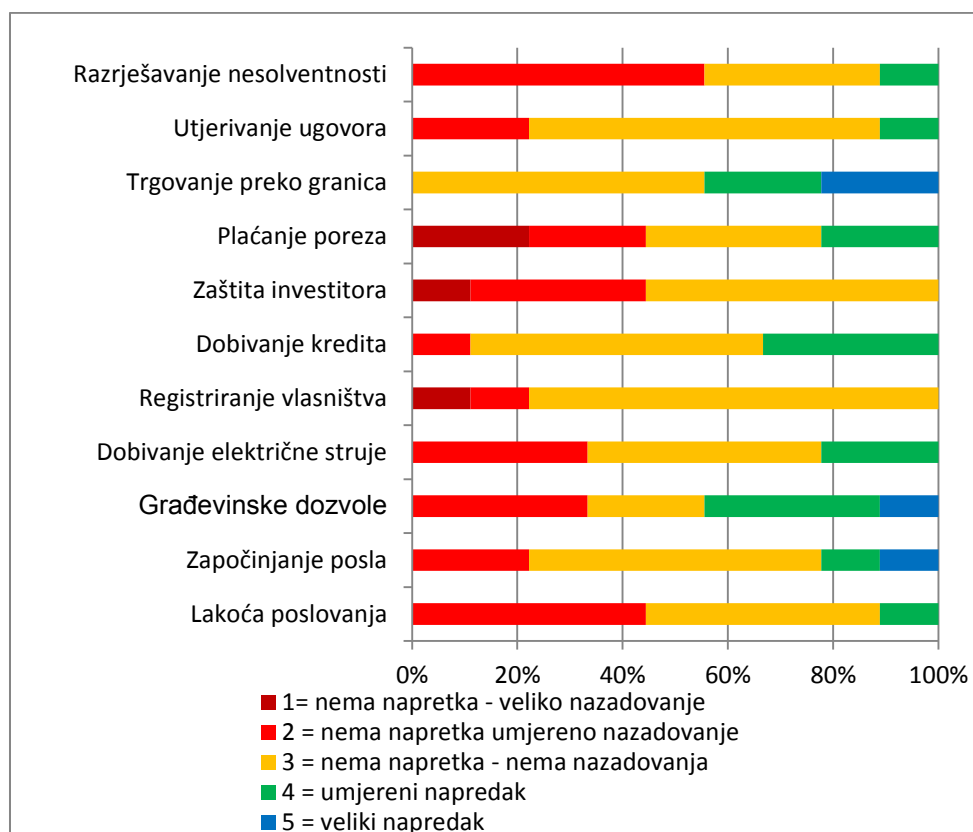
Trgovanje preko granica (gledajući broj dokumenata potrebnih za izvoz, vrijeme potrebno za izvoz pošiljke i trošak po izveznoj pošiljci, ali isto tako i broj dokumenata potrebnih za uvoz, vrijeme potrebno za uvoz pošiljke i trošak po uveznoj pošiljci) je najgora u Hrvatskoj svih 28 EU zemalja, i usporedivo sa susjedstvom.

Izvršenje ugovora (gdje pokazatelj gleda na prosječno vrijeme potrebno za izvršenje ugovora, prosječni trošak potraživanja i broj instanci koje treba prijeći u finaliziranju tužbe) u Hrvatskoj je u sredini ljestvice od 28 zemalja Europske Unije i zajedno s Moldavijom najbolje u susjedstvu.

Pokazatelj rješavanja insolventnosti uzima u obzir donje prosječno vrijeme stečaja, niže troškove stečaja, najčešći ishod stečaja i postotak preostale vrijednosti kroz stečaj. Hrvatska je najgora u EU i u susjedstvu (osim Kosova).

Poslali smo upitnik trvrtkama nastalim stranim ulaganjima u Hrvatskoj (i članovima i nečlanovima FICa). Evo kako su procijenili razvoj u raznim aspektima troškova poslovanja u Hrvatskoj.

Slika 3.1.1. Rezultati iz Upitnika o troškovima poslovanja u Hrvatskoj u 2015.

Izvor: Upitnik FICa za strane kompanije u Hrvatskoj; obrada podataka CID.

Plaćanje poreza i razrješavanje nesolventnosti (stečaj) doživjeli su veliko do umjereno nazadovanje, po mišljenju stranih tvrtki u Hrvatskoj. Zaštita ulagača i dobivanje električne energije imaju umjeren napredak prema mišljenju stranih tvrtki. Upis prava vlasništva i izvršenje ugovora strane tvrtke percipiraju da nema napretka i nema nazadovanja – zapravo je status quo. Dobivanje kredita i osnivanje društva percipira se kao status quo ili da ima umjeren napredak po stranim tvrtkama u Hrvatskoj. Vađenje građevinskih dozvola i trgovinu preko granica imaju umjeren napredak u percepciji stranih tvrtki u Hrvatskoj.

3.2. Rang globalne konkurentnosti – WEF

Prema ljestvici globalne konkurentnosti Svjetskoga ekonomskog foruma, Hrvatska je rangirana ukupno na 77. mjesto od ukupno 144 zemlje. Prema ovom rangiranju također, Hrvatska je među posljednjim od zemalja EU-a, te u sredini kad su rangirani susjedne zemlje jugoistočne Europe. Ukupni rang sastoji se od 12 stupova: od institucija, infrastrukture, makroekonomskog okruženja, zdravlja i osnovnog obrazovanja, visokog obrazovanja i osposobljavanja, učinkovitosti na tržištu roba, učinkovitosti tržišta rada, razvoja financijskog tržišta, tehnološke spremnost, veličine tržišta, poslovne sofisticiranost i inovativnosti.

Tablica 3.2.1. Globalni rang konkurentnosti WEFa

Zemlja/Gospodarstvo	GCI 2014-2015	GCI 2013-2014
Finska	4	3
Njemačka	5	4
Nizozemska	8	8
Ujedinjeno Kraljevstvo	9	10
Švedska	10	6
Danska	13	15
Belgija	18	17
Luksemburg	19	22
Austrija	21	16
Francuska	23	23
Irska	25	28
Estonija	29	32
Španjolska	35	35
Portugal	36	51
Češka	37	46
Litva	41	48
Latvija	42	52
Poljska	43	42
Malta	47	41
Italija	49	49
Bugarska	54	57
Cipar	58	58
Rumunjska	59	76
Mađarska	60	63
Slovenija	70	62
Slovačka	75	78
Hrvatska	77	75
Grčka	81	91
Makedonija	63	73
Crna Gora	67	67
Srbija	94	101
Albanija	97	95

Izvor: www.weforum.org

Hrvatska je bolja nego u ukupnom poretku u infrastrukturi (44. mjesto), osobito u cestama i električnoj energiji, te se koristi relativno visokim razinama obrazovanja i osposobljavanja (53.), iako kvalitetu obrazovanja treba poboljšati (55.). Tvrtke i pojedinci koriste ICT prilično široko u regionalnoj usporedbu (40.), a zemlja je otvorena za vanjsku trgovinu, sa niskim cijenama i dobro funkcionirajućim carinskim postupcima. U budućnosti, Hrvatska će morati nastaviti jačati svoj institucionalni okvir (87.) i poticati učinkovitost svojih tržišta roba i usluga. Prema anketi poslovnih ljudi, domaće tržište dominira nekoliko tvrtki i oporezivanje je opterećenje, čak i ako je nisko u međunarodnim okvirima.

Država će također morati usredotočiti na jačanje svojeg makroekonomskog okruženja, koje je još uvijek opterećena prilično visokim proračunskim deficitom. Kako će Hrvatska morati prijeći u fazi razvoja potaknutu inovacijama u narednim godinama, to će morati početi donositi mjere za poticanje inovacija i omogućiti tvrtkama da inoviraju više. Trenutno, kapacitet hrvatskih poduzeća za inovacije je niska prema menadžerima, iako su istraživački instituti procjenjuju povoljnije (53.) i stopa patentiranja zemlje je umjereno jaka (36.).

4. FIC prijedlozi

Od listopada 2014., kada smo izdali našu drugu Bijelu Knjigu dogodilo se nekoliko stvari koje su dodatno pogoršale poslovnu i investicijsku klimu u Hrvatskoj, umjesto da ih učini još povoljnijima. Ključni problem Hrvatske leži u predimenzioniranom javnom sektoru, te kroničnom i rastućem deficitu i javnom dugu. To je razlog zašto smo imali rebalans proračuna i zašto stalno imamo potragu Vlade za novim načinima kojima će se povećati porezi i doprinosi, umjesto političke volje za rješavanje predimenzioniranog proračuna, neučinkovite potrošnje, lošeg upravljanja u državnim poduzećima i atomizirane lokalne samouprave. Već u veljači smo imali rebalans budžeta pri čemu su povećane trošarine na gorivo i cigarete, što će utjecati na poslovanje ne samo energetskog sektora i duhanskog sektora, već kroz prelijevanje na cijene goriva i na čitavu privredu.

Još uvijek je enormna količina zakona i regulative koja se mijenja i donosi „zbog usklađivanja s EU“, iako smo ušli u EU prije dvije godine.

Što se tiče poreza, Porez na dobit je dobila detaljnije opisivanje zadržane dobiti; Porez na dohodak od 2015. izračunava Porezna Uprava; uveden je porez na kamatu/štednju; uveden je porez na dividendu; uveden je PDV na građevinsko zemljište. Povećane su trošarine na gorivo i cigarete. Sve to utječe na smanjenje profitabilnosti poslovanja.

Iako su se tijekom 2014. godine smanjili neki neporezni nameti, neki novi su uvedeni, poput recertificiranja trgovačkih društava za protupožarnu zaštitu; povećanja komunalnih naknada (radi refinanciranja lokalne uprave radi prošlogodišnjeg poreznog rasterećenja srednjih dohodaka na nacionalnoj razini); te naknada za korištenje adresa.

U pravosuđu se mijenja Zakon o sudovima koji bi trebao smanjiti broj sudova (što po nama neće povećati efikasnost, već još više produljiti trajanje sudskog procesa); te Zakon o stečaju koji objedinjuje predstečajni i stečajni postupak s olakšavanjem procedure stečaja – što smatramo da je jedini pozitivan pomak.

U tom smislu, FIC još uvijek identificira **nepredvidljivi i nestabilni regulatorni okvir, nedostatak transparentnosti administrativnih procedura, nedovoljni institucionalni kapacitet na nacionalnoj i lokalnoj razini te korupciju**, kao ključne prepreke za inozemna ulaganja u Hrvatsku.

FIC smatra da se naglasak formuliranja i implementacije politike treba staviti na sljedeća pitanja kako bi se poboljšala operativna klima u Hrvatskoj i potaknuo doprinos investicija privatnog sektora gospodarstvu, zapošljavanju i rastu prihoda:

1. Razvoj održive strategije poticanja investicija i privlačenja inozemnih investicija.
2. Održavanje stabilnog i predvidljivog regulatornog okruženja kako bi se smanjila neizvjesnost i potaknule investicije, s posebnim naglaskom na stabilnost poreznog sustava i predvidiv rad Porezne uprave te ukinuti akte koji nisu u skladu sa stvarnošću konkurentnih tržišta
3. Uspostaviti brze poslovne postupke kako bi se smanjili regulatorni administrativni troškovi poslovanja
  - a) pojednostaviti administrativnu proceduru za registraciju poduzeća i druge potrebne dozvole;
  - b) uspostaviti učinkoviti administrativni ‘top-down’ sustav koji bi bio u stanju provesti reforme i ispuniti očekivanja investitora u vezi administrativnih pojednostavljenja;

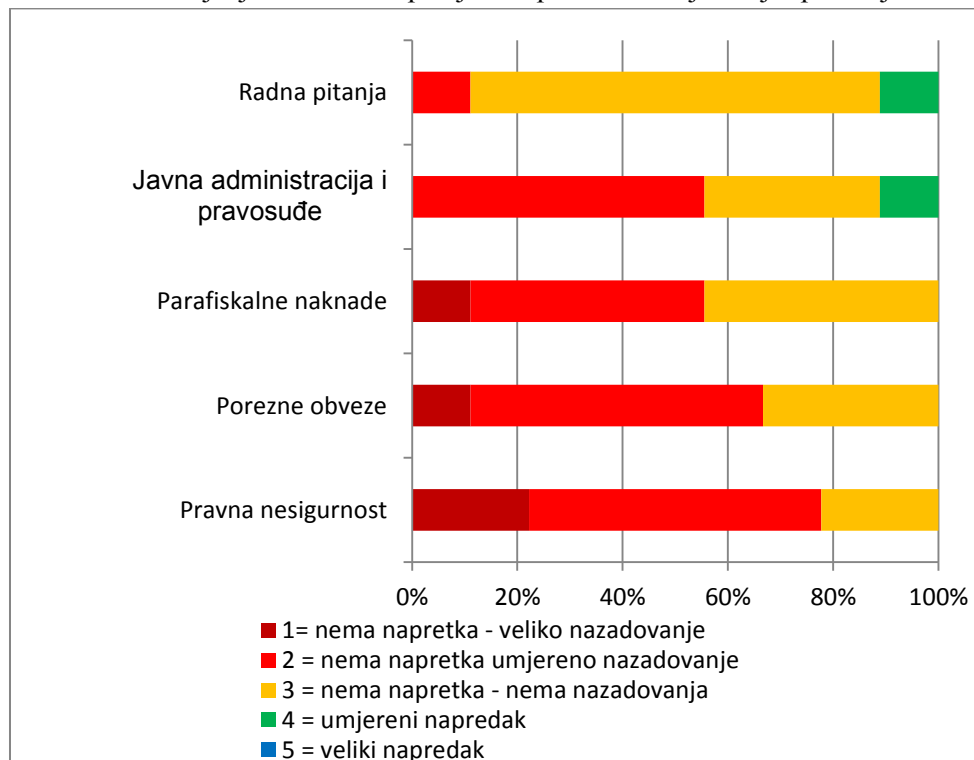
- c) razviti elektronički registar (pogotovo zemljišnih knjiga i drugih registara) na lokalnim i municipalnim razinama.
- 4. Poboljšati primjenu zakona u cijelom gospodarstvu, unaprijediti kvalitetu i vjerodostojnost inspeksijskih aktivnosti kako bi se zaštitili interesi poduzeća u skladu s njihovim obvezama i generirati pozitivno ozračje prema vlasti od strane svih relevantnih strana
- 5. Promicati dobre odnose sa zainteresiranim stranama
  - a) kod pripremanja Procjena Učinaka Propisa za novo zakonodavstvo koje utječe na poslovanje uključiti adekvatno poslovni sektor u proces;
  - b) poboljšati vremenski okvir za komunikaciju sa zainteresiranim stranama;
  - c) organizirati česte konzultacije s investitorima (odnosno, udruženja ulagača s Vladom).

Prema anketama sektora izvoza i stranih ulaganja, možemo sumirati najteže probleme za poslovnu i investicijsku klimu u Hrvatskoj u sljedeće kategorije:

1. Pravna nesigurnost - promjene u pravnom okruženju, mijenjanje pravila, neodgovarajuće provedbe propisa EU,
2. Porezne obveze - promjene poreznog zakona, neujednačena rješenja različitih razina poreznih vlasti,
3. Parafiskalne naknade - broj dodatnih troškova koji se moraju platiti, bez jasne povezanosti s poslovanjem
4. Javna uprava i pravosuđe - trajanje sudskih postupaka, ponekad potpuno različit tretman na nacionalnim razinama
5. Pitanja rada - krut i neodgovarajuć zakon o radu

Poslali smo upitnik na tvrtkama nastalima stranim ulaganjima tvrtki u Hrvatskoj (i članovima i nečlanovima FIC). Evo kako su procijenili razvoj događaja u tih pet glavnih područja FIC preporuka.

Slika 4.1.1. Mišljenje stranih kompanija o napretku u 5 najvažnijih područja investicijske klime

Izvor: Upitnik FICa za strane kompanije u Hrvatskoj; obrada podataka CID.

Najbolju percepciju stranih tvrtki u Hrvatskoj s umjerenim napretkom imaju pitanja o radu, a slijede javna uprava i pravosuđe. Strane tvrtke gledaju na parafiskalne naknada da pate od umjerenog nazadovanja. Porezne obveze, a osobito pravna nesigurnost prema stranim tvrtkama u Hrvatskoj ostvarile su umjereno do velikog nazadovanja.

4.1. Pravna nesigurnost

Kako se datum ulaska Hrvatske u EU približavao, postajao je sve snažniji pritisak na zakonodavca da dovrši usklađivanje pravnog sustava s pravnom stečevinom Europske unije, te da donese u kratkom roku sve relevantne zakone i podzakonske akte. Cilj je bio ispuniti sve obveze koje je Hrvatska preuzela prema EU, prenijeti EU zakonodavstvo u hrvatski pravni sustav kako bi se osigurala pravna sigurnost i transparentnost te izbjegla pravna konfuzija. Nastavno na usvajanje EU zakonodavstva odgovarajući zakoni su trebali biti implementirani u praksu – hrvatsko gospodarstvo se trebalo prilagoditi u unutarnje EU tržište dok su hrvatski gospodarstvenici trebali uskladiti svoje poslovanje s relevantnim EU propisima. Nažalost, vremenski pritisak i nedostatak komunikacije ili nepostojanje primjenjivih podzakonskih akata kao i nedostatak relevantnog iskustva u kvalitetnom regulatornom savjetovanju ključnih dionika često je dovodilo do kašnjenja i/ili regulatornih rješenja koja se ne mogu provoditi u praksi.

FIC preporuke:

1. Opsežna procjena utjecaja propisa na svakom novom zakonu ili podzakonskom aktu
2. Proširiti kapacitet za procjenu učinka
3. Procjena učinka propisa zakona i podzakonskih akata koje poslovne udruge smatraju "problematičnima"
4. Suzdržavanje od regulatorne promjene "unatrag" (s retroaktivnim učinkom)
5. Ostaviti dovoljno vremena prije provedbe, za usklađivanje s novim zakonom ili aktom

FIC je spreman ponuditi široku stručnu potporu kako bi pridonio učinkovitijem regulatornom procesu konzultacija na korist svih uključenih vlasnika u ovom izazovnom zadatku.

4.2. Porezne obveze

Smatramo da je Hrvatska došla do krajnjih kapaciteta poreznih prihoda i da će se teško podnijeti novo povisivanje poreznih stopa ili uvođenje novih.

PDV predstavlja veliki teret i za poduzetnike i građane. Iako PDV-a ne bi trebao predstavljati trošak za poduzetnika, u praksi je to težak teret za poduzetnike zbog nejasne primjene zakona i kao posljedice s poreznim vlastima, kao i zbog nelikvidnosti u gospodarstvu (PDV se mora platiti, bez obzira na to da li su se potraživanja naplati ili ne). Došlo je uvođenja PDV-a za građevinsko zemljište.

Porez na dohodak predstavlja i značajan teret zbog visoke stope, širokog raspona oporezivanja (ograničene neporezne isplate zaposlenicima i vanjskim izvođačima) i osnovicu izračuna (davanja u naravi se tretiraju kao neto plaće). Porez na dohodak od 2015. godine izračunava Porezna uprava, svi se prihodi zbrajaju u poreznu osnovicu, a uvedeni su porez na kamatu/štednju i porez na dividendu.

Porez na dobit od 20% nominalno je jedan od najnižih, ali budući da ima još 12% poreza po odbitku ako se dividenda ili dobit isplaćuje, to čini ukupno 32%, što je među najvišima u EU. Razmišlja se o

ukidanju porezne olakšice za reinvestiranje koji bi de facto stavio porez na dobit na 34%, što je povećanje koje je previsoko. Kad je porez po odbitku na dividendu ukinut 2007. godine, Vlada je prikupila 2-3 puta više poreznih prihoda od poreza na dobit - to može biti pravi smjer kojim treba naprijed.

Ministarstvo financija bi trebalo aktivno uzeti u obzir utjecaj ekonomskog okruženja (npr. inflacije) u poreznim propisima i predložiti zakonodavcu odgovarajuće mjere. Ističemo popis aktualnih "zastarjelih pravila":

- iznos neoporezive vrijednosti od 2kn po kilometru za korištenje privatnog automobila u poslovne svrhe nije bio izmijenjen od njegova uvođenja u porezno zakonodavstvo u siječnju 2005. godine, iako je u međuvremenu cijena benzina i održavanja automobila značajno porasla;
- osobni odbitak, iako je nedavno povećan s 1.800kn na 2.200kn, bi trebao biti izmijenjen u skladu s općim porastom životnih troškova (npr. indeksom potrošačkih cijena);
- iznos neoporezive dnevnice domaćih poslovnih putovanja nije izmijenjen od siječnja 2005. godine iako su cijene porasle.

Porezna uprava je uvela mišljenja od strane Središnjeg ureda Porezne uprave. Međutim, ne postoji propisani vremenski okvir za Poreznu upravu da izda službena mišljenja ili da ih donese uopće. Također, iako su ta mišljenja "obvezujuća", događa se da u različitim ispostavama Porezne uprave postoje različita mišljenja od onih Središnjeg ureda.

Procedure poreznih sporova mogu biti dugotrajne. Ovaj problem stvara neizvjesnost za porezne obveznike kada se radi o tome hoće li određeni porezni pristup biti prihvatljiv u mišljenjima Porezne uprave. Porezni obveznici su izloženi potencijalnim dodatnim poreznim obvezama i kaznama ako su u dobroj vjeri interpretirali porezno zakonodavstvo drugačije nego što to određuje inspekcija Porezne uprave.

Suradnja između poreznih vlasti i velikih poreznih obveznika bi se trebala bolje organizirati i proširiti. Porezne vlasti nisu svjesne određenih poreznih pitanja u različitim industrijama (npr. farmaceutskoj, nafti i plinu, telekomunikacijama itd.) te da mogu imati koristi od stručnosti takvih društava, pa čak i dobiti europsku perspektivu FIC članova. Također, neposredno praćenje velikih poreznih obveznika od strane Porezne uprave i suradnja s njima bi mogla pružiti bolju kontrolu nad većinom poreznih prihoda u Poreznoj upravi. Članovi FIC-a (veliki porezni obveznici) s druge strane bi profitirali na smanjenju troškova usklađivanja te bi se smanjilo vrijeme ispunjavanja poreznih obveza što bi omogućilo povećanje vremena za razvoj poslovanja.

Posebno pitanje među FIC društvima je oporezivanje za strane državljane (menadžeri/eksperti) koji dolaze u hrvatske podružnice FIC društava. Hrvatska nema posebni sustav za oporezivanje radnika iz inozemstva. Međunarodni transferi stranih pojedinaca za rad u Hrvatskoj su jako opterećeni porezom na dohodak (granična porezna stopa od 47,2% za rezidenta Zagreba, oporezivanje smještaja i troškova preseljenja). To bi trebalo promijeniti kako bi eksperti i menadžeri što jednostavnije mogli dolaziti u hrvatske urede, što bi omogućilo prisutnost većeg broja stranih društava u Hrvatskoj. Također, postoje nejasna pravila i prakse u vezi oporezivanja dnevnica, troškova putovanja i smještaja za hrvatske zaposlenike koji bi zbog posla trebali češće ići na rad ili posudbu u maticu društva ili u druge podružnice unutar iste grupacije izvan Hrvatske.

FIC preporuke:

6. Uspostaviti organiziran način (npr. forum ili odbor) s poslovnim udrugama gdje bi poduzeća mogla komunicirati nedosljednosti različitih razina propisa (npr. pravilnik poreza na dobit propisuje ograničenja šire od zakona poreza na dobit), tako da se ove nedosljednosti mogu ukloniti što je prije moguće .
7. Sve porezne olakšice (kao osobni odbitak u porezu) treba preispitati i prilagoditi na godišnjoj razini.
8. Uvesti/provesti zahtjev za izdavanje službeno mišljenje u nekom roku (npr. 30 do 60 dan) . Uspostaviti proces na koji tvrtka može računati – kako bi slanje zahtjeva za mišljenjem osiguravalo dobivanje pravovremenog odgovora. Promovirati posebno tijelo (Središnji ured) u Poreznoj upravi da mogu izdati obvezujuće mišljenje . Osigurati edukaciju i komunikaciju o obvezujućim službenim stavovima poreznih vlasti u cijeloj mreži poreznih vlasti.
9. Postupke poreznih sporova treba rješavati brže na svim razinama (poreznog tijela, tijela drugog stupnja i dalje žalbeni sudovi). Upravna tijela trebaju se pridržavati postojećih rokova .
10. Povećanje kapaciteta ureda velikih poreznih obveznika Porezne uprave . Porezna uprava treba raditi na stjecanju više znanja o specifičnim industrijama (npr. nafta i plin, farmaceutska industrija, telekomunikacije ili turizam), pri čemu je važna suradnja s velikim poreznim obveznicima u različitim industrijama kroz ured velikih poreznih obveznika.
11. Proširiti mrežu postojećih sporazuma o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja s posebno važnim / velikim gospodarstava koji su mogući investitori (npr. SAD , Turska) .
12. Zbog preseljenja stranih pojedinaca za rad u Republici Hrvatskoj , postoje određeni potrebni troškovi koji se ne bi trebali oporezovati (npr. preseljenje i troškovi smještaja). Zakon o Porezu na dohodak bi se trebao biti izmijeniti kako bi se omogućilo neoporezive isplate dnevnica, troškova prijevoza i smještaja za vrijeme dodjele u sjedištu ili drugu poslovnicu izvan Hrvatske.
13. Produžiti rok za podnošenje prijave poreza na dohodak za osobe koje ostvaruju dohodak iz inozemstva.
14. Inicirati izmjene kojima bi se pojednostavila pravila koja propisuju uvjete za podnošenje poreza na dohodak.
15. Propisati "Unaprijedne sporazume o cijenama", odnosno mogućnost da se unaprijed složite s poreznim tijelom u vezi s transfernim cijenama u transakcijama između povezanih osoba, kako bi se izbjegle nejasnoće u primjeni transfernih cijena.
16. Propisati tržišnu kamatnu stopu za kredite između povezanih poduzetnika, umjesto korištenja eskontne stope propisane od strane Hrvatske narodne banke.
17. Uvesti pojednostavljenu registraciju poslovnog nastana stranog poduzetnika u Hrvatskoj za potrebe plaćanja poreza na dobit (dakle za jednokratne projekte koji traju kraće vrijeme, primjerice jedna godina), bez potrebe da se osnuje podružnica.
18. Uvesti "oprost lošeg duga", odnosno mogućnost da se smanji odgovornost PDV-a za nenaplativa potraživanja kako bi se izbjegao nekontrolabilni trošak PDV-a za porezne obveznike.

4.3. Parafiskalni nameti

U Hrvatskoj je prije nekoliko godina bilo više od 240 skrivenih poreza ili parafiskalnih nameta, a nedavno, kako je osnovan registar tih parafiskalnih nameta unutar Ministarstva financija, identificirano je više od njih 600. Iako je nešto od tih nameta smanjeno, ulagači traže njihovo smanjenje ili potpuno ukinuće, jer nisu transparentni te opterećuju gospodarstvo i svakodnevno poslovanje.

FIC preporuke:

19. Uspostaviti stalno tijelo (forum ili odbor) koji se sastoji od poslovnih udruženja, vladinih ministarstava i agencija, koji će raditi na ukidanju i smanjenju parafiskalnih davanja dok se ne ukinu.

20. Poslati zakone i podzakonske akte koji su uveli parafiskalne naknade na procjenu utjecaja propisa.

4.4. Javna uprava i pravosuđe

U cilju poticanja ulaganja bitno je uspostaviti brze postupke racionalizacije poslovanja kako bi se smanjili regulatorni administrativni troškovi društava uključujući i pojednostavljenje administrativnog postupka za registraciju društva i drugih potrebnih dozvola. Predlažemo da se uspostavi učinkovit administrativni 'top-down' sustav koji bi bio u stanju provesti reforme.

Hrvatska ima vrlo decentraliziranu administrativnu strukturu sastavljenu od 20 županija, 126 gradova i 429 općina. Disperzija nadležnosti između administrativnih razina je komplicirana, te je često nejasno treba li određena administrativna funkcija biti poduzeta od strane nacionalnih ili regionalnih vlasti.

Iako pravni okvir i regulatorni sustav pružaju nacionalni tretman za strane investitore, hrvatski neučinkoviti pravni sustav i nedostatak transparentnosti unutar i privatnog i javnog sektora predstavljaju najveći izazovi za investitore. Donošenje i poboljšanje zakona i propisa često koče neučinkovita javna uprava i nedostatak među-resorne koordinacije.

Birokracija je, također, veliki izazov za strane investitore, iako je Vlada ostvarila napredak u ovom području, posebno kroz razvoj svojih e-vlada inicijativa. Vladin portal ima online komponentu registracije poslovanja koja smanjuje vrijeme potrebno za registriranje tvrtke na 4 dana.

Još jedan problem za društva je značajan broj sudskih zaostataka, koja djeluju kao zapreka ulaganjima. Mnogi slučajevi traju godinama na sudu, čineći tako rješavanje sporova putem sudova nepoželjnom opcijom za društva, jer čak i jednostavni slučajevi uzimaju godine za rješavanje. Kao rezultat vrlo dugih vremenskih okvira, društva često pribjegavaju drugim sredstvima za rješavanje sporova. U izvješću Europske komisije o napretku Hrvatske iz 2011. godine, bio je zabilježen zaostatak od 781.323 slučaja u ožujku 2011. godine. Međutim, na smanjenju sudskih zaostataka se aktivno radilo od strane Vlade te je Hrvatska ostvarila napredak vezano za fizičku infrastrukturu i informatizaciju sudova. Alternativno rješenje sporova se provodi kod Visokog trgovačkog suda, Trgovačkog suda u Zagrebu i šest općinskih sudova u cijeloj zemlji. Arbitraža je dobrovoljno dostupna, ali se uglavnom ne koristi. Postoji Stalni arbitražni sud unutar Hrvatske gospodarske komore. Zakon o arbitraži iz 2001. godine i Pravilnik o arbitraži, kojima je obuhvaćena domaća arbitraža, priznanje i izvršenje arbitražnih odluka, pravna pitanja i postupci, mogu se naći na vlastitoj internetskoj stranici HGK. Hrvatska je potpisnica nekoliko međunarodnih konvencija koje reguliraju uzajamno prihvaćanje i provedbu vanjske arbitraže, uključujući New York konvenciju iz 1958. godine i Europsku konvenciju o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži.

Primjeri najčešćih izazova:

- problem u vezi pravovremenog izdavanja građevinskih i ostalih dozvola koji odugovlače projekte i investicije.
- Zakon o planiranju

FIC preporuke:

21. Povećati administrativne kapacitete zapošljavanjem dodatnih zaposlenika u nekoliko ključnih područja (zemljišne knjige, administrativni i općinski sudovi). Rad na racionalizaciji mreže sudova i tužiteljstava. Poboljšanje sudske i upravne infrastrukture. Održavati kontinuirano

smanjenje broja slučajeva i pozitivan trend rješavanja više slučajeva nego što ih se primi u jednoj godini. Poboljšati kvalitetu stručnosti sudaca i sudskih savjetnika. Fizičko obilježavanje starih slučajeva kao prioritet, uvođenje obveza za suce da podnesu mjesečna izvješća o aktivnostima poduzetim u cilju rješavanja starih predmeta (kontrola priliva predmeta iz jedne vrste , itd). Osigurati sustavno ubrzanje procesa te u konačnici optimalno korištenje ljudskih resursa .

22. Uspostaviti sustav za praćenje predmeta s nacionalne na regionalnoj razini .
23. Reforma javne uprave prema više poslovno- i klijentno- orijentiranom poslovanju,
24. Restrukturiranje područnih i lokalnih vlasti (konsolidacija atomiziranih i neodrživih administrativnih jedinica) .
25. Uspostaviti tijelo ili forum za komunikaciju problema u poslovanju i investicijama koji bi poslovna zajednica komunicirala sa zajednicama, općinama i županijama, te ministarstvima i agencijama na državnoj razini.

4.5. Pitanja rada

Nakon cijele godine pregovora Zakon o radu je revidiran 2014. godine s minimalnim fleksibilizacijom. Neki od naših prijedloga u vezi olakšavanja prebacivanja rada s različitih lokacijama unutar iste grupe tvrtki, iz Hrvatske prema inozemstvu i obratno, uspješno su uvedeni u konačnoj verziji zakona. Nažalost, zahtjevi za fleksibilizacijom radnog vremena nisu bili uvedeni u cijelosti, a tu je i premali napredak na: pojednostavljenju otpuštanja radnika, smanjenju otpremnine, vođenju računa o posebnom položaju malih i srednjih poduzeća, raščišćavanju tko treba biti predmet kolektivnog pregovaranja, te izračunu otpremnina - to bi trebalo ići u sljedeću reviziju. Međutim, prihvaćanje ove reviziju će pružiti olakšanje u poslovanju i smanjenje troškova za poslodavca posebice kod prekovremenog rada.

Iako ju je ova izmjena Zakona o radu pomaknula prema standardu njemačkog zakona (prema mišljenju mnogih međunarodnih institucija kao što je Svjetska banka), Hrvatska i dalje ima jedan od nariigidnijih zakona o radu u pogledu zaštite zaposlenika, "sprječavajući" poslodavce da budu u mogućnosti poduzeti potrebne mjere protiv loših zaposlenika ili kada su teška i recesijska vremena. Ova nefleksibilnost je kontraproduktivna u smislu olakšavanja dugoročnih ulaganja jer strani investitori neće ulagati u Hrvatsku ako te odredbe nastave prevladavati samo ovdje. (Primjer: u slučaju kada poslodavac otpusti lošeg zaposlenika iz opravdanih razloga – nakon što ga više puta upozorio za neispunjavanje radnih obveza – zaposlenik u većini slučajeva pobjeđuje na sudu te se vraća na radno mjesto).

Bilo je nekih poboljšanja u radu na nepuno radno vrijeme, više fleksibilnosti u odredbama o radnim satima, te u otpuštanju (nešto jasnija pravila kako se mogu koristiti godišnji odmor i bolovanje), ali bi trebao biti dodatno revidirati i uvesti više fleksibilnosti.

Žao nam je što je odgođeno usklađivanje diploma i certifikata.

FIC preporuke:

26. U nekim zemljama ne postoji obveza navesti točan naziv i opis poslova, detalje zanimanja i kvalifikacija - ovaj koncept će omogućiti fleksibilno preseljenje radnika unutar poslovne jedinice u skladu s potrebama tvrtke.
27. Postojeće odredbe o otkazima su vrlo krute i često zahtijevaju da poslodavci moraju izdati pisano upozorenje - u praksi su situacije složeniji od toga, a ipak nisu dovoljne za nepravilan

otkaz ugovora. Također ne postoji vremenska dimenzija za takve opomene . Nije jasno koliko dugo takvo pozorenje vrijedi i zakon uopće ne propisuje može li poslodavac regulirati isto pitanje nakon nekoliko godina.

28. Institucija 'otkaz s ponudom izmijenjenog ugovora' u praksi ne služi svrsi , jer se uvjeti koji su propisani za to su isti zahtjevi kao obavijest za otkaz ugovora i poslodavci koji djeluje u skladu s tim odredbama u zakonodavstvu (čak i iz organizacijskih razloga) teško da će ponuditi iste uvjete za sve ostale zaposlenike .
29. 'Otkaz radnog ugovora zbog poslovnih uvjeta' ostaje nepotpuna u zakonu.
30. Sniziti porez na dohodak, doprinose i ostale naknade – u usporedbi sa susjednim zemljama,bruto trošak zaposlenika je prilično visok, pa neto naknada nije zadovoljavajuća .
31. Ukinuti nepotrebne zakonski uvjetovane obuke ovlaštenih osoba koji su već prošli odgovarajuće ispite koji uključuje obuku u području zaštite na radu .
32. Dopustiti mogućnost prijenosa svjedodžbi o stručnoj osposobljenosti ovlaštenih tvrtki poslodavaca u drugu tvrtku - kao što se odnosi na slične odredbe zakona .
33. Ukinuti nepotrebni ponovni liječnički pregled za ljude koji imaju valjanu liječničku potvrdu pri promjeni radnih mjesta .
34. Ukinuti nepotrebne prekvalifikaciju za nova radna mjesta za računalne vještine prilikom prelaska u drugu organizaciju.
35. Ukinuti nepotrebnu obuku prve pomoći za osobe koje posjeduju vozačku dozvolu ili druge dokumente za koje su morali proći tečaj prve pomoći .
36. Priznati svjedodžbe koje su stečene u školi / na fakultetu za praktičan rad s poslodavcem.
37. Uvesti mogućnost dopisnog osposobljavanje radnika za zaštitu na radu (teoretski dio) .
38. Ukinuti obvezu utemeljenja internih pravila zaštite na radu i zaštite od požara, jer se u praksi mogu samo prepisati odredbe iz dotičnog zakona.

5. Sektorski profili i preporuke

5.1. Poljoprivreda, Šumarstvo, Ribarstvo, prehrambena i duhanska industrija (A, C10, C11 i C12)

Ovaj sektor pada od početka recesije, kao što se može vidjeti gledanjem na broj zaposlenih, broj tvrtki ili prosječnih bruto plaća. U poljoprivredi, situacija će biti izazovna u narednim godinama - pomak od državnih subvencija prema Zajedničkoj poljoprivrednoj politici trebala imati koristi održiva i komercijalna poljoprivredna proizvodnja, ali će izazvati restrukturiranje dijela sektora koji ne može bez subvencija. Ovaj sektor je bio zaštićen tijekom zadnjih 20 + godina: Poljoprivreda (potpore); Ribolov (subvencije); Šumarstvo (monopol Hrvatskih šuma); Prehrambena industrija (carina); Duhanska industrija (carina / pravila); a trgovina tim proizvodima prije 1. srpnja imala je i dodatna ograničenja putem fitosanitarnih pravila, pa je u tim sektorima ukidanje tih pravila još uvijek moguće poboljšati razmjenu između EU i Hrvatske u tim proizvodima.

Tablica 5.1.1. Poljoprivreda, Šumarstvo, Ribarstvo, prehrambena i duhanska industrija

	2009	2010	2011	2012	2013
Broj zaposlenih	68.583	66.736	66.095	64.491	63.031
Prosječna bruto mjes. plaća, kune	6.825,34	6.573,76	6.857,81	6.774,87	6.758,63
Broj tvrtki	12.403	12.097	12.006	11.795	11.528

Izvor: DZS, FINA; izračun CID.

Prema upitniku za strane tvrtke u Hrvatskoj (koje su ispunili i članovi i nečlanovi FICa), tvrtke u ovom sektoru očekuju umjeren rast od svoje skupine širom svijeta i rast poslovanja i zapošljavanja u Hrvatskoj, dok očekuju umjerene do veće prepreke za druge aspekte poslovanja u Hrvatskoj i jugoistočnoj Europi. Za ovu industriju tržište rada i recesija uzvodno / nizvodno u poslovnom procesu je izuzetno važno; dok su pravna usklađenost, porezne obveze, usklađenost s propisima te dozvole i licence važni.

5.2. Rudarstvo, prerada nafte, Energija (B, C19, D)

U energetske sektoru pada broja zaposlenih, ali tu je i trend povećanja broja tvrtki uslijed otvaranja i deregulacije energetskog sektora koji je kulminirao Hrvatskim ulaskom u EU. Otvaranje konkurencije je dovelo do porasta plaća u sektoru. Ovaj sektor je onaj koji može primiti velike fondove iz EU.

Tablica 5.2.1. Rudarstvo, prerada nafte, Energija

	2009	2010	2011	2012	2013
Broj zaposlenih	28.494	26.369	25.930	25.148	23.003
Prosječna bruto mjes. plaća, kune	10.141,34	10.066,70	10.222,12	10.210,21	10.561,98
Broj tvrtki	536	569	644	687	699

Izvor: DZS, FINA; izračun CID.

Prema upitniku, tvrtke u ovom sektoru očekuju umjeren napredak svoje skupine širom svijeta, status quo zapošljavanja u Hrvatskoj, te umjerene do veće prepreke za druge aspekte poslovanja u Hrvatskoj i jugoistočnoj Europi. Usklađivanje s propisima te dozvole i licence ovoj industriji je od najveće važnosti; dok su pravna usklađenost, porezne obveze, i recesije uzvodno / nizvodno u poslovnom procesu važni; a uvjeti na tržištu rada tek umjereno važni.

5.3. Nemetali, Građevinarstvo, Nekretnine (C23, F, L)

Ovaj sektor je najteže pogodila recesija. Jedan od razloga su veliki ugovori s Vladom (autoceste, itd) koji su kulminirali neposredno prije recesije i sve tvrtke u sektoru nagomilale su radnu snagu, opremu i sl. Restrukturiranje u sektoru dovelo je do smanjenja radne snage i broja tvrtki za gotovo trećinu, s bruto mjesečnom plaćom koja se smanjuje do sredine recesije, a zatim se polako diže. Očekujemo nastavak restrukturiranja u ovom sektoru u sljedećih godinu i pol.

Tablica 5.3.1. Nemetali, Građevinarstvo, Nekretnine

	2009	2010	2011	2012	2013
Broj zaposlenih	114.491	100.634	97.473	89.884	85.543
Prosječna bruto mjes. plaća, kune	6.638,94	6.449,25	6.588,36	6.628,96	6.694,94
Broj tvrtki	35.318	31.580	28.128	25.799	24.553

Izvor: DZS, FINA; izračun CID.

Prema upitniku, tvrtke u ovom sektoru očekuju status quo svoje skupine u svijetu i zapošljavanja u Hrvatskoj, dok očekuju prepreke za druge aspekte poslovanja u Hrvatskoj i jugoistočnoj Europi. Za ovu industriju su pravna usklađenost, porezne obveze, usklađenost s propisima te dozvole i licence od najveće važnosti; dok su uvjeti na tržištu rada i recesija uzvodno / nizvodno u poslovnom procesu važni.

5.4. Ostala prerađivačka industrija (C minus C10, C11, C12, C19 and C23)

Ostala prerađivačka industrija predstavlja jezgru prerađivačke industrije, osim prehrambene industrije, duhana, prerade nafte i nemetalnih mineralnih koje smo povezali s drugim sektorima. Jezgra prerađivačke industrije koja predstavlja više od 20% BDP-a smanjila se tijekom recesije, kako u pogledu broja zaposlenih i broja tvrtki, a bruto plaće su počele rasti tek u trećoj godini recesije, kada je dovoljno zaposlenih smanjeno kako bi se dobilo povećanje produktivnosti. Neki od prerađivačke industrije podsektora također su bili zaštićeni više godina prije pristupanja: Odjeća, obuća i kožarska industrija (subvencije); Drvena industrija (subvencije); Proizvodnja metala (potpore); Brodogradnja (subvencije), te u tim sektorima očekujemo nastavak restrukturiranja u sljedećih godinu i pol.

Tablica 5.4.1. Ostala prerađivačka industrija

	2009	2010	2011	2012	2013
Broj zaposlenih	163.589	158.114	155.788	147.080	144.876
Prosječna bruto mjes. plaća, kune	6.618,00	6.617,00	6.702,00	6.828,00	6.943,00
Broj tvrtki	20.239	18.970	17.568	16.755	16.503

Izvor: DZS, FINA; izračun CID.

Prema upitniku, tvrtke u ovom sektoru očekuju veliki rast njihove skupine širom svijeta, umjerene izgleda, odnosno status quo u drugim aspektima poslovanja u Hrvatskoj, Hrvatske vis-à-vis Jugoistočne Europa i ostatak sektora u Hrvatskoj. Za ovu industriju pravna usklađenost i recesija uzvodno / nizvodno u poslovnom procesu su od najveće važnosti; dok su propisi, dozvole i licence, porezne obveze kao i uvjeti na tržištu rada su važni.

5.5. Trgovina (G)

Sektor trgovine smanjivao se kako u pogledu broja zaposlenih i broja tvrtki do 2012, i polako se oporavlja u 2013. Ovaj sektor je obilježen vladajućim položajem najvećeg maloprodajnog lanca što se donekle olakšalo ulaskom Hrvatske u EU. Očekujemo povećanje konkurentnosti i restrukturiranje u sljedećim godinama.

Tablica 5.5.1. Trgovina

	2009	2010	2011	2012	2013
Broj zaposlenih	209.477	186.627	180.715	178.202	178.916
Prosječna bruto mjes. plaća, kune	6.518,00	6.575,00	6.659,00	6.724,00	6.769,00
Broj tvrtki	49.330	45.624	41.834	39.908	40.000

Izvor: DZS, FINA; izračun CID.

Prema upitniku, tvrtke u ovom sektoru očekuju veliki rast od svoje skupine u svijetu, širenje poslovanja, investicija i zapošljavanja u Hrvatskoj, status quo u razvoju u drugim zemljama Jugoistočne Europe. Za ovu industriju su porezne obveze, dozvole i licence kao i uvjeti na tržištu rada od najveće važnosti; dok su pravne usklađenosti, propisima, i recesija uzvodno / nizvodno u poslovnom procesu važni.

5.6. Turizam (I)

Turizam je jedan od sektora koji pokazuje trend rasta te je jedan od potencijalnih područja rasta Hrvatske. Pad broja zaposlenih i bruto plaće dogodilo u drugoj godini recesije, ali su rasli do danas. U isto vrijeme, broj tvrtki u sektoru je pao uslijed konsolidacije i aglomeracije u sektoru.

Tablica 5.6.1. Turizam

	2009	2010	2011	2012	2013
Broj zaposlenih	41.717	38.884	39.987	41.472	44.516
Prosječna bruto mjes. plaća, kune	6.473,00	6.397,00	6.473,00	6.602,00	6.828,00
Broj tvrtki	20.388	19.469	18.324	17.545	17.700

Izvor: DZS, FINA; izračun CID.

Prema upitniku, tvrtke u turizmu očekuju umjeren rast od svoje skupine u svijetu, širenje svog poslovanja i zapošljavanja te širenje njihovih izvoza iz Hrvatske, ali status quo u zbivanjima u drugim zemljama Jugoistočne Europe. Za ove industrije na tržištu rada i recesija uzvodno / nizvodno u poslovnom procesu je od najveće važnosti; sukladnost s propisima, porezne obveze, kao i dozvole i licence su važni; dok je pravna usklađenost je umjerenom važna.

5.7. Transport (H)

Transportni sektor je onaj koji ima dominantnu ulogu države. Većina subjekata su u državnom vlasništvu, loše se upravlja s njima i imaju viška radne snage. Ovaj sektor još uvijek pokazuje posljedice dugotrajne prakse državnih ugovora, monopola, potpora i subvencija. Otvaranje sektora bilo je samo na papiru, a svjedoci smo utjecaja postojećih kompanija, te privatizacije i drugih tendera kojimi se rade u netransparentan način i način neuobičajen zajedničkoj poslovnoj praksi EU. Tu je dugo očekivano restrukturiranje došlo u ovaj sektor potaknuto recesijom što se pokazuje padom broja zaposlenih i poduzeća, ali osim energije, ovaj sektor je također jedan koji bi mogli primiti veliku količinu sredstava EU.

Tablica 5.7.1. Transport

	2009	2010	2011	2012	2013
Broj zaposlenih	65.347	61.389	60.813	59.995	57.569
Prosječna bruto mjes. plaća, kune	8.643,00	8.593,00	8.778,00	8.849,00	9.098,00
Broj tvrtki	11.706	10.853	9.815	9.208	9.000

Izvor: DZS, FINA; izračun CID.

Prema upitniku, glavni problemi su još uvijek visoke angažman države u sektoru koji donosi pretjeranu reguliranost i ovisnost o raznim dozvolama; lošu kvalitetu u infrastrukturi zbog lošeg upravljanja u poduzećima u državnom vlasništvu. U ovom sektoru pravna usklađenost, poštivanje propisa i dozvole i licence su izuzetno važni, a sve ostalo nije toliko važno.

5.8. ICT (J)

ICT sektor je jedan od sektora koji su imali porast od zaposlenika i bruto mjesečne plaće unatoč recesiji. Broj tvrtki je pao do 2011, te je uskrtno odonda. Premda su dio ovog sektora telekomunikacije koje imaju vladajući položaj jednog igrača, a otvaranje u EU i novi propis EU o roamingu će potaknuti restrukturiranje u sljedećih nekoliko godina, Vlada je također uočila njihovu dobit kao izvor za popunjavanje državnog deficita kroz povećanje koncesije što će sigurno na kraju povećati troškove za ostatak gospodarstva i na kraju više cijene telekoma i produljenje ulaganja za bolje usluge. Nadamo se da više ne bude mjera poput ove.

Tablica 5.8.1. ICT

	2009	2010	2011	2012	2013
Broj zaposlenih	29.864	30.340	31.556	31.808	32.134
Prosječna bruto mjes. plaća, kune	11.144,00	11.456,00	11.740,00	11.908,00	12.026,00
Broj tvrtki	6.034	5.849	5.835	5.848	5.900

Izvor: DZS, FINA; izračun CID.

Prema upitniku, tvrtke u tom sektoru očekuju status quo svoje skupine u svijetu i zapošljavanja u Hrvatskoj, dok očekuju umjerene do većih prepreka za druge aspekte poslovanja u Hrvatskoj i jugoistočnoj Europi. Za ovu industriju su pravna usklađenost, porezne obveze, usklađenost s propisima i dozvole i licence je od najveće važnosti; dok su uvjeti na tržištu rada i recesija uzvodno / nizvodno u poslovnom procesu je važno.

5.9. Financijske usluge (K)

Financijske usluge su doživjele pad broja tvrtki i broja zaposlenih u 2010, ali je porastao odonda u obje kategorije, kao i u bruto mjesečnim plaćama. Financijski sektor se nekoliko puta spominjao kao mogući cilj za nove poreze kako bi se popunio državni deficit. Ovisno o vrsti mjere to bi moglo ometati rast, povećati nelikvidnost u sustavu, pristrano utjecati na mala i srednja poduzeća, a moglo bi izazvati nove troškove zaduživanja za gospodarstvo, a kamoli povećati rizike i nepredvidljivost hrvatskog gospodarstva.

Tablica 5.9.1. Financijske usluge

	2009	2010	2011	2012	2013
Broj zaposlenih	37.098	35.497	36.239	36.467	36.502
Prosječna bruto mjes. plaća, kune	11.455,00	11.915,00	12.357,00	12.143,00	12.228,00
Broj tvrtki	1.300	1.234	1.260	1.268	1.270

Izvor: DZS, FINA; izračun CID.

Prema upitniku, tvrtke u tom sektoru očekuju status quo svoje skupine u svijetu i zapošljavanja u Hrvatskoj, te umjerene do veće prepreke za druge aspekte poslovanja u Hrvatskoj i jugoistočnoj Europi. Za ovu industriju pravna usklađenost, porezne obveze, usklađenost s propisima i dozvole i licence su od najveće važnosti; dok su uvjeti na tržištu rada i recesija uzvodno / nizvodno u poslovnom procesu važni.

5.10. Profesionalne, osobne i ostale usluge (M, N)

Profesionalne, osobne i ostale usluge su još jedan sektor u kojem Hrvatska sve više raste u broju zaposlenih, nakon kratkog pada u 2010. Broj tvrtki je pao do 2011. godine, ali su porasle odonda.

Table 5.10.1. Professional, personal and other services

	2009	2010	2011	2012	2013
Broj zaposlenih	82.728	81.462	82.045	82.705	84.760
Prosječna bruto mjes. plaća, kune	11.201,00	10.642,00	10.457,00	10.724,00	10.952,00
Broj tvrtki	30.218	26.408	25.586	27.006	27.680

Izvor: DZS, FINA, izračun CID.

Prema upitniku, tvrtke u tom sektoru očekuju umjeren rast za sektor diljem svijeta i njihovu operaciju, izvoz i zaposlenost u Hrvatskoj, ali status quo za druge aspekte poslovanja u Hrvatskoj i jugoistočnoj Europi. Za ovaj sektor događaji na tržištu rada i recesija uzvodno / nizvodno u poslovnom procesu su važni; dok su pravna usklađenost, porezne obveze, usklađenost s propisima i dozvole i licence od umjerene važnosti.

Literature - Literatura:

1. Babić, Ante, and Tihomir Stučka, “*Determinants of FDI in CEEC and Baltic Countries*”, (2001), International conference “Fourth International Conference on Enterprise in Transition” of Economic Faculty University of Split, Hvaru 24-26 May 2001.
2. Commission Staff Working Document: Assessment of the 2014 national reform programme and convergence programme for Croatia SWD(2014)412
3. Commission Staff Working Document: Progress towards completing the Internal Energy Market – Country Reports SWD(2014)311
4. Communication from the Commission to the Parliament and Council: Monitoring Report on Croatia’s accession preparations 2013
5. Croatia’s National Reform Programme (April 2014)
6. Croatian National Bank, Bulletin, various issues, Zagreb
7. European Commission Recommendation for Council Recommendation on Croatia’s 2014 national reform programme and delivering a Council opinion on Croatia’s 2014 convergence programme COM(2014)412
8. FIC, “White Book – Bijela knjiga 2013”, Zagreb, 2013.
9. FIC, “White Book – Bijela knjiga 2014”, Zagreb, 2014.
10. UNCTAD, “Trade and Development Report”, various years, Geneva.
11. UNCTAD, “World Investment Report”, various years, Geneva.
12. Škudar, Alen, “Survey and Analysis of Foreign Direct Investment in the Republic of Croatia”, (2004), CNB Survey S-9, <http://www.hnb.hr/publikac/pregledi/s-009.pdf>, Croatian National Bank, Zagreb
13. World Bank, “World Development Report”, various years, Washington D.C.,
14. World Bank, „Doing Business“, various years, Washington D.C., www.doingbusiness.org
15. World Economic Forum, “Global Competitiveness Ranking“, various years, WEF, Davos
16. World Economic Forum, “Foreign Direct Investment as a Key Driver for Trade, Growth and Prosperity: The Case for a Multilateral Agreement on Investment”, Global Agenda Council on Global Trade and FDI, 2013, WEF, Davos

GLOSSARY – RJEČNIK

- BDP - Bruto domaći proizvod; mjera ekonomske aktivnosti.
- CIS - Commonwealth of Independent States – Zajednica neovisnih država – trgovinska zajednica bivših sovjetskih republika (od 1990-tih neovisnih država) oko Rusije.
- CNB – Croatian National Bank; Hrvatska narodna banka.
- CSB – Croatian Statistics Bureau; Državni zavod za statistiku (DZS).
- Country Specific Recommendations (CSR) – Posebne preporuke za zemlju (CSR) kojima Europska Komisija u okviru Europskog semestra upozorava zemlju na akcije koje bi trebalo učiniti da makroekonomska kretanja krajem godine završe u planiranom području, izdaju se u svibnju
- DnB – Dunn and Bradstreet - međunarodna rejting agencija,
- ECB – European Central Bank; Europska središnja banka sa sjedištem u Frankfurtu, upravlja zajedničkom valutom, eurom.
- EDP – Excessive Deficit Procedure – procedure of corrective economic policies for EU member states that have adjusted deficit higher than 3% of GDP; Procedura Prekomjernog deficit – procedura korektivnih ekonomskih politika za EU zemlje koje imaju prilagođeni deficit veći od 3% BDPa.
- EU, EU28 – Europska unija, EU28 (označen aktuelni broj članica)
- EUR, € – oznaka za euro, europsku jedinstvenu valutu.
- FIC – Foreign Investors Council – Udruga stranih ulagača
- Fitch – Fitch – međunarodna rejting agencija,
- FDI – Foreign Direct Investment – strane direktne investicije; obično se definiraju kad strani vlasnik kupi 10% ili više udjela u nekoj tvrtki.
- GCI (Global Competitiveness Index) – GCI Globalni indeks konkurentnosti koji objavljuje WEF (Svjetski Ekonomski Forum iz Davosa)
- GDP – Gross Domestic Product; BDP ili Bruto domaći proizvod – mjera ekonomske aktivnosti
- GVA – Gross Value Added; BDV ili Bruto dodana vrijednost – mjera ekonomske aktivnosti slična BDPu.
- ICT – Information and Communication Technologies – Informacijske i komunikacijske tehnologije.
- ILO – International Labor Organization, Međunarodna Organizacija Rada, odnosno međunarodna institucija koja se bavi radnim odnosima.
- IMF – International Monetary Fund; Međunarodni Monetarni Fond (MMF), međunarodna institucija za stabilnost međunarodnih plaćanja i međunarodnu likvidnost sa sjedištem u Washingtonu.
- M&A – Mergers and Acquisitions – Spajanja i akvizicije; izraz koji objedinjuje kupnju i konsolidaciju tvrtki u sustav tvrtke koja započinje akviziciju ili spajanje.
- Moody's – Moody's – međunarodna rejting agencija
- OECD – Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj, međunarodna organizacija sa sjedištem u Parizu.
- S&P – Standard and Poor's – međunarodna rejting agencija,
- R&D -research and development – istraživanje i razvoj (R&D)
- RIA - Regulatory Impact Assessment; Procjena učinaka propisa (PUP).
- SME – Small and Medium Enterprises – mala i srednja poduzeća; često se uzimaju kao grupa za fokus ekonomskih politika.
- Stability and Growth Pact (SGP) – Pakt o Stabilnosti i Rastu, program koji zemlje članice EU trebaju poštivati kako bi se osigurala stabilnost i rast u EU
- TNC – Trans-National Company ili Trans-National Corporation – transnacionalna kompanija ili transnacionalna korporacija (tvrtka); tvrtka koja ima podružnice u više od jedne zemlje, često se naziva i multinacionalka ili multinacionalna kompanija.
- Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) – transatlantsko trgovinsko i investicijsko partnerstvo (TTIP) ili sporazum o trgovini i investicijama između SAD i EU
- Trans-Pacific Partnership (TPP) – transpacifičko partnerstvo ili trgovinski sporazum između SAD-a i pacifičkih zemalja.
- Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) and Trans-Pacific Partnership (TPP)
- UNCTAD – UN-ova konferencija za trgovinu i razvoj – dio UNa koji se bavi međunarodnom trgovinom i razvojem, ima službene podatke o međunarodnim investicijama u obliku World Investment Report-a (WIR).

US\$, USD - oznaka za američki dolar

WEF (World Economic Forum) – WEF (Svjetski Ekonomski Forum), organizacija za razvoj i konkurentnost s sjedištem u Davosu, Švicarska

World Bank – Svjetska banka; popularni naziv za IBRD međunarodnu banku za obnovu i razvoj sa sjedištem u Washingtonu.

FIC MEMBERS 2015 – ČLANOVI FICa 2015

PHILIP MORRIS ZAGREB D.O.O.

SCHLARMANN von GEYSO

Coca-Cola HBC Hrvatska d.o.o.

